పోతన తెలుగు భాగవతము

పంచమ స్కంధము

ఊలపల్లి సాంబశివ రావు

[Pick the date]

Copy Rights :

Pothana Telugu Bhagavatam by V Sambasiva Rao is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 2.5 India License as of September 2009

పోతన తెలుగు భాగవతము - పంచమ స్కంధము

తృతీయ ప్రచురణ 2014

ప్రథమ ప్రచురణ 2010

ద్వితీయ ప్రచురణ 2013

రచయిత బమ్మెర పోతన

సంకలన కర్త ఊలపల్లి సాంబశివ రావు.

vsrao50@gmail.com

+91 9959613690

ప్రచురణ తెలుగుభాగవతం.ఆర్గ్

చదువుకుందా భాగవతం; బాగుపడదాం మనం అందరం

పంచమ స్కంధము – ప్రథమాశ్వాసము

పంచమ స్కంధము – ద్వితీయాశ్వాసము

భూమిక

చదువుకుందాం భాగవతం; బాగుపడదాం మనం అందరం

సంస్కృత భాగవత కర్త పరాశర తనయుడు వ్యాసభగవానులు.

ఆ భాగవత ప్రయోక్త వ్యాసుని తనయుడు శుకబ్రహ్మ.

ఆ భాగవతాన్ని భాషించిన వాడు సూతమహర్షి.

ప్రస్తుతం అందుబాటులో ఉన్న ఆంధ్రీకరించబడిన సంస్కృత మూల భాగవతాన్ని పోతన భాగవతం అంటారు. యిది 15వ శతాబ్దంలో రూపుదిద్దుకుంది. కాని మొత్తం అంతా పోతన ప్రణీతం కాదన్నది యదార్థం. కొన్ని భాగాలు లుప్తం కావటం వలన కాని, పోతనా మాత్యులే విడిచి పెట్టుటచేత కాని యితరులచే పూరించ బడింది. కొన్ని ప్రక్షిప్తాలు కూడ ఉన్నాయి. స్థూలంగా తీసుకుంటే పంచమ స్కంధము గంగన, షష్ఠస్కంధము సింగయ, ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధాలు నారయ కృతాలు అనవచ్చు. వీరిలో **వెలిగందల నారయ కవి** మాత్రం తన ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధాంత గద్యాలలో ప్రస్ఫుటంగా పోతన శిష్యుడ నని చెప్పుకున్నాడు. అలా లుప్తం కాడానికి కారణంగా అప్పటి పరిపాలకుడు వేమారెడ్డి తనకు అంకితమిమ్మన్నా యివ్వలేదన్న కోపంతో భూస్థాపితం చేసాడని. తరువాత వాటిని బయటకు తీసినా అనేక తాళపత్రాలు చెదలు

తినేసాయని అంటారు. అవేకాక కాలప్రభావం అనండి మరోటి అనండి యేమైతేనేం పదాలు, పద్యాలు, భాగాలు అనేకం ప్రక్షిప్తం కావటం కూడ జరిగింది.

ఆధ్యాత్మిక రంగమున ఆచరించుటయే గాని వర్ణించి నిరూపించుట ఉండదు. కవిత్వమున అట్లు గాదు. కవి భావించి అనుభవించి, అక్షరాలకి శబ్దం, వాక్యం, ఆలంకారం, రసం మున్నగునవి అద్దుతు రసానందసోపానాలు కట్టాలి. వేదాంత తత్వాదులను అందించటానికి ఆ రసానంద సోపానాలకు పైమెట్టుగా బ్రహ్మానందం ప్రకాశింపజేయాలి. అదే భాగవత రచనా విశిష్ఠత. పోతన భాగవత విశిష్ఠత.

గంగనార్యునిచే ప్రణీతమైన పంచమ స్కంధం కావటానికి చిన్నదే అయినా వస్తు గాంభీర్యరీత్యా కావచ్చు రెండు ఆశ్వాశాలుగా యివ్వ బడ్డాయి. ఈ రెండు బాగాలు గంగనార్యులే వ్రాసారు. రెంటిలోను తత్వ విచారాలు ఆధ్యాత్మిక విశేషాలు సాంద్రత అంతర్లీనంగా అధికంగానే ఉంది అనవచ్చు.

పంచమ స్కంధము

ప్రథమాశ్వాశంలో పరమ నిస్సంగులు వృషభుని భరతుని కథలు ప్రధానంగా నడుస్తాయి. ద్వితీయాశ్వాశంలో గయోపాఖ్యానం, భూ ద్వీప వర్షాదుల వర్ణన, భగణ విశేషాలు, నరకాది లోకాలు ప్రధానంగా ప్రస్తావించబడ్డాయి. పోతన స్థాయి అందుకోలేక పోయినా, కవిత్వ పరంగా వీరిది కూడ విశిష్ఠ శైలి. భక్తి యావేశాలలో చెప్పుకో దగ్గది. భక్తుడు విఘ్నాలు వాటిల్లినా సాధన వదలిపెట్టడు. అది భక్తిలో విజయ రహస్యం. అది చెప్పిన ఈ పద్యం ఎంతో సొగసుగా ఉంది.

హరి చరణాంబుజ మకరం
ద రసావేశిత మనః ప్రధానుండగు స
త్పురుషుఁ డొకవేళ విఘ్నముఁ
బొరసినఁ దన పూర్వ మార్గమును విడువఁ డిలన్

లేడిపిల్లమీది వ్యామోహం వల్ల భరతుడు జన్మాంతరంలో పూర్వ జన్మజ్ఞానంతో విప్రసుతునిగా పుట్టాడు. అద్వైత సిద్ధాంతం జీర్ణించుకున్న మహానుభావుడు, జడునిలా ఉంటాడు. అది గుర్తించగానే కాళ్ళమీద పడి ప్రబోధం చెప్పమంటే చెప్తున్నాడు తనేలా ఉండేది. అంతటి స్థిత ప్రజ్ఞత చిన్న తేటగీతిలో తెలియబరచిన తీరు అద్భుతం.

అతుల దివ్యాన్నమైన మృష్టాన్నమైన
నెద్ది పెట్టిన జిహ్వకు హితముగాని
తలఁచి భక్షించుఁగా; కొండుఁ దలఁచి మిగులఁ
బ్రీతి చేయఁడు రుచులందుఁ బెంపుతోడ.

జంబూ ద్వీపము, ప్లక్ష ద్వీపము, శాల్మలీ ద్వీపము, కుశ ద్వీపము, క్రౌంచ ద్వీపము, శాక ద్వీపము, పుష్కర ద్వీపము అనెడి యేడు సప్తద్వీపాలు. ఈ సప్తద్వీపాలు వర్షములు కలిగి ఉన్నాయి. ప్రథమమైన జంబూ ద్వీపంలో తొమ్మిది వర్షాలు ఉన్నాయి. అవి 1)రమ్యక వర్షము, 2)హిరణ్మయ వర్షము, 3)కురు వర్షము, 4ఇలావృత వర్షము, 5)హరి వర్షము, 6)కింపురుష వర్షము, 7)భారత వర్షము, 8)భద్రాశ్వ వర్షము, 9)కేతుమాల వర్షము.

మనం యుండే భరత వర్షం ఏడవది. ఆరవది కింపురుషం. ఈ కింపురుష వర్షమునకు అధిపతి హనుమంతుడు నిత్యం వర్షాధిదేవత శ్రీరాముని కొలుస్తు ఉంటాడట. ఆ సీతాలక్ష్మణసహితుని ఎంతో చక్కగా వర్ణించాడు. రాముడిని వత్తి చెప్తున్నాట్లు ర-కార ప్రాసవాడాడు కవి.

అరయఁగ సీతాలక్ష్మణ
పరివృతుఁడై వచ్చి రామభద్రుఁడు గడిమిం
బరఁగు నధిదేవతగఁ గిం
పురుష మహావర్షమునకు భూపవరేణ్యా!

కృతజ్ఞతలు

ఈ కృషికి ఉపయోగపడిన వివిధ పుస్తకముల రచయితలకు, ప్రచురణకర్తలకు, సహకరించిన ప్రోత్సాహించిన మిత్రులు, ఇతర వ్యక్తులు, అంతర్జాల సంస్థలకు. మా తెలుగుభాగవతం అంతర్జాల జాలగూడు ఆదులను నిర్మించిన నిర్వహించినవారికి, గాత్ర ప్రదానులకు, తమ అమూల్య సమయాన్ని కేటాయించిన వారికి, అంతులేని సహకారం అందించిన కుటుంబ సభ్యులు అందరికి పేరుపేరునా కృతజ్ఞతలు.

ఊలపల్లి సాంబశివ రావు, భాగవత గణనాధ్యాయి.

పోతన తెలుగు భాగవతము

సంప్రదించిన ముఖ్య గ్రంధాదులు

శ్రీమద్భాగవతము : సుందర చైతన్య స్వామి : సెట్టు
శ్రీమద్భాగవత ప్రకాశము (షష్ఠ స్కంధము వరకు) : 2003లో : మాస్టర్ ఇ కె బుక్ ట్రస్ట్, విశాఖపట్నం : సెట్టు
శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతము, దశమస్కంధము, (టీక తాత్పర్యాదుల సహితము) : 1992లో : శ్రీసర్వారాయ ధార్మిక విద్యాసంస్థ, కాకినాడ - 533001 : సెట్టు.
శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతము (12 స్కంధములు) : 1956లో : వెంకట్రామ అండ్ కో., బెజవాడ, మద్రాసు : సెట్టు
శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతము (12 స్కంధములు) : 1924లో : అమెరికన్ ముద్రాక్షరశాల, చెన్నపట్నము : పుస్తకము
శ్రీమదాంధ్ర మహా భాగవత పురాణరాజము (12 స్కంధములు) – వ్రాతప్రతి – కృషి ఎవరిదో తెలపబడనిది.
శ్రీ**మదాంధ్ర భాగవతము**, సప్తమ స్కంధము టీక తాత్పర్య సహితము : 1968లో : వావిళ్ళ రామస్వామి అండ్ సన్స్, చెన్నపురి : పుస్తకము
శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము (అష్టమ నుండి ఏకాదశ స్కంధము వరకు) : వావిళ్ళ రామస్వామి అండ్ సన్స్, చెన్నపురి : పుస్తకము
శ్రీ మహాభాగవతము (12 స్కంధములు) : 1983లో : ఆంధ్ర సాహిత్య ఎకడమి, హైదరాబాదు - 500004 : సెట్టు
శబ్దార్థ చంద్రిక : 1942లో : వావిళ్ళ రామస్వామి అండ్ సన్స్, చెన్నపురి : పుస్తకము

శబ్దరత్నాకరము (బి. సీతారామాచార్యులువారి) : 2007లో : ఆసియన్ ఎడ్యుకేషనల్ సర్వీసెస్, న్యూఢిల్లీ, చెన్నై : పుస్తకము
విద్యార్థి కల్పతరువు (విద్వాన్ ముసునూరి వెంకటశాస్త్రిగారి) : 1959లో : వెంకట్రామ అండ్ కో., బెజవాడ, మద్రాసు : పుస్తకము
విక్టరీ తెలుగు వ్యాకరణము : విక్టరీ పబ్లిషర్స్, విజయవాడ, 520002 : పుస్తకము
లిటిల్ మాస్టర్స్ డిక్షనరీ - ఇంగ్లీషు - తెలుగు : 1998లో : పుస్తకము
బ్రౌన్స్ ఇంగ్లీషు - తెలుగు నిఘంటువు : పుస్తకము
పోతన తెలుగు భాగవతము (12 స్కంధములు) : 1990 దశకములో : తితిదే వారి ప్రచురణ : సెట్టు
పెదబాలశిక్ష (గాజుల రామారావు) : గాజుల రామారావు : పుస్తకము
తెవికె - (తెలుగు వికిజిడియా) : అంతర్జాలము
తెలుగు పర్యాయపద నిఘంటువు (ఆచార్య జి ఎన్ రెడ్డిగారి) : 1998లో : విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైదరాబాదు - 500001 : పుస్తకము
గజేంద్రమోక్షము : సుందర చైతన్య స్వామి : పుస్తకము
అనంతుని ఛందము : 1921లో : వావిళ్ళ రామస్వామి అండ్ సన్స్, చెన్నపురి : పుస్తకము
శ్రీసూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువు, 1982 : సాహిత్య ఎకాడమీ వారి ముద్రణ.

సంజ్ఞలు - చిహ్నాలు

పద్యగద్యలకు వాడిన సంజ్ఞ = **స$_1$-స$_2$-ప.**

స$_1$ = స్కంధం సంఖ్య. 5, 10 ల దశాంశ స్థానం లోని 1, 2 పంచమ, దశమ స్కంధాల భాగాలని సూచిస్తుంది. మిగతా వాటికి దశాంశ స్థానం ఉండదు.

స$_2$ = ఆ స్కంధలోని పద్యగద్య యొక్క వరుస సంఖ్య. దంశాశ స్థానంలో 1 ఉంటే అంది సీస పద్యం కింది తేటగీతి / ఆటవెలదిని సూచిస్తుంది. మిగతా వాటికి దశాంశ స్థానం ఉండదు.

ప = పద్యగద్య పేరు సూచిస్తుంది. పద్యగద్యల సంజ్ఞల జాబితా "పోతన తెలుగు భాగవతములో వాడబడిన ఛందోప్రక్రియలు. చిహ్నాలు, సంఖ్యలు"లో ఉన్నాయి.

ఈ జాబితాలోని సంఖ్య ఈ స్కంధంలో ఆ పద్యగద్య లెన్నున్నాయో సూచిస్తుంది.

పద్యాలలోని అక్షరం కింది గీత యతి స్థానాలని సూచిస్తుంది.

పద్యాలలోని అక్షంరం **బొద్దుగా ఉండటం ప్రాస** స్థానాన్ని సూచిస్తుంది.

పోతన తెలుగు భాగవతము – పంచమ స్కంధము

వృత్తాల వారీ పద్యాల లెక్క

ప్రథమ 184 +తేసీతే 23 +ఆసీతే 3 = 210 ప్రథమ 178 +తేసీతే 10 +ఆసీతే 18 = 196		
పద్యం	ప్రథమాశ్వాసం	ద్వితీయాశ్వాసం
మొత్తం	210	196
వ.	56	51
క.	44	50
సీ.	26	28
తేసీతే.	23	10
మ.	9	1
చ.	7	4
ఉ.	5	3
ఆ.	27	28
తే.	6	1
శా.	1	
ఆసీతే.	3	18
మత్త.		1
త.	1	
గ.	1	1
మా.	1	

పోతన తెలుగు భాగవతము

పంచమ స్కంధము – ప్రథమాశ్వాసము

5.1-1-ఉపోద్ఘాతము 1
5.1-2-ప్రియవ్రతునిబ్రహ్మదర్శనంబు........ 1
5.1-3-ఆగ్నీధ్రాదుల జన్మంబు 6
5.1-4-వనంబునకుజనుట 8
5.1-5-వర్షాధిపతుల జన్మంబు........ 10
5.1-6-ఋషభుని జన్మంబు........ 15
5.1-7-ఋషభుని రాజ్యాభిషేకము 20
5.1-8-భరతుని జన్మంబు 22
5.1-9-ఋషభునిదపంబు........ 24
5.1-10-భరతుని పట్టాభిషేకంబు 30
5.1-11-భరతుండు వనంబు జనుట........ 38
5.1-12-హరిణీగర్భంబున జనించుట 45
5.1-13-విప్రసుతుండై జన్మించుట........ 46
5.1-14-విప్రుడు బ్రతికివచ్చుట 49
5.1-15-సింధుపతి విప్రసంవాదంబు 52
5.1-16-పూర్ణి........ 69

పంచమ స్కంధ – ద్వితీయాశ్వాసము

పోతన తెలుగు భాగవతము

పంచమ స్కంధము - ప్రథమాశ్వాసము

5.1-1-ఉపోద్ఘాతము

5.1-1-కంద పద్యము

శ్రీకర కరుణా సాగర!
ప్రాకటలక్ష్మీ కళత్ర! భవ్య చరిత్రా!
లోకాతీతగుణాశ్రయ!
గోకులవిస్తార! నందగోపకుమారా!

5.1-2-వచనము

సకలపురాణార్థ జ్ఞాన విఖ్యాతుండగు సూతుండు శౌనకాది మహా మునుల కిట్లనియె.

5.1-2-ప్రియవ్రతునిబ్రహ్మదర్శనంబు

5.1-3-కంద పద్యము

భూనాథుఁ డుత్తరాత్మజుఁ
డైన పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డభిమన్యు సుతుం
డానందమంది ఘన సు
జ్ఞానుండగు శుకునిఁ గాంచి సరసతఁ బలికెన్.

5.1-4-వచనము

"మునీంద్రా! పరమభాగవతుండు నాత్మారాముండునైన ప్రియవ్రతుండు గృహంబున నుండి యెట్లు రమించె? కర్మబంధంబు లయిన పరాభవంబులు గల గృహంబుల యందు ముక్తసంబంధు లైన పురుషులకు సంతోషంబు గానేరదు; ఉత్తమ శ్లోకుం డైన పుండరీకాక్షుని పాదచ్ఛాయం జేసి నిర్వృతచిత్తులైన మహాత్ములు కుటుంబంబునందు నిస్పృహత చేయుదురు; గానఁ బ్రియవ్రతునికి సంసారంబునందుఁ దగులంబు గలుగు టెట్లు? దారాగారసుతాదు లందుఁ దగులంబు గలుగ వానికి నెట్లు సిద్ధి గలుగు? శ్రీహరియం దస్ఖలితమతి యెట్లు గలుగు? నీ సంశయంబుఁ దేట పఱుపు" మని పరీక్షిన్నరేంద్రు డడిగిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

5.1-5-కంద పద్యము

హరి చరణాంబుజ మకరం
ద రసావేశిత మనః ప్రధానుండగు స
త్పురుషుఁ డొకవేళ విఘ్నముఁ
బొరసినఁ దన పూర్వ మార్గమును విడువఁ డిలన్

5.1-6-కంద పద్యము

ధరణీవల్లభ! విను మా
నరవరుఁడు ప్రియవ్రతుండు నారదముని స
చ్చరణోపసేవఁ జెందుచు
నరుదుగ నధ్యాత్మ సత్రయాగంబందున్.

5.1-7-సీస పద్యము

దీక్షితుండై ధరిత్రీపాలనముఁ దండ్రి;
పనిచిన సుజ్ఞాన భంగ మనుచు
నంగీకరింపమి నంతయుఁ దెలిసి ప;
ద్మాసనుఁ డతనికి నతుల రాజ్య
మందుల మిక్కిలి యాసక్తిఁ బుట్టింతు;
ననుచును దన చిత్తమందుఁ దలఁచి
తారకాపరివృతతారాధిపుని మాడ్కి;
శ్రుతులతోఁ గూడి యచ్యుత విభూతి

5.1-7.1-తేటగీతి

హంసవాహనుఁ డగుచు నింద్రాదు లెల్లఁ
గదిసి సేవింప బ్రహ్మలోకమున నుండి
సన్మునీంద్రులు దన్నుఁ బ్రశంసచేయ
నల్లనల్లన యుడువీథి నరుగు దెంచె.

5.1-8-వచనము

మఱియు నయ్యై మార్గంబుల యందు సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ చారణ గరుడ కింపురుషు లిరుదెసల స్తోత్రంబులు చేయుచుండ గంధమాదనద్రోణులం బ్రకాశంబు నొందించుచు జనుదెంచిన పద్మాసనునకు నారదుండు స్వాయంభువ ప్రియవ్రతులతోఁ గూడి ముకుళిత కరకమలుండై యెదురు చనుదెంచి సంస్తుతి స్తబకంబులం బూజించిరి; విరించి సంతసించి ప్రియవ్రతునిం జూచి నవ్వుచు నిట్లనియె.

5.1-9-కంద పద్యము

హరి నా ముఖమున నీకును
గర మెఱిఁగింపంగఁ బనిచెఁ గావున నిదె సు
స్థిర మతి విను మంతయు శ్రీ
హరి వాక్యముగా నెఱింగి యవనీనాథా!

5.1-10-ఆటవెలది

కోరి వేడ్క నీవు నారదుండును నేను
నందఱమును నీశ్వరాజ్ఞఁ బూని
యుడుగ కెపుడు జేయనున్న వారము గాన
నతని యాజ్ఞఁ దప్ప నలవి గాదు.

5.1-11-వచనము

మఱియు శ్రీహరి యాజ్ఞను జీవుండు తపోవిద్యలను యోగ వీర్య జ్ఞానార్థ ధర్మంబులను దనచేత నొరులచేతం దప్పింప సమర్థుండు గాఁ; డుత్పత్తి స్థితి నాశంబులకు శోకమోహభయసుఖదుఃఖంబులకు నీశ్వరాధీనుండె కాని జీవుండు స్వతంత్రుండు గాఁడు; శ్రీహరి వాగ్రూపంబు లయిన శ్రుతులందు గుణత్రయం బను రజ్జువున బంధింపంబడిన యస్మదాదులము ముకుఁద్రాటిచేఁ బశువు మనుష్యులకు వశంబయిన చందంబున నీశ్వరాజ్ఞం బ్రవర్తించుచుందుము; నరుండు సుఖదుఃఖానుభవంబులకు నీశ్వరాధీనుండు; నేత్రంబులు గలవాని చేతఁ దివియంబడిన యంధుండును బోలె నీశ్వరుం డిచ్చిన సుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచున్నవారము; స్వప్నంబునం గన్న పదార్థంబు మేల్కాంచి మిథ్యగాఁ దలంచిన చందంబున మోక్షార్థియైన సుజ్ఞానవంతుండు ప్రారబ్ధ సుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచు దేహాంతరారంభ కర్మంబులం బాయనొల్లఁడు; వనవాసి యైనను జితేంద్రియుండు గాకుండెనేనిఁ గామాది సహితుం డగుటంజేసి సంసారబంధంబులు గలుగు; గృహస్థాశ్రమంబందును జితేంద్రియుండై యాత్మ

జ్ఞానంబుగల పురుషునకు మోక్షంబు సిద్ధించు; శత్రువుల గెలువ నిశ్చయించిన పురుషుండు దుర్గం బాశ్రయించి శత్రువుల జయించిన మాడ్కిని మోక్షార్థి యగు నీవును గృహాశ్రయుండ వగుచు శ్రీనారాయణ చరణారవిందంబు లను దుర్గం బాశ్రయించి యరిషడ్వర్గంబు జయించి ముక్తసంగుండవై యీశ్వర కల్పితంబు లగు భోగంబు లననుభవించి ముక్తింజెందు;" మనినఁ బ్రియవ్రతుండు త్రిభువన గురుండయిన చతురానను వాక్యంబు లవనతమస్తకుం డై బహుమాన పూర్వకంబుగ నంగీకరించె; అంత.

5.1-12-ఆటవెలది

సరసిజాసనుండు స్వాయంభువుని చేత
నధికమైన పూజలంది నార
దుండు నా ప్రియవ్రతుండును జూడంగఁ
జనియెఁ దనదు పూర్వ సదనమునకు.

5.1-13-ఆటవెలది

సత్యసంధుఁడైన స్వాయంభువుం డను
మనువు బ్రహ్మచేత మన్ననఁ దగ
నంది యంత నారదానుమతంబునఁ
దనదు సుతుని రాజ్యమునను నిలిపె.

5.1-14-వచనము

ఇట్లు స్వాయంభువమనువు భూచక్ర పరిపాలనంబునకుఁ బ్రియ వ్రతునిఁ బట్టంబు గట్టి విషమంబులగు విషయంబుల వలన విముక్తుండై వనంబునకుం జనియె; అంత.

5.1-15-మత్తేభ విక్రీడితము

ధరణీవల్లభుఁ డా ప్రియవ్రతుఁడు మోదం బందుచున్ లీల నీ
శ్వరవాక్యంబునఁ గర్మతంత్ర పరుఁడై సంగంబులం బాపు శ్రీ
హరిపాదాంబుజ చింతనం దగిలి నిత్యానందముం బొంది దు
ర్భర రాగాదులఁ బాఱఁదోలి ప్రజలం బాలించె నత్యున్నతిన్.

5.1-3-ఆగ్నీధ్రాదుల జన్మంబు

5.1-16-వచనము

ఇట్లు ప్రియవ్రతుండు రాజ్యంబు చేయుచు విశ్వకర్మ ప్రజాపతి పుత్రిక యగు బర్హిష్మతి యనుదానిం బత్నిగాఁ బడసి, యా సతివలన శీల వృత్త గుణ రూప వీర్యౌదార్యంబులం దనకు సమానులైన యాగ్నీధ్రే ధ్మజిహ్వ, యజ్ఞబాహు, మహావీర, హిరణ్యరేతో, ఘృతపృష్ట, సవన, మేధాతిథి, వీతిహోత్ర, కవు లను నామంబులు గల పుత్రదశకంబును; నూర్జస్వతి యను నొక్క కన్యకను గాంచె; నందుఁ గవి మహావీర సవనులు బాలకులయ్యు నూర్ధ్వరేతస్కులై బ్రహ్మవిద్యానిష్ణాతులై యుపశమనశీలు రగుచుం బారమహంస్యయోగం బాశ్రయించి, సర్వజీవనికా యావాసుండును, భవభీతజనశరణ్యుండును, సర్వాంతర్యామియు, భగవంతుండు నగు వాసుదేవుని చరణారవిందావిరత స్మరణానుగత పరమ భక్తియోగానుభావంబున విశోధితాంతఃకరణు లగుచు నీశ్వరుతాదాత్మ్యంబుఁ బొందిరి; అంత.

5.1-17-సీస పద్యము

వసుధేశ! యా ప్రియవ్రతుఁ డొండు కాంత యం;
దధికుల మన్వంతరాధిపతుల
మఱియు నుత్తముఁడు తామసుఁడు రైవతుఁ డను;
సుతులను బుట్టించె సుమహితులను;

మున్ను జన్మించిన ముువ్వురు పుత్రులు;
నవ్యయ పదవికి నరుగుటయును
నంతఁ బ్రియవ్రతుఁ డఖిల శాత్రవకోటిఁ;
దన బాహుబలముచేతను జయించి

5.1-17.1-తేటగీతి

యతఁడు బర్హిష్మతీ కాంతయందుఁ బ్రీతి
గలిగి యౌవన లీలా విలాస హాస
హేలనాదులఁ జిత్తంబు గీలుకొల్పి
గత వివేకుండుబోలె భోగములఁ బొందె.

5.1-18-వచనము

ఇట్లు ప్రియవ్రతుం డేకాదశార్బుద పరివత్సరంబులు రాజ్యంబు చేసి యొక్కనాడు మేరునగ ప్రదక్షిణంబు చేయు సూర్యునకు నపరభాగంబునం బ్రవర్తించు నంధకారంబు నివర్తింపంబూని భగవదుపాసనా జనితాతిపురుష ప్రభావుండై సవిత్ర రథసదృక్ష వేగంబు గలిగి తేజోమయం బైన రథంబు నారోహణంబు చేసి రాత్రుల నెల్ల దినంబు లొనర్తు నని సప్తరాత్రంబులు ద్వితీయ తపనుండునుం బోలె నరదంబు పఱపుటయు నా రథనేమి మార్గంబులు సప్తసముద్రంబులును, నా మధ్య భూసంధులు సప్తద్వీపంబులు నయ్యె; నందు.

5.1-19-సీస పద్యము

సరస జంబూ ప్లక్ష శాల్మలిద్వీప కు;
శక్రౌంచ శాక పుష్కరము లనఁగ
నలరు నా ద్వీపంబులందు జంబూద్వీప;
మొనరంగ లక్షయోజనము లయ్యె;

నట యుత్తరోత్తరాయత సంఖ్యఁ దాద్విగు;
 ణిత మయి యొండొంటి కతిశయిల్లు
క్షారేక్షురస సు రాజ్యక్షీర దధ్యుద;
 కంబులు గలుగు సాగరము లేడు

5.1-19.1-తేటగీతి

ద్వీప పరిమాణములు గల్గి విస్తరిల్లు
సంధి సంధిని బరిఖల చందమునను
గ్రమము దప్పక యొండొంటిఁ గలయకుండు
సకల జీవుల కెల్ల నాశ్చర్యముగను.

5.1-20-వచనము

అట్టి ద్వీపంబుల యందుఁ బరిపాలనంబునకుం బ్రియవ్రతుం డాత్మభవులు నాత్మసమాన శీలురునైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వ యజ్ఞబాహు హిరణ్యరేతో ఘృతపృష్ఠ మేధాతిథి వీతిహోత్రుల నొక్కొక్కని నొక్కొక ద్వీపంబునకుం బట్టంబుగట్టి యూర్జస్వతి యను కన్యకను భార్గవున కిచ్చిన, నా భార్గవునకు నూర్జస్వతి యందు దేవయాని యను కన్యారత్నంబు జనించె; అట్టి బలపరాక్రమవంతుం డైన ప్రియవ్రతుండు విరక్తుండై యొక్కనాఁడు నిజ గురువగు నారదుని చరణానుసేవాను పతిత రాజ్యాది ప్రపంచ సంసర్గంబుఁ దలంచి యిట్లనియె.

5.1-4-వనంబునకుజనుట

5.1-21-సీస పద్యము

అక్కట! యే నింద్రియములచేఁ గట్టంగఁ;
 బడియుండి యందులఁ బాయలేక
యజ్ఞాన విరచితం బగు సర్వవిషయము;

లను నంధకూపంబులందు నడఁగి
తరుణుల కే వినోదమృగంబనై యుంటి;
యువి యెల్ల నే నొల్ల ననుచు రోసి
హరికృపచే నప్పు డబ్బిన యాత్మ వి;
ద్యను గల్గి తనవెంట నరుగుదెంచు

5.1-21.1-తేటగీతి

కొడుకులకు నెల్ల రాజ్యము గుదురు పఱచి
తనదు పత్నుల దిగనాడి ధనము విడిచి
హరివిహారంబు చిత్తంబునందు నిలిపి
పరఁగ నల్లన నారదపదవి కరిగె.

5.1-22-వచనము

ఇట్లు దన రథమార్గంబులు సప్త ద్వీపసాగరంబులుగాఁ జేసి సూర్యునకుఁ బ్రతిసూర్యుండై సరిద్గిరివనాదులచే భూత నిర్వృత్తికొఱకుఁ బ్రతి ద్వీపంబునకు నవధులు గల్పించి ద్వీపవర్ష నిర్ణయంబులం బుట్టించి పాతాళ భూ స్వర్గాది సుఖంబులు నరకసమానంబులుగాఁ దలంచి విరక్తింబొంది నిరంతర భగవద్ధ్యాన విమలీకృతాశయుం డగుచు హరిభక్తి ప్రియుండయిన ప్రియవ్రతుని చరిత్రంబు లీశ్వరునకుఁ దక్క నన్యుల కెఱుంగఁ దరంబుగా; దతని మహిమంబులు నేడుఁనుం గొనియాడుదు" రని శుకుండు మఱియు నిట్లనియె.

5.1-23-కంద పద్యము

హరిసేవనా ప్రియవ్రతుఁ
డరయఁగఁ గైవల్యపదవి నందుట యరుదే?

ధరఁ జండాలుం డైనను
హరి నామస్మరణఁ జెందు నవ్యయపదమున్.

5.1-24-వచనము

అని పలికి శుకుండు మఱియు నిట్లనియె

5.1-5-వర్షాధిపతుల జన్మంబు

5.1-25-మత్తేభ విక్రీడితము

జనకుం డిట్లు విరక్తుఁడైనను దదాజ్ఞం జేసి యాగ్నీధ్రుఁ డే
పున ధర్మప్రతిపాలనుం డగుచు జంబూ ద్వీపమున్నేలుచుం
దన సత్పుత్రులమాడ్కి నెల్ల ప్రజలం దాత్పర్య చిత్తంబునన్
ఘనతం బ్రోచె ననేకకాల మిలఁ బ్రఖ్యాతంబుగా భూవరా!

5.1-26-వచనము

ఇట్లగ్నీధ్రుండు రాజ్యంబు చేయుచు నొక్కనాఁడు పుత్రకాముండై మందరాద్రి సమీపంబున నఖిలోపచారంబుల నేకాగ్రచిత్తుండై యర్చించినం గమలసంభవుండు సంతసిల్లి తన సమ్ముఖంబున సంగీతంబు చేయు పూర్వచిత్తి యను నప్సరోంగనం బంపుటయు నా యప్సరాంగన చనుదెంచి రమణీయ వివిధ నిబిడ విటపి విటప సమాశ్లిష్ట సమీప సువర్ణ లతికారూఢస్థల విహంగమ మిథునోచ్చార్యమాణ షడ్జాది స్వరంబులచే బోధ్యమాన సలిలకుక్కుట కారండవ బక కలహంసాది విచిత్ర కూజిత సంకులంబు లయిన నిర్మలోదక కమలాకరంబులు గల తదాశ్రమోపవనంబు నందు విహరించుచు విలాస విభ్రమ గతివిశేషంబులం జలనంబు నొందు స్వర్ణ చరణాభరణస్వనం బన్నరదేవకుమారుం డాలించి యోగసమాధిం జేసి ముకుళితనేత్రుండై యుండి యల్లన కనువిచ్చి చూచి తన సమీపంబున మధుకరాంగనయుంబోలెఁ

బుష్పాఘ్రాణంబు చేయుచు దేవమానవుల మనోనయనంబుల కాహ్లాదంబు బుట్టించుచున్నగతి విహార వినయావలోకన సుస్వరావయవంబుల మన్మథ శరపరంపరంల నొందించుచు ముఖకమల విగళితామృత సమానహాసభాషణామోదమదాంధంబు లయిన మధుకర మిథునంబుల వంచించి, శీఘ్ర గమనంబునం జలించు కుచ కచమేఖలలు గల దేవిం గనుంగొని చిత్తచలనంబు నొంది మన్మథపరవశుండై జడుని చందంబున నిట్లనియె.

5.1-27-కంద పద్యము

" సతి నీ వెవ్వతె వీ ప
ర్వతమున కేమైనఁ గోరివచ్చిన వనదే
వతవో? శారదవో? రతి
పతి పంచిన మాయవో? తపస్సారమవో?

5.1-28-ఉత్పలమాల

అంగజుఁ డెక్కుడించిన శరాసనమున్ ధరియించి యంత నా
యంగజు వేఁట మానవమృగావళి సూటిగఁ జేచు దానవో?
రంగగు నీ నిజాకృతి తెలం గెఱుఁగంగ నిజంబు పల్కుమా
యంగన నిన్నుఁ గన్గొనిన యంత ననంగుఁడు సందడించెడున్.

5.1-29-కంద పద్యము

పొలుపగుచున్న విలాసం
బుల నంగజు బాణములను బోలెడి నీ చం
చల సత్కటాక్షవీక్షణ
ముల నెవ్వని నింతి చిత్తమునఁ గలఁచెదవే?

5.1-30-చంపకమాల

చెదరఁగ వేదముల్ చదువు శిష్యులపైఁ దగఁ బుష్పవృష్టి స
మ్మదమున నంతలోఁ గురియు మాడ్కిని మన్మథసామగానముల్
చదివెడు శిష్యులో యనఁగ షట్పదపంక్తులు చేరి మ్రోయఁగాఁ
బదపడి మీఁద రాలుఁ గచభారము నందుల జాజు క్రొవ్విరుల్.

5.1-31-కంద పద్యము

అందియలు టిట్టిభంబుల
చందమునం బాదపంకజంబుల యందున్
యందంద మ్రోయుచును నా
డెందంబునఁ దగిలి సందడించెడిఁ దరుణీ!

5.1-32-కంద పద్యము

పాయక కదంబ పుష్ప
చ్ఛాయం గల వస్త్రకాంతి చల్లెడుఁ గంటే
యా యెడ నితంబరోచులు
గాయుచు నెడతెగక తఱిమి కప్పెడుఁ దన్వీ!

5.1-33-కంద పద్యము

నిరతము నీ తనుమధ్యముఁ
గర మరుదుగ నరసి చూడఁ గానంబడ; దీ
కరికుంభంబులఁ బోలెడి
గురు కుచముల నెట్లు నిలుపు కొంటి లతాంగీ!

5.1-34-కంద పద్యము

పొంకములగు కుచములపైఁ
గుంకుమ పంకంబుఁ బూసికొని వాసనలం

గొంకక పెదచల్లెడు నీ
బింకం బగు చన్నుదోయి పెంపో! సొంపో!

5.1-35-శార్దూల విక్రీడితము

ఏ లోకంబున నుండి వచ్చితివి? నీ విచ్చోటికిన్ మున్ను నే
నే లోకంబునఁ జెప్పఁ జూప నెఱుఁగన్నీ సుందరాకారము
న్నీ లాలిత్యము నీ వినోదములు నీ కిట్లొప్పునే? కామినీ!
భూలోకంబున కెట్లు వచ్చితివి నా పుణ్యం బగణ్యంబుగన్?

5.1-36-కంద పద్యము

హాసావలోకనంబుల
భాసిల్లెడు నీ ముఖంబు పలుమఱు నిపుడే
యాసలు పుట్టింపఁగ నే
నాసగొనెద నిన్నుఁ జూచి యంబుజనేత్రా!

5.1-37-ఆటవెలది

కందులేని యిందుకళ మించి నెమ్మోము
కాంతి యుక్త మగుచుఁ గానుపించెఁ
గాన విష్ణుకళయుఁ గాఁబోలు నని నా మ
నంబునందుఁ దోఁచె నళిననేత్ర!

5.1-38-మత్తేభ విక్రీడితము

పటుతాటంక రథాంగ యుగ్మమునకుం బల్మాఱు భీతిల్లుచున్
నటనం బందెడు గండుమీనములతో నాసన్న నీలాలకో
త్కట భృంగావళితో ద్విజావళి లసత్కాంతిన్ విడంబించు మా
ఱట కాసారముఁ బోలి నెమ్మొగము దా రంజిల్లు నత్యున్నతిన్.

5.1-39-చంపకమాల

కరువలిఁ బాయు వస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు; చూడ్కి దిక్కులం
బఱపుచుఁ జంచరీకముల భాతిఁ జెలంగెడు కంధరంబునం
బొరలెడు ముక్తకేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప; విప్పు డి
ట్లరుదుగ రత్నకందుక విహారము సల్పెడు సంభ్రమంబునన్."

5.1-40-వచనము

మఱియు నిట్లనుఁ "దపోధనులగు వారల తపంబులను నీ రూపంబున నపహ్నవించిన దాన; వీ చక్కదనం బేమి తపంబున సంపాదించితివి? నా తోడంగూడి తపంబు చేయుము; సంసారంబు వృద్ధిఁ బొందం జేయుము; పద్మాసనుండు నాకుం బ్రత్యక్షంబై నిన్ను నిచ్చినవాఁడుఁ; గావున నిన్ను విడువంజాలను; నీ సఖీజనంబులు నా వాక్యంబులకు ననుకూలింతురుగాక; నీవు చనుచోటికి నన్నుం దోడ్కొని చను" మని స్త్రీలకు ననుకూలంబుగాఁ బలుక నేర్చిన యాగ్నీధ్రుండు పెక్కుభంగులం బలికిన నా పూర్వచిత్తియు నతని యనునయ వాక్యంబులకు సమ్మతించి వీరశ్రేష్ఠుండగు నా రాజవర్యుని బుద్ధి రూప శీలౌదార్య విద్యా వయశ్శ్రీలచేఁ బరాధీనచిత్త యగుచు జంబూద్వీపాధిపతి యగు నా రాజశ్రేష్ఠుని తోడంగూడి శతసహస్ర సంవత్సరంబులు భూస్వర్గ భోగంబు లనుభవించె; నంత నాగ్నీధ్రుం డా పూర్వచిత్తివలన నాభి కింపురుష హరివర్షేలావృత రమ్యక హిరణ్మయ కురు భద్రాశ్వ కేతు మాల సంజ్ఞలు గల కుమారులఁ బ్రతిసంవత్సరంబు నొక్కొక్కనిఁగఁ దొమ్మండ్రం గాంచె; అంత నా పూర్వచిత్తి యా యర్భకుల గృహంబున విడిచి యాగ్నీధ్రుం బాసి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనిన నా యాగ్నీధ్ర పుత్త్రులు మాతృసామర్థ్యంబునం జేసి స్వభావంబునన శరీరబలయుక్తు లగుచుఁ దండ్రిచేత ననుజ్ఞాతులై తమ నామంబులఁ బ్రసిద్ధంబు లయిన జంబూద్వీపాది వర్షంబులం బాలించుచుండిరి;

అంత నాగ్నీధ్రుండు నా పూర్వచిత్తి వలనం గామోపభోగంబులం దృప్తిం బొందక పూర్వచిత్తిం దలంచుచు వేదోక్తంబులగు కర్మంబులంజేసి తత్సలోకంబగు బ్రహ్మ లోకంబునకుం జనియె; నిట్లు దండ్రి పరలోకంబునకుం జనిన నాభి ప్రముఖులగు నాగ్నీధ్రకుమారులు దొమ్మండ్రును మేరుదేవియుఁ, బ్రతిరూపయు, నుగ్రదంష్ట్రయు, లతయు, రమ్యయు, శ్యామయు, నారియు, భద్రయు, దేవవతియు నను నామంబులు గల మేరు పుత్రికలగు తొమ్మండ్రు కన్యకలను వివాహం బైరి; అంత.

5.1-6-ఋషభుని జన్మంబు

5.1-41-ఆటవెలది

నరవరేణ్యుఁడైన నాభి సంతానార్థ
మంగనయును దాను యజ్ఞ పురుషుఁ
డయిన వాసుదేవు నతుల భక్తిశ్రద్ధ
లను జెలంగి పూజ లొనరఁ జేసి.

5.1-42-వచనము

మఱియుం బ్రవర్గ్య సంజ్ఞికంబు లగు ధర్మంబులు శ్రద్ధా విశుద్ధద్రవ్య దేశ కాల మంత్రర్త్విగ్దక్షిణా విధాన యోగంబులం బరమేశ్వరుని మెప్పించిన నెవ్వరికిం బ్రసన్నుండు గాని పుండరీకాక్షుండు భక్తవత్సలుం డై సురుచిరావయవంబులతో యజనశీలం బయిన యాతని హృదయంబు నందుఁ బాయని రూపంబు గలిగి మనోనయనానందకరావయవంబులు గల తన స్వరూపం బాతనికిఁ జూపం దలంచి.

5.1-43-సీస పద్యము

అంత నావిష్కృత కాంత చతుర్భుజం;
బులును బీతాంబరంబును వెలుంగ
శ్రీవత్సకౌస్తుభ శ్రీరమా చిహ్నంబు;
లురమందురమ్యమై యురవు పడఁగ
శంఖ చక్ర గదాంబుజాత ఖడ్గాది ది;
వ్యాయుధంబులు చేతులందు మెఱయ
నతులిత నవ రత్నహాట కాంకిత నూత్న;
ఘనకిరీటద్యుతు ల్గడలుకొనఁగఁ

5.1-43.1-తేటగీతి

గర్ణ కుండల కటిసూత్ర కనకరత్న
హార కేయూర వరనూపురాది భూష
ణముల భూషితుఁడైన శ్రీనాయకుండు
దంపతుల కప్పు డెదురఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె.

5.1-44-తేటగీతి

ఇట్లు ప్రత్యక్షమగు పరమేశ్వరునకుఁ
బెన్నిధానంబుఁ గనుఁగొన్న పేద మాడ్కి
హర్షమున ఋత్విగాది కులవనతాస్యు
లగుచు నభినుతి చేసి రిట్లనుచు నపుడు.

5.1-45-కంద పద్యము

పరిపూర్ణుఁడ వై యుండియు
మఱువక మా పూజ లెల్ల మన్నింతువు; నీ

చరణార విందసేవయు
ధరఁ బెద్దలు వినిచి నటుల దగఁ జేసెదమో.

5.1-46-కంద పద్యము

ఏ మిపుడు చేయు సంస్తుతి
నీ మహిమ నెఱింగి కాదు; నిరతముఁ బెద్దల్
దా మెది యుపదేశించిరొ
యా మతమునఁ బ్రస్తుతింతు మయ్య! మహాత్మా!

5.1-47-వచనము

మఱియు నీవు సంసారాసక్తమతి గలిగిన వారికి వశ్యుండవుగావు; యీశ్వరుండవును బ్రకృతి పురుష వ్యతిరిక్తుండవును బరమ పురుషుండవును నయిన నిన్నుఁ బొందని ప్రపంచాంతర్గతంబు లయిన నామరూపంబులు గల యస్మదాదులచేత నిరూపింప నశక్యంబగు; సర్వజీవులం జెందిన దురిత సంఘంబుల నిరసించు స్వభావంబు గల నీ యుత్తమ గుణంబులందు నేకదేశంబ గాని సర్వగుణనిరూపణంబు చేయ శక్యంబుగానేరదు; నీ భక్తులు మిక్కిలి భక్తింజేసి సంస్తుతించు గద్గదాక్షరంబులను సలిల శుద్ధ పల్లవ తులసీదళ దుర్వాంకురంబులను సంపాదించిన పూజను సంతసిల్లెడి నీకు బహువిధ ద్రవ్య సంపాదనంబు గలిగి విభవ యుక్తంబు లయిన యశ్వమేధాదులును దృష్టికరంబులు గానేరవు స్వభావంబున సర్వకాలంబులందును సాక్షాత్కరించి యతిశయంబై వర్తించుచు నశేషపురుషార్థ స్వరూపంబుఁ బరమానంద రూపంబు నైనవాఁడ వగుటం జేసి యజ్ఞాదుల యందు నీకుఁ దృష్టి లేక యున్న నస్మదాదుల కోరికల కుపచరించు కతంబున యజ్ఞాదుల నొనరింతుము;" అని మఱియు నిట్లనిరి.

5.1-48-కంద పద్యము

బాలిశుల మగుచు మిక్కిలి
మే లెఱుగని మమ్ము నీదు మించిన దయచేఁ
బాలింతు విత్తు వెప్పుడుఁ
జాలఁగ నిహపరములందు సకల సుఖములున్.

5.1-49-ఆటవెలది

ఇపుడు మేము నీకు నిష్టంబు లగు పూజ
లాచరింపకున్న నైన నధిక
మయిన నీ కృపాకటాక్ష వీక్షణములఁ
జక్కఁ జూచి తగఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు.

5.1-50-కంద పద్యము

వర మీయఁ దలఁచి మమ్ముం
గరుణించితి గాక; నిన్నుఁ గనుగొనుటకునై
యరసి నుతింపఁగ మాకుం
దర మగునే? వరద! నీరదశ్యామాంగా!

5.1-51-వచనము

మఱియు నిస్సంగులై నిశితజ్ఞానంబునంజేసి దోషరహితులై భగవత్స్వభావులు నాత్మారాములు నగు మునులకు స్తుతియింపఁ దగిన గుణంబులు గలవాడ వగుచుండియుఁ బ్రసన్నుండవు; స్ఖలన క్షుత పతన జృంభణాది దురవస్థ లందును జరామరణాది దుర్దశలందును వివశుల మగు మాకుఁ గల్మష నాశకరంబులయిన భవద్దివ్యనామంబులు మా వచనగోచరంబులగుం గాక; మఱియు నీ రాజర్షి పుత్రకాముండై నీ తోడ సమానుండయిన కుమారునిం గోరి

కామంబుల స్వర్గాపవర్గంబుల నీనోపిన నినుం బూజించి ధనకాముం డైనవాఁడు ధనవంతునిం జేరి తుషమాత్రం బడిగిన చందంబున మోక్షనాథుండ వైన నీవలన సంతానంబు గోరుచున్నవాఁడు; జయింపరాని నీ మాయ చేత నెవ్వండు మోహంబు నొంది విషయాసక్తుండు గాక యుండు? నర్థకాములము మదాంధులము నగు మేము నిన్ను నాహ్వానంబు చేసిన యపరాధంబు సర్వాత్మకుండ వగుటం జేసి సామ్యంబుచే మన్నింప దగుదువు; మమ్ము దయఁ జూడు" మని ప్రణమిల్లిన సర్వేశ్వరుండు వర్షాధిపతి యగు నాభిచేతను, ఋత్విక్కులచేతను, వంద్యమానుండై దయాకలితుం డగుచు నిట్లనియె.

5.1-52-కంద పద్యము

మునులార! వేదవాక్యము
లను బ్రస్తుతి చేసి సర్వలక్షణముల నా
కెన యగు పుత్రుని నిమ్మని
వినఁ బలికితి రిపుడు మిగుల వేడుకతోడన్

5.1-53-కంద పద్యము

నాకాది లోకములలో
నాకున్ సరివచ్చు నట్టి నందను నెటు నా
లోకింప లేరు; గావున
నాకున్ సరి నేన కా మనమున నెఱుఁగుఁడీ.

5.1-54-వచనము

అదియునుం గాక భూసురోత్తములు నా ముఖంబగుటం జేసి విప్రవాక్యంబు దప్పింపరాదు; మీరు నా యీడు కుమారు నడిగితిరి గావున నాభిపత్ని యగు మేరుదేవి యందు నేన పుత్రుండనై జనియించెద" నని పలికి పరమేశ్వరుం

డాగ్నీధ్రీయపత్ని యగు మేరుదేవి చూచుచుండ నా యజ్ఞంబున నంతర్ధానంబు నొంది యా నాభిమీఁది దయం జేసి దిగంబరులును దపస్వులును జ్ఞానులును నూర్ధ్వరేతస్కులును నగునైష్ఠికులకు యోగధర్మంబుల నెఱింగింపం దలంచి పుండరీకాక్షుండు నాభిపత్నియగు మేరుదేవి గర్భాగారంబునం బ్రవేశించె; నంత.

5.1-55-ఆటవెలది

మేరుదేవియందు మేరుధీరుం డగు
హరి సమస్త లక్షణాన్వితుండు
శమదమాదిగుణ విశారదుం డుదయించె
సకలజనుల కపుడు సంతసముగ.

5.1-56-ఆటవెలది

ధవళ కాంతియుక్తిఁ దనరు దేహంబును
మహిత బలపరాక్రమంబు వీర్య
మును దలంచి చూచి జనకుండు పేరిడె
సుతుని ఋషభుఁ డనుచు సొంపుతోడ.

5.1-7-ఋషభుని రాజ్యాభిషేకము

5.1-57-కంద పద్యము

ధరణీసురులును మంత్రులుఁ
బరివారము హితులుఁ బ్రజలు బాంధవులును సు
స్థిరమతి నా బాలకునిం
గర మనురాగమున రాజుగాఁ జూచి రిలన్.

5.1-58-కంద పద్యము

పురుహూతుఁ డతని మహిమలు
సరగున విని చిత్తమునకు సహ్యము గామిం
బరికించి ఋషభుఁ డేలెడి
ధరణి ననావృష్టి మిగుల దట్టము చేసెన్.

5.1-59-ఆటవెలది

అది యెఱింగి ఋషభుఁ డంతట యోగ మా
యా బలంబు కతన నఖిల రాజ్య
మందుఁ గురియఁ జేసె నత్యంత సంపూర్ణ
వృష్టి దినదినంబు వృద్ధిఁ బొంద.

5.1-60-వచనము

ఇట్లు ఋషభుండు పురందరుండు చేయు దౌష్ట్యంబునకు నవ్వి యజనాభం బను తన మండలంబు సుభిక్షంబుగాఁ జేసె; నాభియుం దన కోరిన చందంబునం బుత్రుండు జనియించి వర్ధిల్లుటకు సంతసిల్లి తనచేత నంగీకరింపంబడు నరలోక ధర్మంబు గల పుండరీకాక్షుని మాయా విలసితంబునం జేసి "బాలకా! నా తండ్రి!" యని మోహంబున నుపలాలించుచుఁ బ్రజానురాగంబున సర్వసమ్మతుం డయిన పుత్రుని సమయసేతు రక్షణంబునకుఁ బూజ్యంబయిన రాజ్యంబునం దభిషిక్తుం జేసి భూసురులకుఁ బ్రధానవర్గంబునకు నప్పగించి మేరుదేవిం గూడి నరనారాయణ స్థానం బయిన బదరికాశ్రమంబునకుం జని యచ్చట మహాయోగసమాధిచే నరనారాయణాఖ్యుండుఁ బురుషోత్తముండు నగు వాసుదేవు నారాధించి క్షీణదేహుండై యా నాభి హరి తాదాత్మ్యంబు నొందె; అంత.

5.1-61-చంపకమాల

సరసత నే నృపాలకుని జన్మమునందును భూసురోత్తముల్
సరసిజనాభునిం దగఁ బ్రసన్నతఁ బెట్టిన నంత మెచ్చి యీ
శ్వరుఁడు దనంత గర్భమున వచ్చి తనూభవుఁడై జనించె, నా
నరపతి నాభికిన్ సరి యనం దగునే నరనాథ! యన్యులన్.

5.1-62-వచనము

అంత.

5.1-8-భరతుని జన్మంబు

5.1-63-సీస పద్యము

భూవరుఁ డగు ఋషభుఁడు దన రాజ్యంబుఁ;
గర్మభూమిఁగ నాత్మఁ గాంచి జనుల
కందఱకును బ్రియం బగునట్లు కర్మ తం;
త్రంబెల్లఁ దెలుపంగఁ దలఁచి కర్మ
ములు చేయుటకు గురువులయొద్ద వేదంబు;
చదివి వారల యనుజ్ఞను వహించి
శతమన్యుఁ డిచ్చిన సతి జయంతీ కన్యఁ;
బరిణయంబై యట్టి పడఁతి వలన

5.1-63.1-తేటగీతి

భరతుఁ డాదిగ సుతుల నూర్వురను గాంచె
నట్టి భరతుని పేరను నవనితలము
పురవరాశ్రమ గిరితరుపూర్ణ మగుచు
నమరి భారత వర్ష నామమున మించె.

5.1-64-వచనము

ఆ మహాభారతవర్షంబునందుఁ దమతమ పేరంబరఁగు భూములకుఁ గుశావర్తేలావర్త బ్రహ్మావర్తార్యావర్త మలయకేతు భద్రసేనేంద్ర స్పృగ్వి దర్భ కీకటులను తొమ్మండ్రు కుమారులను దక్కంగల తొమ్మండ్రు పుత్రులకుఁ బ్రధానులం జేసె; నంతం గవి హర్యంతరిక్ష ప్రబుద్ధ పిప్పలాయ నావిర్హోత్ర ద్రమీడ చమస కరభాజను లనువారు తొమ్మండ్రును భాగవత ధర్మప్రకాశకు లైరి; భగవన్మహి మోపబృంహితంబు లగు వారల చరిత్రంబులు ముంద రెఱింగించెదఁ; దక్కిన యెనుబదియొక్క కుమారులు పిత్రాదేశకరులు నతి వినీతులు మహాశ్రోత్రియులు యజ్ఞశీలురుఁ గర్మనిష్ఠులు నయిన బ్రాహ్మణోత్తము లైరి; ఋషభుండు స్వతంత్రుండై సంసారధర్మంబులం బొరయక కేవలానందానుభవుం డయిన యీశ్వరుండై యుండియు బ్రాకృతుండునుం బోలెఁ గాలానుగతంబు లగు ధర్మంబుల నాచరించుచు దర్మప్రవర్తకులకు సముండును నుపశాంతుండును మైత్రుండును గారుణికుండును నై ధర్మార్థ యశః ప్రజానందామృతావరోధంబుచే గృహస్థాశ్రమంబులం బ్రజల నియమించుచుఁ గొంత కాలంబు నీతిమార్గంబు దప్పక ప్రజాపాలనంబు చేయుచు వేదరహస్యంబు లగు సకల ధర్మంబులును స్వవిదితంబు లయినను బ్రాహ్మణోపదేశ పూర్వకంబుగా ద్రవ్య దేశ కాల వయశ్శ్రద్ధర్త్విగ్వి ధోద్దేశోపచితంబులుగ నొక్కక్క క్రతువును శతవారంబు యథావిధిగఁ జేసి సుఖం బుండె; నంత.

5.1-65-కంద పద్యము

జనవర ఋషభుని రాజ్యం
బున నైహిక ఫలముఁ గోరు పురుషుని నొకనిం
గనుఁగొన నెఱుంగ మెన్నఁడు
నినతేజం డతనిమహిమ లేమని చెప్పన్.

5.1-9-ఋషభునిదపంబు

5.1-66-సీస పద్యము

ఆ ఋషభుండు రాజ్యంబు చేయుచు నుండి;
యంతట నొక్కనాఁ డాత్మయందుఁ
దలపోసి భూలోక ఫల మపేక్షింపక;
మోహంబు దిగనాడి పుత్రులకును
దనరాజ్య మెల్ల నప్పనజేసి వెనువెంటఁ;
గొడుకులు మంత్రులుఁ గొలిచిరాఁగ
నల్లన యరిగి బ్రహ్మావర్త దేశంబు;
నందుల నపుడు మహాత్ములయిన

5.1-66.1-తేటగీతి

యట్టి మునిజన సమ్ముఖంబందుఁ జేరి
తనదు పుత్రుల నందఱ డాయఁ బిలిచి
పరమ పుణ్యుండు ఋషభుండు ప్రణయ మొప్ప
హర్ష మందుచు నప్పు డిట్లనుచుఁ బలికె.

5.1-67-ఆటవెలది

తనయులార! వినుఁడు ధరలోనఁ బుట్టిన
పురుషులకును శునకములకు లేని
కష్టములను దెచ్చుఁ గానఁ గామంబుల
వలన బుద్ధి చేయవలదు మీరు

5.1-68-చంపకమాల

నరులకు నే తపంబు ననసంత సుఖంబులు గల్గుచుండు, శ్రీ
కరమతి నా తపంబుఁ దగఁ గైకొని చేసిన బ్రహ్మసౌఖ్యముం
దిరముగఁ గల్గు; వృద్ధులను దీనులఁ బ్రోవుఁడు; దుష్ట వర్తనన్
జరుగుచునుండు కాముకుల సంగతిఁ బోకుఁడు; మీఁద మేలగున్.

5.1-69-వచనము

మఱియు నంగనాసక్తులగు కాముకుల సంగంబు నిరయరూపం బయిన సంసారంబగు; మహత్సంగంబు మోక్షద్వారం బగు; నట్టి మహాత్ము లెవ్వ రనిన శత్రు మిత్ర వివేకంబు లేక సమచిత్తులును శాంతులును గ్రోధరహితులును సకలభూత దయాపరులును సాధువులును నగువారలు మహాత్ము లనందగుదు; రట్టి మహాత్ములు నా యందలి స్నేహంబె ప్రయోజనంబుగాఁ గలిగి యుండుటం జేసి విషయ వార్తాప్రవృత్తు లగు కుజనులందుఁ దమ దేహ గృహ మిత్ర దారాత్మజాదులందుఁ బ్రీతిలేక యుండుదురు; విషయాసక్తుఁ డయినవాఁడు వ్యర్థకర్మంబులం జేయు నట్టి దుష్కృత కర్మంబులం జేయువాఁ డెప్పుడును బాపకర్ముం డగుచుం గ్లేశదంబగు దేహంబు నొందుచుండుఁ; గావునఁ బాపమూలంబు లయిన కామంబులు గోరకుఁ; డీ జ్ఞానం బెంత కాలంబుఁ లేకయుండు నంతకాలంబు నాత్మతత్త్వం బెఱుంగంబడ; దా తత్త్వం బెఱుంగకుండుటజేసి దేహికి దుఃఖం బధికంబై యుండు; లింగదేహం బెంత దడ వుండు నంత దడవును మనంబు కర్మవశంబై జ్ఞానవంతంబుగాక యవిద్యం బాయకుండు; శరీరంబు గర్మమూలం బగుట వలనఁ గర్మంబులు చేయఁజనదు; వాసుదేవుం డగు నా యందుఁ బ్రీతి యెంత తడవు లేక యుండు నంతదడవును దేహధర్మంబులు బాధించు; విద్వాంసు డైనను దేహేంద్రియాదుల యందుఁ బ్రీతిచేసిన మిథునీభావ సుఖప్రధానం బగు గృహస్థాశ్రమంబు నంగీకరించి స్వరూప స్మృతి శూన్యుండై మూఢుం డగుచు, నందు సంసారతాపంబులఁ

బొందుఁ; బురుషుండు స్త్రీతోడం గూడి యేకీభావంబు నొందుట దనకు హృదయ గ్రంథియై యుండు; నందు జనునకు గృహక్షేత్ర సుతాప్త విత్తంబులందు "నేను నాయది" యనియెడి మోహంబు గలుగు; నట్టి స్త్రీపురుష మిథునీ భావంబుచే సంతానంబు గలుగు; నా సంతాన కారణంబున గృహక్షేత్ర విత్తాదులు సంపాదింపంబడు; నందు మోహం బధికం బగుటంజేసి మోక్షమార్గంబు దవ్వగు; నిట్లు సంసారంబునం దుండియు మనంబున నెపుడు ముక్తిచింతం జేయు నప్పుడు సంసారంబును బాయు; మోక్షోపాయంబులు పరమగురుండనైన నా యందుల భక్తి చేయుటయు, విగతతృష్ణయు, ద్వంద్వ తితిక్షయు, సర్వలోకంబు లందుల జంతు వ్యసనావగతియు, నీశ్వరవిషయక జ్ఞానాపేక్షయుఁ, దపంబును, విగతేచ్ఛయు, మత్కృతకర్మంబులు మత్కథలు వినుటయు, నన్నె దైవంబు గా నెఱుంగుటయు, నస్మద్గుణ కీర్తనంబులును, నిర్వైరత్వసామ్యోపశ మంబులును, దేహగేహంబులందు నాత్మబుద్ధి జిహాసయు, నధ్యాత్మ యోగంబును, నేకాంతసేవయుఁ, బ్రాణేంద్రియాత్మలఁ గెలుచుటయుఁ, గర్తవ్యాపరిత్యాగంబును, సచ్ఛ్రద్ధయు, బ్రహ్మచర్యంబును, గర్తవ్యకృత్యంబు లందుల నప్రమత్తుండగుటయు, వాఙ్నియమనంబును, సర్వంబు నన్నుకా దలంచుటయు, జ్ఞానంబును, విజ్ఞాన విజృంభితంబైన యోగంబును, ధృత్యుద్యమంబును, సాత్త్వికంబును నాదిగాఁ గల తెఱంగుల చేత లింగదేహంబు జయించి దేహి కుశలుం డగుచు నుండవలయు.

5.1-70-ఆటవెలది

అరయఁ గర్మరూప మగు నవిద్యాజన్మ
మైన హృదయబంధనాది లతల
నప్రమత్తయోగ మను మహాఛురికచేఁ
ద్రెంపవలయు నంతఁ దెంపుతోడ.

5.1-71-ఆటవెలది

ఒనర నిట్లు యోగయుక్తుండు గురుఁ డైన
భూపుఁ డైన శిష్యపుత్ర వరుల
యోగయుతులఁ జేయ నొప్పు గావలయును
గర్మపరులఁ జేయఁ గాదుకాదు.

5.1-72-సీస పద్యము

జనులెల్ల నర్థ వాంఛలఁ జేసి యత్యంత;
 మూఢులై యైహికంబులు మనంబు
లందును గోరుదు; రల్ప సౌఖ్యములకు;
 నన్యోన్యవైరంబు లంది దుఃఖ
ములఁ బొందుదురు; గాన మునుకొని గురుఁ డైన;
 వాఁడు మాయామోహవశుఁడు నెంత
జడుఁడు నైనట్టి యా జంతువునందును;
 దయ గల్గి మిక్కిలి ధర్మబుద్ధిఁ

5.1-72.1-ఆటవెలది

గన్ను లున్నవాఁడు గానని వానికి
దెరువుఁ జూపి నట్లు దెలియఁ బలికి
యతుల మగుచు దివ్యమైన యా మోక్ష మా
ర్గంబుఁ జూప వలయు రమణతోడ.

5.1-73-వచనము

మఱియుఁ బిత్రు గురు జననీ బంధు పతి దైవతంబులలో నెవ్వరైనను సంసార రూప మృత్యు రహితం బైన మోక్షమార్గంబుం జూపకుండిరేని వారెవ్వరును

హితులు గా నేరరు; నాదు శరీరంబు దుర్విభావ్యంబు; నాదు మనంబు సత్త్వయుక్తంబును, ధర్మసమేతంబును, బాపరహితంబు నగుటంజేసి పెద్దలు నన్ను ఋషభు డండ్రు; గావున శుద్ధ సత్త్వమయం బైన శరీరంబునం బుట్టిన కుమారులైన మీర లందఱును సోదరుండును మహాత్ముండును నగ్రజుండును నైన భరతు నన్నుఁగాఁ జూచి యక్లిష్టబుద్ధిచే భజింపుం; డదియ నాకు శుశ్రూషణంబు; ప్రజాపాలనంబు చేయుట మీకును బరమధర్మం" బని మఱియు నిట్లనియె.

5.1-74-సీస పద్యము

భూతజాలములందు భూజముల్ వర్యముల్;
 భూరుహముల కంటె భోగి కులము
భోగి సంతతి కన్న బోధనిష్ఠులు బోధ;
 మాన్యుల కన్నను మనుజవరులు
వీరికన్నను సిద్ధ విబుధ గంధర్వులు;
 వారి కన్న నసురుల్ వారి కన్న
నింద్రాది దేవత లిందఱి కన్నను;
 దక్షాది సన్మును ల్దలఁప నెక్కు

5.1-74.1-తేటగీతి

డంతకన్నను భర్గుఁ డా యభవు కన్నఁ
గమలభవుఁ డెక్కుఁ; డాతని కంటె విష్ణుఁ
డధికుఁ; డాతఁడు విప్రుల నాదరించుఁ
గాన విప్రుండు దైవంబు మానవునకు.

5.1-75-కంద పద్యము

భూసురులకు సరి దైవం
బీ సచరాచరమునందు నెఱుఁగను; నాకున్
భూసురులు గుడుచు నప్పటి
యా సంతోషంబు దోఁప దగ్నులయందున్.

5.1-76-సీస పద్యము

మంగళం బైన బ్రహ్మస్వరూపంబును;
వేదరూపంబు ననాది రూప
మగుచున్న నాదు దేహము బ్రాహ్మణోత్తముల్;
ధరియింతు రెప్పుడుఁ దత్త్వబుద్ధి
శమదమానుగ్రహ సత్యతపస్తితి;
క్షలు గల్గు విప్రుండు సద్గురుండు;
గాన మిక్కిలి భక్తిగల్గి యకించను;
లైన భూసురుల దేహముల వలన

5.1-76.1-తేటగీతి

నందుచుండును నాదు దేహంబు గాఁగ
నెఱిఁగి వరులగు విప్రుల నెల్ల భక్తిఁ
బూజ చేయుటయే నన్నుఁ బూజ చేయు
టనుచు వినిపించి మఱియు నిట్లనుచుఁ బలికె.

5.1-77-కంద పద్యము

ఈ తెలుఁగుఁ దెలిసి భూసుర
జాతిం బూజించునట్టి జనుఁడును మాయా

తీతుండై నిక్కంబుగ
భూతలమున మోక్షమార్గమును బొడగాంచున్.

5.1-10-భరతుని పట్టాభిషేకంబు

5.1-78-వచనము

ఇట్లు సదాచారు లగు కుమారులకు లోకానుశాసనార్థం బాచారంబు లుపదేశించి మహాత్ముండును బరమసుహృత్తును నగు భగవంతుండు ఋషభాపదేశంబునం గర్మత్యాగంబు చేసి యుపశమశీలురగు మునులకు భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య లక్షణంబులు గల పారమహంస్య ధర్మం బుపదేశింపఁ గలవా డగుచుఁ బుత్రశతంబునం దగ్రజుండును బరమభాగవతుండును భగవజ్జన పరాయణుండును నగు భరతుని ధరణీపాలనంబునకుఁ బట్టంబు గట్టి తాను గృహమందె దేహమాత్రావలనంబు చేసి దిగంబరుండై యున్మత్తాకారుం డగుచు బ్రకీర్ణ కేశుండై యగ్నుల నాత్మారోపణంబు చేసి బ్రహ్మావర్తదేశంబును బాసి జడాంధ బధిర మూక పిశాచోన్మాదులుం బోలె నవధూత వేషంబునొంది జనులకు మాఱు పలుకక మౌన వ్రతంబునం బుర గ్రామాకర జనప దారామ శిబిర వ్రజ ఘోష సార్థ గిరి వనాశ్రమాదుల యందు వెంటఁ జనుదెంచు దుర్జన తర్జన తాడనావమాన మేహన నిష్ఠీవన పాషాణ శకృద్రజః ప్రక్షే పణపూతి వాత దురుక్తులం బరిభూతుం డయ్యును గణనం బెట్టక వన మదేభంబు మక్షికాదికృతోపద్రవంబునుంబోలెఁ గైకొనక దేహాభిమానం బునం జిత్తచలనంబు నొందక యేకాకియై చరియించు చుండ నతి సుకుమారంబులగు కరచరణోరస్స్థలంబులు విపులంబులగు బాహ్వంస కంఠ వదనాద్యవయవ విన్యాసంబులుం గలిగి ప్రకృతి సుందరం బగుచు స్వతస్సిద్ధదరహాసరుచిర ముఖారవిందంబై నవ నళిన దళంబులం బోలి శిశిర కనీనికలం జెలువొంది, యరుణాయతంబు లగు నయనంబులచే నొప్పి యన్యూనాధికంబులగు కపోల

కర్ణ కంఠ నాసాదండంబులచేఁ దేజరిల్లుచు నిగూఢస్మితవదన విభ్రమంబులం బ్రకాశించు తన దివ్యమంగళ విగ్రహంబుచేఁ బురసుందరుల మనంబుల కత్యంత మోహంబు గలుగఁ జేయుచు.

5.1-79-ఆటవెలది

ధూళిచేత మిగుల ధూసరితంబునై
జడలుగట్టి కడుఁ బిశంగవర్ణ
ము నగు కేశపాశమును వెలిఁగించుచు
నితరు లెవరుఁ దన్ను నెఱుఁగకుండ.

5.1-80-కంద పద్యము

అవధూత వేషమున ని
ట్లవనిన్ మలినంబు లైన యవయవములతోఁ
దవిలి చరించుచు నుండును
భువి భూతాక్రాంతుఁ డయిన పురుషుని మాడ్కిన్.

5.1-81-ఆటవెలది

జనుల కిట్లు యోగసంచార మెల్ల వి
రుద్ధ మనుచు నాత్మ బుద్ధిఁ జూచి
యజగరంబు మాడ్కి నవనిపై నుండె బీ
భత్సకర్మమునకుఁ బాలుపడుచు.

5.1-82-వచనము

ఇట్లు బీభత్సరూపంబున వసుంధరం బడియుండి యన్నంబు భుజించుచు నీరు ద్రావుచు మూత్రపురీషంబులు విడుచుచునవి శరీరంబు నంటం బొరలుచుండు; మఱియుఁ దత్పురీష సౌగంధ్య యుక్తంబగు వాయువు దశదిశలన్ దశయోజన

పర్యంతంబు పరిమళింపం జేయుచుండ గో మృగ కాక చర్యలం జరించుచు భగవదంశంబైన ఋషభుండు మహానందంబు ననుభవించుచుఁ దనయందు సర్వభూతాంతర్యామి యగు వాసుదేవునిం బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుంగొనుచు సిద్ధిం బొందిన వైహాయస మనోజవ పరకాయప్రవేశాంతర్ధాన దూరగ్రహణ శ్రవణాది యోగసిద్ధులు దమంత వచ్చినం గైకొనక యుండె;" అని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రు డిట్లనియె.

5.1-83-కంద పద్యము

మునివర! యోగజ్ఞానం
బునఁ జెఱుపంబడ్డ కర్మములు గల పెద్దల్
కని యుండెడి యైశ్వర్యం
బును ఋషభుం డెఱిఁగి యేల పొందక యుండెన్?

5.1-84-వచనము

అనిన శుకుం డిట్లనియె.

5.1-85-మత్తేభ విక్రీడితము

ధరణీవల్లభ! నీదు వాక్యములు తథ్యం; బింతయుం దప్పు; దె
ట్టరయన్ వన్యమృగంబు పట్టుబడి తా నావేళ నా లుబ్ధకున్
ధర వంచించిన మాడ్కి నింద్రియములన్ దండించి చిత్తంబు ని
ర్భర కామాదుల కాస యిచ్చుఁ గడు సంరంభంబుతో గ్రక్కునన్.

5.1-86-కంద పద్యము

చిరకాల తపము నైనను
హరియింపఁగ నోపుఁ జిత్త ముని పెద్దలు న

మ్మరు జారులకున్ జారిణి
కరణిని నడరించు మనసు కామాదులకున్.

5.1-87-కంద పద్యము

కామక్రోధాదికముల్
భూమీశ్వర! కర్మబంధములు మఱియును జే
తో మూలము లగుటను దా
రీ మహిలో మనసు నమ్మ రెప్పుఁడు పెద్దల్.

5.1-88-సీస పద్యము

అదిగాన యెన్నఁడు నైశ్వర్యములను జే;
 పట్టఁ జూడఁడు; లోకభవ్యు లైన
వారలచే నభివందనంబులు వొంది;
 వెలయంగ నవధూత వేష భాష
ణంబుల నెఱిఁగికొనఁగరాని భగవత్స్వ;
 రూపంబు గలిగి యా రూపమందుఁ
బరమ యోగధ్యాన పరులకు నెల్ల దే;
 హత్యాగ సమయంబు నంతలోనఁ

5.1-88.1-తేటగీతి

జూపు చుండియు దేహంబుఁ బాప నిచ్చ
గించె; నచ్చట దివ్యయోగీంద్రుఁ డాద్యుఁ
డతుల దివ్య ప్రకాశకుఁ డమరవరుడు
పరమపురుషుండు ఋషభుండు పార్థివేంద్ర!

5.1-89-వచనము

అంత విముక్త లింగుండు భగవంతుండునగు ఋషభుండు మనంబున దేహాభిమానంబు విసర్జించి కులాల చక్రంబు కులాలుని చేత భ్రమియింపంబడి విస్పృష్టంబయ్యు భ్రమించు గతిం బ్రాచీన సంస్కార విశేషం బగు నభిమానాభాసంబున దేహచలనాదికంబుల నొప్పి యుండియు యోగమాయా వాసనచే యుక్తుండయ్యె; మఱియు నా ఋషభుం డొక్క దినంబునం గోంకణ వంక పట కుటకంబులను దక్షిణ కర్ణాట దేశంబులకు యదృచ్ఛంజని కుటకాచ లోపవనంబున నిజాస్యకృత శిలాకబళుం డగుచు నున్మత్తుని చందంబున వికీర్ణ కేశుండు, దిగంబరుండునై సంచరింప వాయువేగ విధూత వేణుసంఘర్షణ సంజాతం బగు నుగ్రదావానలంబు తద్వనంబు దహింప నందు దగ్ధుండయ్యె; నంత నతని కృత్యంబులు తద్దేశవాసులగు జనంబులు చెప్ప నర్హన్నామకుండగు దద్రాష్ట్రాధిపతి విని, నిజధర్మంబులం బరిత్యజించి స్వదేశస్థుల తోడంగూడి, దానా యాచారంబుల నంగీకరించి యధర్మబహుళం బగు కలియుగంబున భవితవ్యతచే విమోహితుండై మనుజులనస మంజసం బగు పాషాండ మతాభినివేశులం జేసె; మఱియును గలియుగంబు నందు మనుజాధములు దేవమాయా మోహితులై శాస్త్రోక్త శౌచాచారంబులు విడిచి నిజేచ్ఛం జేసి దేవతాహేళనంబులు చేయుచు నస్నానాచమనాశౌచ కేశోల్లుంఛనాది కాపవిత్ర వ్రతంబులం జేయుచు నధర్మ బహుళం బగు కలియుగంబునం జెఱుపంబడ్డ బుద్ధి ధర్మంబులం గలిగి వేద బ్రాహ్మణ యజ్ఞపురుషుల దూషించుచు లోకంబులం దమతమ మతంబులకుం దామే సంతసిల్లుచు నవేదమూలం బగు స్వేచ్ఛం జేసి ప్రవర్తించి యంధపరంపరచే విశ్వాసంబు చేసి తమంతన యంధతమసంబునం బడుచు నుండుదు; రీ ఋషభుని యవతారంబు రజోవ్యాప్తులగు పురుషులకు మోక్షమార్గంబు నుపదేశించుటకు నయ్యె; నదియునుంగాక సప్త సముద్ర పరివృతంబు లగు నీ భూద్వీప వర్షంబులందలి జనంబులు దివ్యావతార ప్రతిపాదకంబు లతిశుద్ధంబులునగు నెవ్వని కృత్యంబులు గీర్తింతురు, మఱియు నెవ్వని

యశంబున నతికీర్తిమంతుండగు ప్రియవ్రతుండు గలిగె, నెందు జగదాద్యుండగు పురాణపురుషుం డవతారంబు నొంది కర్మహేతుకంబులు గాని మోక్ష ధర్మంబులం దెలిపె, నెండియు నెవ్వండు యోగమాయా సిద్ధుల నసద్భూతంబు లగుటంజేసి నిరసించె నట్టి ఋషభునితోడఁ దత్సిద్ధికృత ప్రయత్నులగు నితరయోగీశ్వరులు మనోరథంబుననైన నెట్లు సరి యగుదు? రిట్లు సకలవేదలోక దేవ బ్రాహ్మణులకు గోవులకుం బరమగురుండు భగవంతుండు నగు ఋషభుని చరిత్రంబు వినినవారలకు దుశ్చరితంబులు దొలంగు మంగళంబులు సిద్ధించు మిక్కిలి శ్రద్ధతోడ నెవ్వండు విను వినిపించు వానికి హరిభక్తి దృఢంబగునట్టి హరి భక్తితాత్పర్యంబునం బెద్దలు భాగవతులగుటంజేసి సంప్రాప్త సర్వపురుషార్థులగుచు వివిధ వృజిన హేతుకంబగు సంసారతాపంబును బాసి యవిరతంబుఁ దద్భక్తియోగా మృతస్నానంబు చేసి పరమపురుషార్థం బయిన మోక్షంబునుబొందుదు;" రని సప్తద్వీపవాసులవారు నేఁడునుం గొనియాడుచుండుదురు.

5.1-90-ఆటవెలది

యాదవులకు మీకు నత్యంత కులగురు
వైన కృష్ణుఁ డెచట నైనఁ గలఁడు;
కొలుచువారి కెల్ల సులభుఁడై మోక్షంబు
నిచ్చుఁ; జింత చేయ నేల నీకు?

5.1-91-సీస పద్యము

నిత్యానుభూతమౌ నిజరూపలాభ ని;
వృత్తమై తగు మహాతృష్ణ గలిగి
యతులిత విపుల మాయారచితం బైన;
లాభంబునకుఁ దగులంబు లేని

మతి గల్గి లోకుల నతి వేడ్కఁ గరుణించి;
యభయదానం బిచ్చి యందఱ కిల
నవ్యయంబై దివ్యమై మహానందమై;
యత్యంత సేవ్యమై యతుల మైన

5.1-91.1-తేటగీతి

తనదు లోకంబు చూపంగఁ దగిన యట్టి
మోక్షమార్గంబు నెఱిఁగించి ముక్తదేహుఁ
డగుచుఁ దాదాత్మ్య మొందెఁ బ్రత్యక్ష విష్ణు
వైన ఋషభుండు జనులకు నద్భుతముగ.

5.1-92-మత్తేభ విక్రీడితము

భరతుం డంత ధరాతలంబుఁ గడఁకం బాలించుచున్ ధారుణీ
శ్వరచంద్రుండగు విశ్వరూపునకు మున్ సంజాతయై యుండి ని
ర్భరకాంతిన్ విలసిల్లు పంచజని పేరం గల్గు కాంతామణిం
గర మర్థిన్ ధరఁ బెండ్లియాడె శుభలగ్నంబందు భూవల్లభా!

5.1-93-వచనము

ఇట్లు వివాహితుండై యా పంచజని వలన నహంకారంబునం బంచతన్మాత్రలు జనించిన తెఱంగున సుమతి రాష్ట్రభృత్సుదర్శనాచరణ ధూమ్రకేతువు లను నేవురు పుత్రులం బుట్టించె; నటమున్న యజనాభం బను పేరం బరఁగు వర్షంబు భరతుండు పాలించు కతంబున భారతవర్షంబు నాఁ బరగె; నంత.

5.1-94-కంద పద్యము

భరతుఁడు నిజపిత లేలిన
కరణిని గర్మముల నెల్లఁ గైకొని ప్రజలన్

హరికృప నొందుచు నేలెను
ధరణీసురవరులు పొగడ ధరణీనాథా!

5.1-95-సీస పద్యము

భగవంతుఁడగు జగద్భరితు నల్పంబులు;
 నధికంబు లైన పె క్కధ్వరముల
దర్శపూర్ణిమలచేఁ దగను జాతుర్మాస్య;
 ముల నగ్నిహోత్రమువలనఁ గడఁకఁ
బశుసోమములచేతఁ బలుమాఱుఁ బూజించి;
 వేదోక్త మైన యా విమలకర్మ
ములఁ గల్గు ధర్మంబుఁ బురుషోత్త మార్పణం;
 బుగఁ జేయుచును మఖంబులను మంత్ర

5.1-95.1-తేటగీతి

ములను బలికెడు నా దైవములను శ్రీశు
నవయవంబులు గాఁగ భూధవుఁడు ప్రేమ
ననుదినంబును బాయక ఘనతఁ దలఁచి
యఖిల రాజ్యానుసంధానుఁ డగుచు నుండె.

5.1-96-కంద పద్యము

ఈ రీతిఁ గర్మసిద్ధుల
నారయ నత్యంత శుద్ధ మగు చిత్తముతో
నా రాచపట్టి భరతుఁడు
ధారుణిఁ బాలించె నధిక ధర్మాన్వితుఁడై.

5.1-11-భరతుండు వనంబు జనుట

5.1-97-వచనము

మఱియు నా భరతుండు శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలాలంకృతుండును, సుదర్శనాద్యాయుధోపలక్షితుండును, నిజభక్తజనహృదయారవింద నివాసుండును, బరమపురుషుండును నైన వాసుదేవుని యందు నధికభక్తి ననుదినంబును జేయుచుఁ నేఁబదిలక్షలవేలేండ్లు రాజ్యంబు చేసి పితృ పితామహాద్యాయాతంబగు నా ధనంబును యథార్థంబుగఁ బుత్రులకుఁ బంచియిచ్చి బహువిధ సంపదలుగల గృహంబును బాసి పులహాశ్రమంబున కరిగె; నంత.

5.1-98-సీస పద్యము

ఏ యాశ్రమంబున నిందిరాధీశ్వరుఁ;
 డచ్చటి వారల నాదరించి
ప్రత్యక్షమున నుండుఁ బాయక యెప్పుడు;
 నట్టి రమ్యం బైన యాశ్రమమున
నిలిచి సాలగ్రామములు గల గండకీ;
 నది యెందు నెంతయుఁ గదిసి యుండు
నచ్చోట నేకాకి యగుచును భరతుండు;
 బహువిధ నవపుష్ప పల్లవముల

5.1-98.1-తేటగీతి

నతుల తులసీ దళంబుల నంబువులను
గందమూలాది ఫలములఁ గంజములను

ఘనత నర్పించి నిచ్చలుఁ దనివిలేక
సేవ చేయుచు నుండె నా శ్రీపు హరిని.

5.1-99-వచనము

దానం జేసి విగత విషయాభిలాషుండై శమదమాది గుణంబులు గలిగి యథేచ్ఛంజేసి యెడతెగక పరమపురుషుని పరిచర్యా భక్తిభరంబున శిథిలీకృత హృదయగ్రంథిఁ గలిగి సంతోషాతిశయంబునం బులకితాంగుండు, నానంద బాష్పనిరుద్ధావలోక నయనుండు నగుచు నిజస్వామి యైన హరిచరణారవిందానుధ్యాన పరిచిత భక్తియోగంబునం బరమానంద గంభీర హృదయంబను నమృతప్రదంబున నిమగ్నుం డగుచుఁ దానపుడు పూజించు పూజ నెఱుంగక యిట్లు భగవద్వ్రతంబు ధరియించి యేణాజిన వాసస్త్రిషవణ స్నానంబుల నార్ద్రకుటిల కపిశ వర్ణ జటాకలాపంబులు గలిగి మార్తాండాంతర్గతుం డయిన పరమేశ్వరుని హిరణ్మయ పురుషునింగాఁ దలంచుచు నిట్లనియె.

5.1-100-సీస పద్యము

కర్మ ఫలంబులఁ గడఁక నిచ్చుచు మనో;
 వ్యాపారమున నిట్టి యఖిలలోక
ములఁ జేసి యా లోకములకు నంతర్యామి;
 యగుచుఁ బ్రవేశించి యంత మీఁద
నానంద రూప మైనట్టి బ్రహ్మముఁ గోరు;
 చున్న జీవునిఁ దనలోని యోగ
శక్తిచేఁ దగ ననిశంబుఁ బాలన చేయు;
 చుండి యంతటను మార్తాండమధ్య

5.1-100.1-ఆటవెలది

వర్తి యగుచు నిట్లు వఱలుచు జగముల
యందు నుండి ప్రకృతిఁ బొంద కంత
నతుల దివ్యమూర్తియైన యానంద రూ
పమును శరణ మొందె భరతవిభుఁడు.

5.1-101-వచనము

అంత నా భరతుం డొక్కనాఁ డా మహానదిం గృతాభిషేకుండయి ముహూర్తత్రయం బంతర్జలంబులందుఁ బ్రణవోచ్చారణంబు చేయుచుండు సమయంబున, నిర్భరగర్భిణియగు నొక్క హరిణి జలార్థినియై యొంటి జలాశయ సమీపంబునకు వచ్చి, జలపానంబు చేయు నెడ నా సమీపంబున మృగపతి గర్జించి లోకభయంకరంబుగ నాదంబుచే నా హరిణి స్వభావంబున భీత యగుటం జేసి బెగ్గడిలి హరి విలోకనవ్యాకుల చిత్తయై దిగ్గన నదిరి గగనంబునకు నెగిరి; యపగత తృష్ణ యగుచు నది నుల్లంఘించు నెడ నధిక భయంబునం జేసి యా గర్భంబు యోని ద్వారంబున గళితంబై జలంబులం బడియె; నా హరిణి యుల్లంఘునాది భయంబునం జేసి తత్తీరంబున నుండు గిరిదరిం బడి శరీరంబుఁ బాసె; నంత నా హరిణపోతంబు జలంబులం దేలుచున్న భరతుండు గను విచ్చి చూచి కరుణార్ద్ర చిత్తుండై మృతజనని యగు నా హరిణపోతంబును దన యాశ్రమంబునకుం గొంపోయి మిక్కిలి ప్రీతిం జేసి యుపలాలనంబు చేయుచుండఁ బోషణ పాలన ప్రీణన లాలనాను ధ్యానంబుల భరతునకు నాత్మనియమంబు లైన యష్టాంగయోగంబులును బరమపురుష పూజా పరిచర్యాదులు నొక్కొక్కటిగఁ గ్రమక్రమంబునం గొన్ని దినంబులకు సమస్తంబును నుత్సన్నం బయ్యె; అంత.

5.1-102-కంద పద్యము

ఘనతపము చలన మొందుట
యును భరతుం డెఱుఁగ కాత్మయోగంబునఁ జ
య్యనఁ బాసె హరిణపోతముఁ
దన మదిలో నిల్పి ప్రీతి దప్పక పలికెన్.

5.1-103-ఉత్పలమాల

అక్కట! తల్లిఁ బాసి హరిణార్భక మాప్తులు లేమిఁజేసి యే
దిక్కునులేక యున్న నిటఁ దెచ్చితి; నా యెడ నీ మృగార్భకం
బెక్కుడు ప్రేమ చేసి చరియించుచు నున్నది; నాదు సన్నిధిన్
మక్కువ చేసి దీనిఁ గడు మన్ననలం దగఁ బ్రోతు నెంతయున్.

5.1-104-కంద పద్యము

శరణని వచ్చిన జంతువుఁ
గరుణం గను విచ్చి చూచి కాచిన పుణ్యం
బరయఁగ నధికం బని ము
న్గర మెఱిఁగించిరి మునీంద్రగణములు ప్రేమన్.

5.1-105-వచనము

అని యిట్లు హరిణపోతంబుం దన యాశ్రమంబున నత్యాసక్తిం జేసి యాసన శయనాటన స్నాన సమిత్కుశ కుసుమ ఫల ఫలాశ మూలోదకాహరణ దేవపూజాజపాదుల యెడం దన యొద్దన యునిచి కొనుచు వృక సాలావృకాది క్రూరమృగంబుల వలని భయంబున వనంబుల వెనువెంటం దిరగుచు నధిక ప్రణయభరపరీతహృదయుం డగుచు నతి స్నేహంబునంజేసి కొంతసేపు స్కంధంబుల వహించుచు; మఱికొంతతడ వురంబున నుత్సంగంబున నుంచికొని లాలించుచు సంతసంబు నొందు; మఱియు నా భరతుండు నిత్యనైమిత్తికాది

క్రియా కలాపంబు నిర్వర్తించు నెడ నంతనంత లేచి హరిణకుణకంబుఁ జూచుచుఁ గించిత్స్వస్థ హృదయుండై దాని నాశీఃపరంపరల నభినందించుచుఁ జుంబనాదులఁ బ్రీతిచేయుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండు నెడ.

5.1-106-చంపకమాల

గురువులు వాఱి బిట్టుఱికి క్రొమ్ములఁ జిమ్ముచు నంతనంత డ
గ్గఱుచును గాలు ద్రవ్వుచు నఖంబుల గీఱుచు గాసి చేయుచు
న్నొఱగుచు ధారుణీశ్వరుని యూరువులన్ శయనించి యంతలో
నఱకడ మెక్కుచుం బొదలి యాడుచు నా హరిణంబు లీలతోన్.

5.1-107-తేటగీతి

గరిమ నీ గతి మెల్లన కెరలు వొడిచి
చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్త మందు
సంతసిల్లుచు నుండె నాశ్రమముఁ బాసి
హరిణడింభక మంతలో సురిఁగి చనిన.

5.1-108-వచనము

భరతుం డంతం దన్మృగశాబకంబు గానంబడమికి వ్యాకులిత చిత్తుం డగుచు నష్టధనుండునుం బోలె నతిదీనుండై కరుణతోడం గూడి తద్విరహవిహ్వల మతియై దానిన తలంచుచు నతి శోకంబుతో మనంబున దుఃఖించి యిట్లనియె.

5.1-109-తేటగీతి

హరిణపోతంబ! నీకు వనాంతమందుఁ
గ్రూర మృగబాధ లేకుండఁ గోరుచుండఁ
దలఁగి పోయితె యనుచుఁ జిత్తంబునందు
రాజవృషభుండు భరతుఁ డారాట మంది.

5.1-110-తేటగీతి

తల్లిచచ్చిన హరిణపోతంబు వచ్చి
పుణ్యహీనుండ నగు నన్నుఁ బొంది పాసె;
నేమి చేయుదు? నే నింక నెట్లు గందుఁ?
జేరి యే రీతిఁ గాంచి రక్షించుకొందు?

5.1-111-కంద పద్యము

కట్టా! యీ యాశ్రమమునఁ
బుట్టిన తృణచయము మేసి పొదలిన హరిణం
బిట్టట్టుఁ దిరుగు చుండఁగఁ
బట్టి మృగేంద్రుండు గొట్టి బాధించెనొకో?

5.1-112-వచనము

ఇట్లు భరతుండు హరిణకుణక క్షేమంబు గోరుచు నెప్పుడు వచ్చి నన్ను సంతోషపఱచు? నానా ప్రకారంబులైన తన గతులచేత నన్ను నెప్పు డానందంబు నొందించు? ధ్యానసమాధి నున్నప్పుడు నన్నుఁ గొమ్ముల గోఁకుచు నుండు; నట్టి వినోదంబు లెప్పుడు గనుఁగొందు దేవ పూజాద్రవ్యంబులు ద్రొక్కి మూర్కొనినం గోపించి చూచినం గుమారుడుంబోలె దూరంబునకుం జని నిలిచి మరల నేఁ బిలిచిన వెనుక నిలిచి యుండు; నిట్టి మెలఁకువ స్వభావంబులు గలుగుట యెట్టులు? ఈ భూదేవి యెంత తపంబు చేసినదియో? యీ హరిణ పాదస్పర్శంబులం బవిత్రయైన భూమి స్వర్గాపవర్గకాములైన మునులకు యజ్ఞార్హ యగు నట్టి హరిణపోతంబు నెట్లు గనుఁగొందు? అదియునుంగాక భగవంతుండగు చంద్రుండు మృగపతిభయంబున మృతజననియు, స్వాశ్రమపరిభ్రష్టంబునైన మృగశాబకంబును గొనిపోయి పెంచుచున్నవాఁడో? మున్ను పుత్రవియోగతాపంబునం జంద్రకిరణంబులం బాపుదు; ఇప్పుడు హరిణపోతంబు

దన శరీర స్పర్శంజేసి చంద్రకిరణంబులకన్న నధికం బగుచుం బుత్ర వియోగతాపంబు నివర్తింపం జేసె ననుచుం బెక్కు భంగుల హరిణ నిమిత్తంబులైన మనోరథంబులచేతం బూర్వకర్మవశంబున యోగభ్రష్టుండగు భరతుండు భగవదారాధనంబు వలన విభ్రంశితుం డగుచు నితరజాతిం బుట్టిన హరిణపోతంబుమీఁది మోహం బగ్గలం బగుచుండ నుండె;" అని పలికి శుకయోగీంద్రుండు మఱియు నిట్లనియె.

5.1-113-సీస పద్యము

జననాథ! మున్ను మోక్షవిరోధ మని పాయఁ;
 గా రాని పుత్రాదికంబు నెల్లఁ
బాసి తపస్వియై భరతుండు హరిణ శా;
 బక పోషణంబునఁ బాలనమున
నతి లాలనప్రీణనానుషంగంబుల;
 మూషకబిల మతిరోషమునను
సర్పంబు చొచ్చిన చందంబునను యోగ;
 విఘ్నంబు మిక్కిలి విస్తరిల్లెఁ

5.1-113.1-ఆటవెలది

గాన యెంతవానికైనను గాలంబు
గడవ రామి నట్లు గాక పోదు
పరమమునుల కైనఁ బాయవు కర్మంబు
లొరు లనంగ నెంత? నరవరేణ్య!

5.1-114-వచనము

ఇట్లు భరతుండు మృగవియోగ తాపంబు నొందుచుండు నెడ నా మృగశాబకంబు చనుదెంచిన సంతసిల్లుచుండె; నంత నొక్కనాఁడు.

5.1-12-హరిణీగర్భంబున జనించుట

5.1-115-మత్తేభ విక్రీడితము

భరతుం డల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా నప్పు డా
హరిణంబుం గడు భక్తిఁ బుత్త్రగతి నత్యాసక్తి వీక్షింప నా
హరిణంబుం దన యాత్మలో నిలిపి దేహం బంతటం బాసి తా
హరిణీగర్భమునన్ జనించి హరిణంబై యొప్పెఁ బూర్వస్మృతిన్.

5.1-116-వచనము

ఇట్లు భరతుండు హరిణీగర్భంబునం బుట్టియు భగవదారాధన సామర్థ్యంబునం దన మృగజన్మ కారణంబుఁ దెలిసి కడుం దాపంబు నొందుచు నిట్లనియె.

5.1-117-ఉత్పలమాల

రాజులు ప్రస్తుతింప సురరాజసమానుఁడనై తనూజులన్
రాజులఁ జేసి తాపసులు రాజఋషీంద్రుఁ డటంచుఁ బల్కఁగాఁ
దేజము నొంది యా హరిణదేహము నందలి ప్రీతిఁ జేసి నా
యోజ చెడంగ నేఁ జెడితి యోగిజనంబులలోన బేలనై.

5.1-118-వచనము

ఇట్లు శ్రీహరి శ్రవణ మనన సంకీర్తనారాధనానుసరణాభియోగంబులం జేసి యశూన్య సకలయామంబగు కాలంబు గల నాకు హరిణపోతస్మరణంబు కతంబున యోగవిఘ్నంబు ప్రాప్తంబయ్యె; మోక్షదూరుండ నైతి నని నిగూఢ నిర్వేదుం డగుచుఁ దల్లిం బాసి క్రమ్మఱ నుపశమశీల మునిగణ సేవితంబయి

భగవత్క్షేత్రంబైన సాలతరునిబిడతమ గ్రామ సమీప పులస్త్య పులహాశ్రమంబులకుం గాలాంజన పర్వతంబు వలనఁ జనుదెంచి యందు మృగ దేహత్యాగావసానంబు గోరుచు సంగంబు విడిచి యేకాకి యగుచు శుష్క పర్ణ తృణవీరు దాహారుఁడై మృగత్వ నిమిత్తం బగు నా నదీతీర్థంబునందు నవసానంబు గోరుచుఁ దత్తీర్థోదకక్లిన్నం బగుచు నుండు శరీరంబు విడిచె" నని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకు వినిపించి మఱియు నిట్లనియె.

5.1-13-విప్రసుతుండై జన్మించుట

5.1-119-సీస పద్యము

హరిణ దేహముఁ బాసి యంత నాంగిర సాహ్వ;
 యుండు శుద్ధుఁడు పవిత్రుండు ఘనుఁడు
శమదమఘనతపస్స్వాధ్యాయ నిరతుండు;
 గుణగరిష్ఠుఁడు నీతికోవిదుండు
నైన బ్రాహ్మణునకు నాత్మజుండై పుట్టి;
 సంగంబు వలనను జకితుఁ డగుచుఁ
గర్మ బంధంబుల ఖండింపఁజాలు నీ;
 శ్వరుని నచ్యుతు నజు శ్రవణ మనన

5.1-119.1-తేటగీతి

ములను హరిచరణధ్యానములను విఘ్న
భయమునునుజేసి మనమందుఁ బాయనీక
నిలిపి సంస్తుతి చేయుచు నిలిచి యుండె
భరితయశుఁడైన భరతుండు పార్థివేంద్ర!

5.1-120-వచనము

ఇట్లాంగిరసుండు ప్రథమభార్య యందుఁ బుత్రనవకంబును, గనిష్ఠభార్య యందు స్త్రీపురుషుల నిద్దఱను గలుగంజేసిన నందుఁ బురుషుండు పరమ భాగవతుండును రాజర్షి ప్రవరుండును నుత్సృష్ట మృగశరీరుండునుం జరమశరీరంబునం బ్రాప్తవిప్రశరీరుండును నగు భరతుండయ్యె; అతం డా జన్మంబున నన్యజన సంగంబు జన్మపరంపరలకుఁ గారణం బని యత్యంత భయంబు నొంది కర్మబంధ విధ్వంసన శ్రవణ స్మరణాదుల శ్రీహరి యనుగ్రహంబునం బూర్వజన్మపరంపరల సంస్మరించుచుఁ దన స్వరూపంబు నున్మత్తజడాంధబధిర రూపంబుల లోకులకుం జూపుచుండె; అంత.

5.1-121-మత్తేభ విక్రీడితము

జనకుం డాంగిరసుండు నాత్మజుని వాత్సల్యంబునం బెంచుచుం
దనరం జౌలముఖాగ్ర్యకర్మముల చేతన్ సంస్కృతుం జేసి పా
యని మోహంబున నిచ్చలుం గడఁక శౌచాచారముల్ చెప్పినన్
ఘనుఁ డా భాగవతుం డసమ్మతిని దత్కర్మంబులం గైకొనెన్.

5.1-122-వచనము

ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుండు గర్మంబుల యందు నిచ్ఛలేక యుండియును బితృనియోగ నిర్బంధంబునం బితృసన్నిధి యందు యసమీచీనంబుగా వ్యాహృతిప్రణవ శిరస్సహితం బగునట్లు గాయత్రీమంత్రంబు జపియించుచుఁ జైత్రాది చతుర్మాసంబుల సమవేతంబుగ వేదంబుల నధ్యయనంబు చేయుచుండె; జనకుం డాత్మజుని శిష్టాచారంబుచే శిక్షింపవలయునను లోకాచారంబు ననువర్తించి యాత్మభూతుండగు నాత్మజునందు నభినివేశిత చిత్తుండగుచు శౌచాచమనాధ్యయన వ్రత నియమగుర్వనల శుశ్రూషణాదికంబు లనభియుక్తంబు లయినం బుత్రునిచే నొనరింపించుచు నప్రాప్తమనోరథుం డయ్యె; అంత.

5.1-123-కంద పద్యము

ఈ రీతిని గొడుకున కా
చారంబులు గఱపి చింత సద్గృహమున సం
సారి యగుచుండి విప్రుఁడు
ఘోరన దేహంబుఁ బాసి పోయిన మీఁదన్.

5.1-124-ఆటవెలది

తల్లి తండ్రితోడ దా నగ్నిఁ జొచ్చిన
నతని మహిమ లెఱుఁగ కంతలోన
సవితి తల్లి కొడుకు లవినీతు లగుచును
శాస్త్రవిద్య లతనిఁ జదువనీక.

5.1-125-వచనము

ఇట్లు బ్రహ్మణకుమారుని సవితి తల్లి కొడుకులు వేదవిద్య వలనం బాపి గృహకర్మంబుల నతని నియమించిన.

5.1-126-కంద పద్యము

ధరణీసురోత్తముఁడు దా
నరుదుగఁ దమవారు చెప్పినవి యెల్లను నే
మఱ కందుఁ బ్రీతిచేయక
నిరతము గృహకర్మమట్లు నెఱపుచు నుండెన్.

5.1-127-వచనము

ఇట్లు గృహకర్మప్రవర్తనుం డగుచు నుండ మూఢులగు ద్విపాత్పశువులచే నున్మత్త జడ బధిర యని యాహూయమానుం డగు నపుడు

తదనురూపంబులగు సంభాషణంబుల నొనర్చుచుఁ బరేచ్ఛాయదృచ్ఛలం జేసి విష్టివేతన యాచ్ఞాదుల వలన నియుక్తకర్మంబులం బ్రవర్తించుచు.

5.1-128-తేటగీతి

అతుల దివ్యాన్నమైన మృష్టాన్నమైన
నెద్ది పెట్టిన జిహ్వకు హితముగాని
తలఁచి భక్షించుఁగా; కొండుఁ దలఁచి మిగులఁ
బ్రీతి చేయఁడు రుచులందుఁ బెంపుతోడ.

5.1-129-వచనము

మఱియు నా విప్రుం డాత్మనిత్యానంద సుఖలాభంబు గలిగి బాహ్య సుఖదుఃఖంబులయందు దేహాభిమానంబు చేయక శీతోష్ణ వాతవర్షా తపంబులకు నోడి పైచీరగప్పక వృషభంబునుం బోలెఁ బీనుండును గఠినాంగుండు నగుచు స్థండిలశాయియై రజఃపటలంబునం గప్పబడిన దివ్యమాణిక్యంబునుం బోలె ననభివ్యక్త బ్రహ్మవర్చసుం డై మలినాంబర పరీతకటితటుండు నతి మషీలిప్తయజ్ఞోపవీతుండు నగుటం జేసి యజ్ఞ జనంబు లతండు బ్రహ్మణాభాసుండు మందుండు నని పలుక సంచరించుచుండం గర్మమూలంబునం బరులవలన నాహారంబు గొను నపుడు దమవారును వ్యవసాయకర్మంబునందు నియమించిన క్షేత్రవిహిత సమవిషమ న్యూనాధికంబుల నెఱుంగక ప్రవర్తిల్లుచు నూక తవుడు తెలికపిండి పొట్టు మాఁడు ద్రబ్బెడ యాదిగాఁ గల ద్రవ్యంబుల యందు నమృతంబు పగిది రుచిచేసి భక్షించుచుం జేని కావలి యుండు నెడ నొక్కనాఁడు.

5.1-14-విప్రుడు బ్రతికివచ్చుట

5.1-130-కంద పద్యము

పురిలోన వృషలపతి దా
నరుఁడుగ సంతాన కాముఁడై వేడుకతోఁ
బురుషుఁడగు పశువుఁ గాళికి
దఱుముక గొనిపోవఁ బశువు దలఁగిన భృత్యుల్.

5.1-131-ఆటవెలది

అరసి కానలేక యా రాత్రి వీరాస
నమునఁ జేని కాఁపు విమల బుద్ధి
నెసఁగు విప్రయోగి నీతనిఁ బొడగాంచి
పశువు మంచి దనుచుఁ బట్టి రతని.

5.1-132-కంద పద్యము

ఆ రీతిని భూసురవరు
నారయ నా కాళికాగృహమునకు భృత్యుల్
బోరనఁ గొని చని సల్పిరి
చారుత రాభ్యంజనాది సంస్కారంబుల్.

5.1-133-వచనము

ఇట్లభ్యంజనాది కృత్యంబులు దీర్చి నూతన వసనంబు గట్ట నిచ్చి గంధ పుష్పాభరణాక్షతాలంకృతునిం జేసి మృష్టాన్నంబులు భుజియింపం బెట్టి ధూపదీప మాల్యలాజకిసలయాంకుర ఫలోపహారాదులు సమర్పించి మహావాద్యఘోషంబులతోడ నా పురుషపశువుం గాళికాదేవి సమ్ముఖంబున నాసీనుం గావించి యా వృషలపతి పురుషపశువు రక్తంబున భద్రకాళి సంతోషపెట్టం దలంచి కాళికామంత్రాభిమంత్రితంబు నతికరాళంబు నైన ఖడ్గం బంది నిజాభీష్ట సిద్ధికి హింసింపం దలంచిన.

5.1-134-సీస పద్యము

సర్వభూతములకు సఖుఁడును బ్రహ్మభూ;
 తాత్ముఁడు నిర్వైరుఁ డయిన బ్రహ్మ
సుతుని తేజం బంతఁ జూడ దుస్సహమైన;
 భయమంది వడఁకుచు భద్రకాళి
క్రోధంబు ముమ్మడిగొనఁగ హుంకారంబు;
 సలుపుచు నట్టహాసంబు చేసి
పాపాత్ములును దౌష్ట్యపరులును రాజస;
 తామస కర్మ సంధాను లగుచు

5.1-134.1-తేటగీతి

విప్రవరు నట్లు హింసించు వృషలపతిని
భృత్యవర్గంబుఁదోఁ దలల్ పృథ్విఁ గూల్చి
యపుడు వృషలాధిపుని శిరమంది లీలఁ
బాడి యాడుచు నందంద క్రీడ సలిపె.

5.1-135-కంద పద్యము

ధరలోన నెవ్వరేనియు
ధరణీసురవరుల కెగ్గు దగఁ దలచిన వా
రరయఁగఁ జెడుదురు; నిక్కము
హరి ధరణీసురవరేణ్యు లం దుండుటచేన్.

5.1-136-వచనము

మఱియును.

5.1-137-ఉత్పలమాల

అచ్చట విప్రసూనుఁడు భయం బొకయించుకలేక చంపఁగా
వచ్చిన వారియందుఁ గరవాలమునందును గాళియందుఁ దా
నచ్చుతభావ మెంచి హృదయంబునఁ బద్మదళాక్షు నెంతయున్
మచ్చికతోడ నిల్పి యనుమానము నొందక యుండె నెంతయున్.

5.1-138-వచనము

మఱియు నా విప్రవరుండు చండికాగృహంబు వెలువడి క్రమ్మఱం జేని కావలి యుండు నెడ.

5.1-15-సింధుపతి విప్రసంవాదంబు

5.1-139-సీస పద్యము

అంతటఁ గొన్ని హాయనములు చన సింధు;
భూపాలనము చేయు భూవరుండు
ధీరత నిక్షునదీ తీరమున నున్న;
కపిల మహామునిఁ గాంచి తత్త్వ
విజ్ఞాన మెఱిఁగెడు వేడ్క తోడుత శిబి;
కారోహణము చేసి యరుగుచుండ
నాలోన నాశిబికావహు లా చేనఁ;
గాపున్న విప్రునిఁ గాంచి తెచ్చి

5.1-139.1-తేటగీతి

శిబిక మోపింత మీతనిచేత ననుచుఁ
బట్టి మూపునఁ బల్లకిఁ బెట్టి మోపు
మనుచు మోపించునంత ధరామరుండు
శిబిక మూఁపున నిడి యందుఁ జింత లేక.

5.1-140-కంద పద్యము

తన మనసు కొలఁది నప్పుడు
మునుకొని యట్లప్రయత్నమున నడవఁగ నా
జనపతి నిమ్నోన్నతమై
చనుట యెఱిఁగి శిబిక మోచు జనులకు ననియెన్.

5.1-141-ఆటవెలది

మీర లిప్పు డిచటఁ జేరి మిక్కిలి ప్రయ
త్నంబుతోడఁ దగిలి నడచుచుండ
విషమ మగుచు గమనవేగంబు నను బాధఁ
బెట్టుచున్న దనిన బెస్త లనిరి.

5.1-142-వచనము

"దేవా! యీ విషమగమనంబు మావలన నైనది గా; దీ తురీయవాహకుండు సుఖగమనంబుగా నడవ నేరండు; వీనితోడ మేము నడవ నేరము" యనిన రహూగణుం డను నా రాజు పాసిత వృద్ధజనుం డైనను బలాత్కారంబునం బుట్టిన కోపంబునం గోపించి విమర్శ దప్పి నీఱుగప్పిన నిప్పునుం బోలె నెఱుంగరాని బ్రహ్మతేజంబుగల బ్రాహ్మణునికిం గంటకంబుగా నిష్ఠుర వాక్యంబుల నిట్లనియె.

5.1-143-చంపకమాల

" అలసితి; వెంతయున్ ముసలి; వాఁకట డస్సితి; వెన్ను మిక్కిలిం
బలుచన యున్న; దీ శిబిక భారము; దూరము మోసి; తే గతిన్
నిలిచెద?" వంచు భూవరుఁడు నిష్ఠురముల్దగ బల్క నా యెడం
బలుకక మోసె నా శిబిక బ్రాహ్మణవర్యుఁడు పార్థివేశ్వరా!

5.1-144-వచనము

అప్పు డా విప్రవరుండు దనకుం గడపటి శరీరం బయిన కళేబరంబు నందు నహంకార మమకారంబులం బొందనీక మిథ్యాజ్ఞానరహితుండై బ్రహ్మభూతుండై మౌనవ్రతంబున నా శిబిక మోయుచున్న విషమగమనంబుఁ జూచి యతి కుపితుం డగుచు నా భూవరుండు వెండియు నిట్లనియె.

5.1-145-సీస పద్యము

" ఓరి! దుర్మద! విన రోరి జీవన్మృత! ;
 నా యాజ్ఞఁ దప్పించి నడచె దీవు;
ఈ వక్రమార్గంబు లిన్నియు విడిపించి;
 నడపింతు నిన్ను సన్మార్గమందు"
నని రాజగర్వాంధుఁ డగుచు గుణత్రయం;
 బున వృద్ధిఁ బొందిన భూవరుం డ
బద్ధప్రలాపము ల్పల్కుచుండినఁ జూచి;
 శమదమాదులచేఁ బ్రశస్తుఁ డగుచు

5.1-145.1-తేటగీతి

జగతి బ్రహ్మస్వరూపమై సకలభూత
ములకునత్యంతహితుఁడైన భూసురుండు
యోగివర్తన దెలియ లేకున్న రాజు
నంత వీక్షించి యల్ల ని ట్లనుచుఁ బలికె.

5.1-146-వచనము

" నరేంద్రా! నీవు చెప్పునది సత్యంబు; భారం బీ శరీరంబునకే కాని నాకుం గలుగనేరదు; ఐనను స్థౌల్యకార్శ్యంబులు వ్యాధులు నాధులు క్షుత్తృష్ణలు నిచ్ఛావిరోధభయంబులు జరామరణంబులు రోషనిద్రాజాగరణంబులు నహంకార

మమకార మదశోషణాదులు దేహంబుతోడన జనియించుం గాని నాకుం గలుగనేరవు; జీవన్మృతుండ నేన కాదాద్యంతంబులు గలుగుటం జేసి యందఱి యందును గలిగి యుండు; స్వామిభృత్య సంబంధంబులు విధికృతంబు లగుచు వ్యవహారంబులం జేసి శరీరంబులకుం గలుగుంగాని జీవునికి లేక యుండును; అదియునుంగాక రాజాభిమానంబున నీవు నన్నాజ్ఞాపించెదవేనిం బ్రమత్తుండవైన నీకుం బూర్వస్వభావం బెట్లుండె; అట్లుగాక యేనేమి చేయుదు? నెఱింగింపుము; ఉన్మత్త మూకాంధ జడులు బోలె సహజస్వభావంబునుం బొందిన నాయందు నీ శిక్ష యేమి లాభంబుఁ బొందింప నేర్చు. అదియునుం గాక స్తబ్ధుండు మత్తుండు నైన నాకు నీ శిక్ష వ్యర్థంబగు" నని పలికి యుపశమశీలుండైన మునివరుండు పూర్వకర్మశేషంనం గల్గు భారవాహకత్వంబుం దలంగం ద్రోయుటకు భారంబు వహించి శిబిక మోచుచుం జనునెడ నా రాజవల్లభుండు దత్త్వజ్ఞానాపేక్షితుండై చని యెడివాఁ డగుటం దన హృదయ గ్రంథి విమోచకంబులును బహు యోగగ్రంథ సమ్మతంబులును నగు బ్రాహ్మణవాక్యంబులు విని యా శిబిక దిగ్గన డిగ్గనుఱికి యావిప్రునికి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి సర్వ గర్వవర్జితుండై ముకుళిత హస్తుం డగుచు ని ట్లనియె.

5.1-147-సీస పద్యము

" ధరణీసురులలోనఁ దలఁప నెవ్వఁడవు నీ;
వవధూతవేషివై యవనియందు
నేమిటికై చరియింపంగ వచ్చి? తి;
చట నొక్కఁడవు నొంటి చనుట నేఁడు
నను గృతార్థుని జేయ ననుకూలుఁ డగుచున్న;
యట్టి యా కపిలమహామునీంద్రుఁ

డవొ? నీ మహత్త్వంబు దవిలి విచారింప;
 నెఱుఁగక చేసితిఁ; గరుణఁ జూడు

5.1-147.1-తేటగీతి

తప్పుసైరింపు; నే యమదండమునకు
హరుని శూలంబునకును వజ్రాయుధమున
కనల చంద్రార్క ధనదశస్త్రాస్త్రములకు
వెఱవ విప్రుని కే మది వెఱచినట్లు.

5.1-148-వచనము

మఱియు నిస్సంగుండవయి జడుండునుంబోలె నిగూఢ విజ్ఞానంబు గలిగి చరియించుచు నున్నవాఁడవు; నీ వచనంబులు యోగశాస్త్ర సమానంబులై వాఙ్మనసంబులకు నభేద్యంబులయి యున్న; వే నవ్విష్ణుకళావతీర్ణుండు సాక్షాద్ధరియు నగు కపిలమహాముని వలన బ్రహ్మవిద్య దెలియం గోరి చనుచున్నవాఁడ; నీవు లోకనిరీక్షణార్థం బవ్యక్తలింగుండవై చరియించుచున్న కపిలమహామునీంద్రుండవు గాబోఁలుదువు; మందుండైన గృహస్థుండు యోగీశ్వర చరిత్రంబు లెట్టు లెఱుంగనేర్చు? కర్మవశంబున దృష్టంబైన భ్రాంతి వహించుచు నడచుచునున్న యీ యాశ్రమంబు నాకునుం బోలె నీకు నగు నని తోఁచుచున్నది; అది యెట్లనిన ఘటంబు లేక జలంబు దేనేరని తెఱంగున లేనిది గలుగనేరదు; గావునం బ్రమాణమూలం బయిన లోక వ్యవహారంబు సత్పథంబున సమ్మతంబై యుండుటం జేసి నీ వాడు వాక్యంబులు నాకు సమ్మతంబు గానేర" వని సింధు దేశాధీశ్వరుండు వినిపించిన నా విప్రుండు లోకవ్యవహారంబునకు నిత్యత్వం బౌపాధికం బగుంగాని నిత్యంబు గానేరదని దృష్టాంత నిదర్శనంబుగా నిట్లనియె.

5.1-149-సీస పద్యము

పావక శిఖలచే భాండంబు దాఁ దప్త;
మగుఁ; దప్త ఘటముచే నందు నున్న
జలము తపించు; నా జలముచేఁ దండులం;
బులు తప్త మొంది యప్పుడు విశిష్ట
మైన యన్నం బగు; నా చందముునను దా;
దేహేంద్రియంబులఁ దెలివితోడ
నాశ్రయించుక యున్న యట్టి జీవునకు దే;
హంబునఁ బ్రాణేంద్రియాదికమున

5.1-149.1-తేటగీతి

జరుగుచుండు నిట్లు సంసారఘుట వృత్తి
దుండు నయిన రాజు దుష్టమైన
కర్మములకుఁ బాసి కంజాక్షపద సేవఁ
జేసెనేని భవముఁ జెందకుండు.

5.1-150-ఆటవెలది

అనుచు ధారుణీసురాత్మజుఁ డీ రీతి
బలుకుటయును రాజు పరిణమించి
వినయవాక్యములను వినుతించి క్రమ్మఱఁ
బుణ్యుఁ డైన సింధు భూవరుండు.

5.1-151-వచనము

"మహాత్మ! నేను రాజ ననియెడి యభిమాన మదాంధుండనై మహాత్ములం దిరస్కరించిన నన్నుఁ గరుణింపుము; నీ వార్తబంధుండవు; నీ కృపాదృష్టింజేసి

మహాత్ముల నవమానంబు చేసిన దురితంబువలన విముక్తుండ నయ్యెద; విశ్వసుహృత్త పైన నీకుం గోపంబు గలుగనేరదు; అసమర్థులయిన మాబోఁటి వారలు మహాజనావమానంబున శీఘ్రంబె నశింతురు; గావున నీవు దయాళుండ వయి నన్ను మన్నింపు" మనిన నా విప్రుం డిట్లనియె.

5.1-152-కంద పద్యము

కడు వేడ్క నీ వవిద్యాం
సుఁడపై యుండియును మిగులఁ జోద్యము విద్వాం
సుఁడుఁ బోలెను బలికెద వి
ప్నుడు మేలనవచ్చుఁగొంత పురుషులలోనన్

5.1-153-ఆటవెలది

పరఁగఁ బెద్ద లీ ప్రపంచమంతయుఁ దథ్య
మనరు; నీవు తథ్య మనుచుఁ బలికి;
తట్లుగాన నిన్ను నధికుండ వని పల్క
రాదు నాకుఁ జూడ రాజచంద్ర!

5.1-154-సీస పద్యము

యజ్ఞాదికములందు నామ్నాయములయందుఁ;
దఱచుగాఁ దత్త్వవాదంబు లేదు
స్వప్నంబునందుల సౌఖ్యమాకారంబు;
నందుల నిత్యమై యంతలేని
యట్టి చందమున వేదాంత వాక్యంబులు;
తత్త్వంబు నెఱిఁగించి తలఁగుఁగాని

నిత్యంబులై యుండనేరవు; పురుషుని;
 చిత్తంబు గుణములఁ జెంది యెంత

5.1-154.1-తేటగీతి

కాలముండును మఱి యంత కాలమందు
నరయ విజ్ఞాన కర్మేంద్రియములచేత
మరగి ధర్మంబులను నధర్మంబులట్లు
దగిలి పుట్టించుచుండు నత్యంత మహిమ.

5.1-155-వచనము

మఱియు ధర్మాధర్మవాసనాయుక్తంబు విషయానురక్తంబు నైన చిత్తంబు గుణ ప్రవాహంబులచేత వికారంబు నొంది దేవతిర్యఙ్మనుష్య రూపంబు లయిన దేహంబులం బుట్టించుచుఁ గాలప్రాప్తంబులైన సుఖదుఃఖ తదుభయ ఫలంబు లననుభవించుచు ననవరతంబు జీవునికిం బ్రత్యక్షం బగుచు స్థూల సూక్ష్మరూపంబుల నుండు; స్వాంతంబు గుణరహితంబైన ముక్తి కారణంబగు; ఘృతవర్తులుగల దీపంబు సధూమ శిఖలం బుట్టించు; ఘృతవర్తులు నాశంబు నొందిన స్వరూపంబుఁ బొందు; నీ తెఱంగున మనంబు గుణకర్మానుబంధంబైన జన్మాదులం బుట్టించు; గుణకర్మంబులం బాసెనేనిం బరతత్త్వంబు నొందు; జ్ఞానేంద్రియంబు లేనును విషయంబులమీఁదఁ దోఁచు; బుద్ధు లేనును నభి మానంబును నను నేకాదశవృత్తులం గూడిన మనంబు జీవునికి నసంఖ్యంబు లయిన జన్మంబుల బొందించు; మనోవృత్తుల నతిక్రమించిన జీవుండు పరంజ్యోతియైన నారాయణ స్వరూపంబుగా నెఱుంగుము; స్థావర జంగమంబు లయిన జీవులకుం బవనుండు ప్రాణంబై యున్న చందంబున నీశ్వరుండు సర్వభూతాంతర్యామి యగుచు జీవాత్మ స్వరూపంబున నుండు; జీవాత్ముండు జ్ఞానోదయంబునం జేసి మాయ నెంతకాలంబు గెలువకుండు నంతకాలంబు

ముక్తసంగుండు గాఁడు; అరిషడ్వర్గంబును జయించి పరతత్త్వంబు నెఱింగిన నీశ్వరుం డగు; చిత్తం బెంత కాలంబు విషయాసక్తం బగు నంతదడవు సంసారచక్రంబు నందు సంచరించుం గావున మహావీరుండైనను దనకు శత్రువైన మనంబు నప్రమత్తుండయి యుపేక్షాబుద్ధింజేసి యిచ్ఛావిహారంబున జరగనీక పరమ గురుండైన శ్రీహరిచరణోపాసనాస్త్రంబునం జిత్తంబు గెలిచినం బరతత్త్వంబు నొందు" నని విప్రుండు పలికిన నతని మహిమకు వెఱఁ గంది బ్రాహ్మణునకు నమస్కారంబుచేయుచు భూవరుం డిట్లనియె.

5.1-156-ఉత్పలమాల

కారణ విగ్రహంబు నురుకాయము నీ యవధూతవేషమున్
భూరిధరామరత్వమును బూర్వసమాగమ మాత్మబావముం
జారువిహార మత్యతుల శాంతి గుణంబును గూఢ వర్తనం
బారయఁ గల్గు నీకు ననయంబును మ్రెక్కెదఁ బెక్కు భంగులన్.

5.1-157-మత్తేభ విక్రీడితము

జ్వరితార్తుం డగు రోగి కౌషధ మతీష్టంబైన చందంబునున్
ధరలో నాతపతప్త దేహి గడు శీతంబైన తోయంబునున్
గరిమం గోరినరీతి నెంతయు నహంకారాహి దష్టుండనై
పరఁగున్ నాకును నీ వచోమృతము దప్పన్ మందు వేఱున్నదే?

5.1-158-ఆటవెలది

విప్రవర్య! నేను వేడ్కతో నా సంశ
యంబులెల్ల నిన్ను నడిగి తెలియఁ
దలఁచి యున్నవాఁడ; దప్పక యెఱిఁగింపు
ముచితవృత్తిఁ దత్త్వయోగమెల్ల.

5.1-159-వచనము

అని యడిగిన యా రాజునకు విప్రుం డిట్లనియె.

5.1-160-తేటగీతి

కాన వచ్చిన ఫలములు కర్మమూల
ము లగుటను జేసి సంసారములను జిత్త
మెపుడు వర్తించుచుండఁగా నెఱుఁగ లేవు
తత్త్వయోగంబు మిగుల నిత్యం బటంచు.

5.1-161-వచనము

మఱియు నీ వసుంధర నున్న చరణంబులకు నెక్కుడు జంఘ లా మీఁద జానువు లా పొడవున నూరువు లందులకు నుపరిప్రదేశంబున మధ్యం బట మీఁద నుర మందులకు నెక్కున కంఠం బటమీఁద స్కంధం బందుల దారు వా దారువున శిబిక శిబిక యందు రాజ ననియెడి యభిమానంబుగలిగి నీవున్నవాడ విట్టి చోద్యంబయిన కష్టదశంబొందిన నీవు ప్రజాపాలనంబు చేయుచున్నవాఁడ; నను గర్వంబున మా వంటి మహాత్ముల సభలలోనం బూజ్యుండవుగాక యున్నవాడవు; ఈ స్థావర జంగమంబులకు నివాస స్థానంబు వసుంధర యైన చందంబున సత్త్రియలచేత నెఱుఁగం దగిన జగత్కారణంబైన తత్త్వంబు నెఱింగించెద; పరమాణు సముదయం బీ ధరిత్రియైన చందంబున నవిద్యామనంబులచేతం గల్పితం బయిన కృశస్థూల బృహదణు సదసజ్జీవాజీవ ద్రవ్య స్వభావాశయ కాల నామ బుద్ధిరూపంబైన మాయచే జగత్తు రెండ వదియై కల్పింపంబడియె; బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలిగి స్వప్రకాశంబై భగవచ్ఛబ్దవాచ్యంబును విశుద్ధంబును బరమార్థంబును జ్ఞానరూపంబును నైన బ్రహ్మంబు బొకటి సత్యంబు; జగత్తసత్యం బగును;" అని పలికి మఱియును

5.1-162-సీస పద్యము

ధరలోన బ్రహ్మంబుఁ దపమున దానంబు;
లను గృహధర్మంబులను జలాగ్ని
సోమసూర్యులచేత శ్రుతులచే నైనను;
బరమ భాగవతుల పాదసేవఁ
బొందిన మాడ్కిని బొందంగ రాదని;
పలుకుదు రార్యులుఁ బరమమునులు
ఘనతపోబాహ్య సౌఖ్యములకు విముఖులు;
నై పుణ్యులు హరిగుణానువాద

5.1-162.1-తేటగీతి

మోదితత్మ్కులు నగు బుధపాదసేవ
ననుదినంబును జేసిన నంతమీఁద
మోక్షమార్గంబునకును బద్మాక్షునందు
బట్టుపడి యుండు నెప్పుడుఁ బరఁగబుద్ధి.

5.1-163-వచనము

నరేంద్రా! యేను బూర్వంబున భరతుం డను రాజను; సర్వసంగపరిత్యాగంబు చేసి భగవదారాధనంబు చేయుచు మృగంబుతోడి స్నేహంబు కతన మృగంబనై పుట్టియు నందును హరిభక్తి దప్పకుండిన కతంబున నిప్పుడు మనుష్యుండనై మనుష్య సంసర్గంబును బాసి యేకాకి నై చరియించు చున్నవాఁడ; నరుండు వృద్ధసంసేవం జేసి సంసార మోహంబును బాసి హరిధ్యానకథలచే లబ్దజ్ఞానుండై పుండరీకాక్షునిం బూజించుచుం బరలోకంబునుం బొందు" నని పలికి విప్రుండు మఱియు నిట్లనియె

5.1-164-సీస పద్యము

ధరణీశ! మాయచేతను దాఁటఁగారాని;
 పదమునఁ బుట్టంగఁబట్ట జీవుఁ
డెలమిమై గుణకర్మములఁ జేయుచును లాభ;
 మాశించి తిరుగు బేహారి మాడ్కి
ఫల మపేక్షించుచుఁ బాయక జీవుండు;
 సంసారగహన సంచారి యగుచు
ననవరతము నుండు నా మహావనమందుఁ;
 గామ లోభాది తస్కరులుగూడి

5.1-164.1-తేటగీతి

ధరణి విజితేంద్రియుఁడు గాని నరునిఁబట్టి
ధర్మ మనియెడి యా మహాధనమునెల్ల
నరసి గొనిపోవుచుండుదు రనుదినంబుఁ
గాన సంసారమందు నాకాంక్ష వలదు.

5.1-165-కంద పద్యము

అరయఁగ సంసారాటవిఁ
దరలక యా పుత్రమిత్ర దారాదు లనం
బరఁగుచు నుండెడు వృకములు
పరువడి నరబస్తములను బక్షించు వడిన్.

5.1-166-తరళము

మలసి సంసృతి ఘోరకానన మందిరంబుల నెల్లనుం
జెలఁగి గుల్మలతాతృణాదులచేత గహ్వరమైన ని

శ్చలనికుంజములందు దుర్జన సంజ్ఞలంగల మక్షికం
బుల నిరోధము దన్ను సోఁకినఁ బొందుచుండు విపద్దశన్.

5.1-167-ఆటవెలది

మఱియు నీ గృహస్థమార్గంబునం దెల్ల
విషయములను బొంది విశ్వమెల్లఁ
గడఁకతోడ నిట్లు గంధర్వలోకంబుఁ
గాఁ దలంచి మిగుల మోదమందు.

5.1-168-ఆటవెలది

మఱచి కాననమునఁ గొఱవిదయ్యముఁ గాంచి
యగ్నిఁగోరి వెంట నరుగుమాడ్కిఁ
గాంచనంబు గోరి కలవారియిండ్ల పం
చలను దిరుగు నరుఁడు చలనమంది.

5.1-169-ఆటవెలది

బహుకుటుంబి యగుచు బహుధనాపేక్షచే
నెండమావులఁగని యేగు మృగము
కరణిఁ బ్రేమఁజేసి గురువులు వాఱుచు
నొక్కచోట నిలువకుండు నెపుడు.

5.1-170-ఆటవెలది

మఱియు నొక్కచోట మత్తుఁ డై పవన ర
జోహతాక్షుఁ డగుచుఁ జూపు దప్పి
దిక్కెఱుంగ కొండుదిశ కేగు పురుషుని
కరణిఁ దిరుగు నరుఁడు నరవరేణ్య!

5.1-171-వచనము

మఱియు నొక్కచోట నులూక ఝిల్లీ స్వనంబులతోడ సమానంబు లయిన శత్రురాజి తిరస్కారంబులకు దుఃఖపడుచు, నొక్కచోట క్షుధార్దితుండై యపుణ్య ఫలవృక్షంబుల నాశించు మాడ్కిఁ బాపకర్ములు ద్రవ్యహీనులు నగు వారి నాశ్రయించుచు, నొక్క యెడం బిపాసాతురుండై జలహీనం బయిన నదికిఁ జనిన రీతి నిహపరదూరు లైన పాషండుల సేవించుచు, మఱియు నొక్క ప్రదేశంబునం దగ్నిచేతం దప్తుడయిన వాఁడు దావాగ్నిం జేరి వ్యథ నొందురీతి, నన్నార్థి యగుచు దాయాదులం జేరి దుఃఖించుచు, మఱియు నొక్కచోటఁ బరబాధం జేసి మున్ను గానక రాజ్యాభిలాషం బ్రాణసఖులైన పితృపుత్రభ్రాతృ జ్యేష్ఠుల నైనను వధియిం చుచు, మఱియు శూరులచేతం గొట్టుబడి సర్వధనంబును బోనాడి చింతాపరవశుండై దుఃఖించుచు నున్నంత గంధర్వనగర ప్రాయంబైన సంసార సుఖంబు ననుభవించి మోదించుచు, మఱియు నగారోహణంబు చేయు నరుండు గంటక పాషాణాదులవలనం బాదపీడితుం డగుచు దుఃఖించు చందంబున గృహాశ్రమోచిత మహానుష్ఠానంబునకు నుపక్రమించి వ్యసన కంటక శర్కరాపీడితుండై దుఃఖించుచు, నొక్కచోటన్ జఠరాగ్నిపీడితుండై కుటుంబంబు మీఁద నాగ్రహించుచు, వనంబున నజగరగళితుండై జీర్ణితుండైన చందంబున రాత్రి గృహాటవి యందు నిద్రాపరవశుండై యెఱుంగక వర్తించుచు, మఱియును వనంబునఁ దృణచ్ఛన్న కూపపతితుం డగుచు సర్పదష్టుండైన తెఱంగున సంసారి యై దుర్జనులచేత వ్యధితహృదయుం డగుచు నంధుండై యజ్ఞానాంధ కూపంబునం బడుచు, నొక్క యెడ జుంటితేనియకునై మక్షికాబాధ నత్యంతదుఃఖితుం డయిన మాడ్కిని సంసారకాముండై పరదార ద్రవ్యా భిలాషి యగుచు భూపాలకులచేతనైనను గృహపతిచేతనైనను దాడితుండై నరకంబునం బడుచు యౌవనంబున సంపాదించిన ద్రవ్యంబులు పరులచేతం బోనాడిన విధంబున శీతవాతాద్యనేక ప్రయాస లబ్ధంబైన ధనంబు బోనాడి సంసారి

యతిచింతాక్రాంతుం డై యుండు; మఱియును వనంబున లుబ్ధకులు సంసృష్టంబయిన యల్పామిషంబునకు నన్యోన్య వైషమ్యంబునం గలహించిన విధంబున సంసృష్ట వ్యవహారియై యల్పద్రవ్యంబులకుం బోరాడుచుండు" నని భూపాలు నకు విప్రుండు సంసారాటవి తెఱం గెఱింగించి వెండియు నిట్లనియె.

5.1-172-ఆటవెలది

అల్పధనుఁడు విశ్రమాస్థానములఁ దృష్టిఁ
బొంద కొరుల ధనముఁ బొందఁ గోరి
యరిగి వారివలన నవమానములఁ బొంది
యధికమైన దుఃఖ మనుభవించు.

5.1-173-ఆటవెలది

అంతఁ గొందఱల్ల నన్యోన్యవిత్తాది
వినిమయమునఁ గడుఁ బ్రవృద్ధమైన
వైరములనుబొంది పోరాట మొందుదు
రాత్మచింత లేక యనుదినంబు.

5.1-174-సీస పద్యము

సంసారమార్గ సంచారుఁడై యధిక ప్ర;
యాసంబునన గూర్చు నర్థములను
విహరించుచును గొంద ఱిహలోక ఫలములఁ;
గోరుచు మోక్షంబు గోర కంతఁ
జెడిపోవుచుందు; రెప్పుడు గాని యందుకుఁ;
గడపటి యోగంబుఁ గానలేరు;

మానవంతులు నసమానశౌర్యులు నగు;
వారు మిక్కిలియైన వైరబుద్ధి

5.1-174.1-తేటగీతి

నాహవంబున మడియుదు; రంతె కాని
మోక్షమార్గంబు గానరు మూఢవృత్తి
ననుచు సంసార గహన విహార మెల్లఁ
దెలిపి క్రమ్మఱ ననియె ధాత్రీసురుండు.

5.1-175-వచనము

"మఱియుం గాలచక్రనియంత్రితుండై చక్రాయుధునిం గొల్వక కాక గృధ్ర బకసమానులైన పాషండులతోడి సఖ్యంబునం జేసి వారలచేత వంచితుండై బ్రాహ్మణకులంబునంజేసి శ్రౌత స్మార్తకర్మానుష్ఠానపరుం డై విషయసుఖంబు లందుఁ దగులుబడి కాలంబు తుద నెఱుంగక వృక్షంబులుం బోలె నైహికార్థంబులయందుఁ దృష్ణ గలిగి మైథున నిమిత్తంబు సుతదారాదులయందు స్నేహంబు చేయుచుఁ బథికుండు మాతంగంబుల యందు భయంబున దీర్ఘనిమ్నకూపంబునం బడిన తెఱంగున సంసారమృత్యు గజ భయంబున గిరికంధరప్రాయం బయిన యజ్ఞాన తమంబునం బడుం గావున మాయచేత సంసారమార్గం బైన రాజ భావంబు విడిచి సర్వభూతమైత్రి గలిగి జితేంద్రియుండవై జ్ఞానాసిచే మార్గంబు కడపల గను" మని పలికిన భూపాలుం డిట్లనియె.

5.1-176-కంద పద్యము

అక్కట! మానుష జన్మము
పెక్కువయై యుండు నెపు డభేదమతిం బెం

పెక్కిన యోగిసమాగమ
మక్కజముగఁ గలిగెనేని నఖిలాత్ములకున్.

5.1-177-కంద పద్యము
ధరణీసురవర! నీ శ్రీ
చరణాంబుజ యుగళ రేణు సంస్పర్శము నా
దురితంబు లడఁచె; నింతట
హరిభక్తియు నంతకంత కధికం బయ్యెన్.

5.1-178-వచనము
మఱియు విప్రవరులయందు యోగీశ్వరు లవధూత వేషంబునం జరియించు చుందురు; గావున విప్రులు పిన్న పెద్ద లనక యందఱకు నమస్కారం" బని స్తుతియించిన నా యోగీశ్వరుండును సింధుపతికిఁ గరుణాన్వితుం డగుచుఁ దత్త్వజ్ఞానం బుపదేశించి యారాజుచేత వందిత చరణుండై పూర్ణార్ణవంబునుం బోలె సంపూర్ణకరుణారసపూరిత స్వాంతుండై వసుంధరం జరియించుచుండె; సింధుభూపతియును సుజన సమాగమంబున లబ్ధతత్త్వజ్ఞానుండయి దేహాత్మభ్రమం బాసె;" అని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె.

5.1-179-చంపకమాల
అరయఁగ మక్షికంబు వినతాత్మజుఁ గూడఁగలేని రీతి యీ
భరతుని సచ్చరిత్రములు ప్రస్తుతి చేయఁగ నీ వసుంధరన్
నరపతు లెల్ల నోపరు మనంబున నైనను నెంచ; నింక నా
భరతుని పుణ్యవర్తనముఁ బ్రస్తుతిచేయఁగ నాకు శక్యమే?

5.1-180-వచనము

నరేంద్రా! భరతుండు సుతదారరాజ్యాదులను బూర్వకాలంబునంద విడిచి భగవత్పరుం డగుచు యజ్ఞరూపంబును ధర్మస్వరూపంబును సాంఖ్యయోగంబును బ్రకృతిపురుష స్వరూపంబును నైన నారాయణునకు నమస్కారం బనుచు మృగరూపంబును బాసె; నట్టి భరతుని చరిత్రం బెవ్వరు చెప్పిన నెవ్వరు వినిన నట్టివారలఁ బుండరీకాక్షుండు రక్షించు; ఆయు రభివృద్ధి యగు; ధనధాన్య సమృద్ధియు నగుచుండ స్వర్గోపభోగంబులం బొందుదురు; అని.

5.1-16-పూర్ణి

5.1-181-మత్తేభ విక్రీడితము

నరదేవాసుర యక్షరాక్షస మునీంద్రస్తుత్య! దివ్యాంబరా
భరణాలంకృత! భక్తవత్సల! కృపాపారీణ! వైకుంఠ మం
దిర! బృందావనభాసురప్రియధరిత్రీనాథ! గోవింద! శ్రీ
కర! పుణ్యాకర! వాసుదేవ! త్రిజగత్కల్యాణ! గోపాలకా!

5.1-182-కంద పద్యము

పరమపదవాస! దుష్కృత
హర! కరుణాకర! మహాత్మ! హతదితిసుత! భా
సురగోపికామనోహర!
సరసిజదళనేత్ర! భక్తజననుతగాత్రా!

5.1-183-మాలిని

సరసహృదయవాసా! చారులక్ష్మీవిలాసా!
భరితశుభచరిత్రా! భాస్కరాబ్జారినేత్రా!
నిరుపమఘనగాత్రా! నిర్మలజ్ఞానపాత్రా!
గురుతరభవదూరా! గోపికాచిత్తచోరా!

5.1-184-గద్యము

ఇది సకల సుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీ తంబైన శ్రీ మహాభాగవతపురాణమునందుఁ బ్రియవ్రతుని సుజ్ఞాన దీక్షయు, బ్రహ్మదర్శనంబును, నాగ్నీ ధ్రాదుల జన్మంబును, నుత్తమ తామస రైవతుల జన్మంబును, బ్రియవ్రతుండు వనంబునకుం జనుట యు, నాగ్నీధ్రుం డప్సరసం బరిగ్రహించుటయు, వర్షాధిపతుల జన్మం బును, నాగ్నీధ్రుండు వనంబునకుం జనుటయు, నాభి ప్రముఖుల రాజ్యంబును, నాభి యజ్ఞంబును, ఋషభుని జన్మంబును, ఋషభుని రాజ్యభిషేకంబును, భరతుని జన్మంబును, ఋషభుండు దపంబునకుఁ జనుచు సుతులకు నతుల జ్ఞానం బుపదేశించుటయు, భరతుని పట్టా భిషేకంబును, భరతుండు వనంబునకుఁ జనుటయు, భరతుండు హరిణపోతంబునందలి ప్రీతింజేసి హరిణగర్భంబున జనించుటయు, మరల విప్రసుతుండై జనియించుటయు, విప్రుండు చండికాగృహంబున బ్రదికివచ్చుటయు, సింధుపతి విప్ర సంవాదంబును నను కథలు గల పంచమ స్కంధంబు నందుఁ ప్రథమాశ్వాసము సమాప్తము

పోతన తెలుగు భాగవతము

పంచమ స్కంధము – ద్వితీయాశ్వాసము

5.2-1-ఉపోద్ఘాతము 1

5.2-2-సుమతి వంశవిస్తారము 1

5.2-3-గయుని చరిత్రంబు 3

5.2-4-భూద్వీపవర్ష విస్తారములు 5

5.2-5-భగణ విషయము 32

5.2-6-పాతాళ లోకములు 43

5.2-7-నరక లోక విషయములు 55

5.2-8-పూర్ణి 64

పోతన తెలుగు భాగవతము

పంచమ స్కంధము - ద్వితీయాశ్వాసము

5.2-1-ఉపోద్ఘాతము

5.2-1-కంద పద్యము

శ్రీకాంతాహృదయప్రియ!
లోకాలోకప్రచార! లోకేశ్వర! సు
శ్లోక! భవభయనివారక!
గోకులమందార! నందగోపకుమారా!

5.2-2-వచనము

సకల పురాణార్థ జ్ఞాన విఖ్యాతుం డగు సూతుం డిట్లనియె.

5.2-2-సుమతి వంశవిస్తారము

5.2-3-కంద పద్యము

మునులార! బాదరాయణి
యనఘాత్మకుఁడైన యుత్త రాత్మజునకు స
ద్వినయోక్తి భరతుచరితము
వినిపించుచు మఱియు నిట్లు వినిపించెఁ దగన్.

5.2-4-ఆటవెలది

పార్థివేంద్ర! యిట్లు భరతాత్ముజుండైన
సుమతి ధర్మవర్తనమునఁ దిరుగ
నది యెఱింగి దుష్టులైన పాషాండులు
తమమతంబు మిగులఁ దలఁచి పొగడి.

5.2-5-కంద పద్యము

ధరణీవల్లభ! నిన్నును
నిరతంబును బుద్ధదేవునిం గొలిచిన యా
తెఱఁగునఁ గొలిచెద మని భా
సురమతి బోధించి రపుడు సుమతిం బ్రీతిన్

5.2-6-వచనము

ఇట్లు పాషాండబోధితుండైన సుమతికి ధ్రువసేన యందు దేవతాజిత్తను పుత్రుండు జనించె; వానికి దేవద్యుమ్నుండను సత్పుత్రుం డాసురి యందుదయించె; నమ్మహాత్మునకు ధేనుమతి యందుఁ బరమేష్ఠి జనియించె; నతనికి సువర్చలయందుఁ బ్రతీహుం డనువాఁడు సుతుం డయ్యె; యప్పరమ పురుషుండు సకలజనులకు బ్రహ్మోపదేశంబు జేసి తాను శుద్ధాత్ముండై హరిస్మరణ జేయుచు యజ్ఞకరణ నిపుణు లగు ప్రతిహర్త ప్రస్తోత యుద్గాత యను సత్పుత్రులం గాంచెను; ఆ ప్రతిహర్తకు నుతియందు వ్యోమ భూమనామక పుత్రద్వయం బుత్పన్నం బయ్యె; నందు భూమునకు ఋషికుల్యయందు నుద్గీథుం డను సుతుండు జనించె; నతనికి దేవకుల్యయందుఁ బ్రస్తోతగలిగె; యా ప్రస్తోతకు వరరుత్సయందు విభుం డను తనయుం డుద్భవించె; నతనికి భారతియందుఁ బృథుషుణుం డుదయించె; యతనికి నాకూతి యందు నక్తుండు

గలిగె; యా నక్తునకు రాజర్షి శ్రేష్ఠుండగు గయుం డను మహాకీర్తి సంపన్నుం డుదయించె.

5.2-3-గయుని చరిత్రంబు

5.2-7-ఆటవెలది

అట్టి గయునివలన నఖిలజీవులఁ బ్రోవఁ
దలఁచి సాత్వికప్రధానమయిన
యట్టి మేను దాల్చి యాత్మతత్త్వజ్ఞానుఁ
డగుచునుండె హరి నిజాంశమునను.

5.2-8-వచనము

ఇట్టి మహనీయ గుణాకరుండగు గయుని గాథానువర్ణనంబు పురావిదులగు మహాత్ములచే నీ తెఱంగున నుతింపంబడుచున్నది; సావధానమనస్కుండవై యాలకింపు" మని యిట్లనియె.

5.2-9-సీస పద్యము

ధర్మమార్గంబున ధారుణీజనులను;
ప్రేమతోఁ బోషణ ప్రీణనోప
లాలనశాసనలక్షణాదులచేతఁ;
బోషించుచును యజ్ఞమునను యజ్ఞ
పురుషు నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిల్పి సేవించి;
స్వాంతమందున్న యీశ్వరునిఁ గాంచి
యఖిలజీవతతికి నానంద మొసఁగుచు;
నిరభిమానతమెయి ధరణి నేలె

5.2-9.1-ఆటవెలది

సత్యమందు మిగులు సత్సేవయందును
ధర్మమందు యజ్ఞకర్మమందు
గయుఁడు వసుధలోనఁ గంజాక్షుఁడే కాని
మానవుండు గాఁడు మానవేంద్ర!

5.2-10-వచనము

అట్టి మహాపురుషగుణగణ పరిపూర్ణుండగు గయునికి దక్షకన్యక లగు శ్రద్ధా మైత్రీ దయాదులు దమయంతన వచ్చి కోరిక లొసంగ, నతని ప్రజలకు వసుంధర కామధేనువై పిదుక, వేదంబులు సకల కామంబుల నిచ్చుచుండ, సంగరంబున భంగంబు నొందిన రాజులప్పనంబు లొసంగ, విప్రులు ధర్మం బాఱవపాలు పంచియిడ, నిరంతర సోమపానంబును శ్రద్ధాభక్తి యోగంబుఁ గలిగి యొనర్చు యజ్ఞంబుల నింద్రాది దేవతలు దృప్తులై యజ్ఞ ఫలంబుల నొసంగ, బ్రహ్మాది తృణగుల్మలతాంతంబుగా సకలలోకంబుల వారినిం దృప్తిం బొందించుచు, శ్రీహరిం దృప్తిఁ బొందఁ జేయుచు, గయుండు పెక్కుకాలంబు రాజ్యంబు జేసె; నట్టి గయునికి జయంతియందుఁ జిత్రరథ స్వాత్యవరోధను లను ముువ్వురు గొడుకలు పుట్టిరి; యా చిత్రరథునికి నూర్ణయందు సామ్రాట్టును, వానికి నుత్కళ యందు మరీచియు, నా మేటికి బిందుమతియందు బిందుమంతుండును, నా బిందుమంతునకు సరఘుయందు మధువును, మధువునకు సుమనస యనుదాని యందు వీరవ్రతుండును, నా వీరవ్రతునకు భోజయందు మన్యు ప్రమన్యువు లను నిరువురును, నందు మన్యువునకు సత్యయందు భువనుండును, నతనికి దోషయందుఁ ద్వష్టయు, నా త్వష్టకు విరోచనయందు విరజుం డను వాఁడును జనియించిరి; అంత.

5.2-11-కంద పద్యము

ఆ విరజున కుదయించిరి
భూవినుత! విషూచియందుఁ బుత్ర శతంబున్
ఆవల నొక కన్యకయున్
నావేళ సమస్త జనులు హర్షం బందన్

5.2-12-కంద పద్యము

ఘనుఁడు ప్రియవ్రతు వంశం
బునకుం దుదయై విరజుఁడు భూపతివంశం
బును దా నలంకరించెను
విను మింద్రావరజుఁ డయిన విష్ణుని మాడ్కిన్.

5.2-4-భూద్వీపవర్ష విస్తారములు

5.2-13-కంద పద్యము

అని పలికిన శుకయోగిం
గనుఁగొని యభిమన్యు సుతుఁడు గడు మోదముతో
వనజదళాక్షుని మహిమలు
విని సంతస మంది యనియె వేడుక మఱియున్.

5.2-14-వచనము

"మునీంద్రా! సూర్యరశ్మి యెందాఁకం బ్రవర్తిల్లు, నక్షత్రయుక్తంబైన చంద్ర కిరణంబు లెంతమేరఁ దిరుగు, నంత దూరంబు ప్రియవ్రతుని రథనేమి ఘట్టనలచేత సప్తద్వీపంబులును, సప్తసముద్రంబులు నయ్యె నని పలికితివి; ఆ ద్వీపసముద్రంబుల పరిమాణంబులు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుము; గుణమయంబును స్థూలరూపంబును నయిన శ్రీహరి శరీరంబగు నీ లోకంబునందు నిలిపిన చిత్తంబగుణంబును, సూక్ష్మంబును, నాత్మజ్యోతియు,

బ్రహ్మంబును నయిన వాసుదేవునియందు నిల్చుం గావున, ద్వీపవర్షాది విస్తారంబు వినిపింపుము" యనిన శుకయోగీంద్రు డిట్లనియె.

5.2-15-కంద పద్యము

ధరణీవల్లభ! విను శ్రీ
హరిమాయాగుణవిభూతు లగు జలనిధులుం
బరఁగిన దీవులు వర్షము
లరయంగా గొలఁదిపెట్ట నలవియె జగతిన్?

5.2-16-ఆటవెలది

తెలసినంత నేను దెలిపెద సంక్షేప
మునను జిత్తగించి వినుము దెలియ
ననుచుఁ జెప్పఁదొడఁ గెనభిమన్యుసుతునకు
నింపుగాను శుకమునీంద్రుఁ డిట్లు.

5.2-17-వచనము

నరేంద్ర జంబుద్వీపంబు భూపద్మంబునకు మధ్యప్రదేశంబున లక్ష యోజనంబుల వెడల్పు నంతియ నిడుపునుం గలిగి కమలపత్త్రంబునుం బోలె వర్తులాకారంబు నవసహస్ర యోజన పరిమితాయామంబు గల నవవర్షంబుల నష్ట మర్యాదా గిరులునుం గలిగి విభక్తం బయి యుండు; నందు మధ్యవర్షం బిలావృతవర్షం బగు; నందు మధ్యప్రదేశంబున సువర్ణమయంబయి.

5.2-18-కంద పద్యము

భూపద్మమునకు మేరువు
దీపించుచుఁ గర్ణికాకృతిని బెం పగుచుం

బ్రాపై కులగిరిరాజుగఁ
జూపట్టును సురగణాళి చోద్యం బందన్.

5.2-19-సీస పద్యము

మఱియును నా మేరుగిరి లక్ష యోజనో;
న్నత మగుచుండి యా నడిమి దళము
విదితమై పదియాఱువేల యోజనములు;
నంతియ పాఁతునై యతిశయిల్లు;
నా మీఁద విస్తార మరయ ముప్పది రెండు;
వేల యోజనముల వెలసి యుండు
నాగిరి కుత్తరంబందు నీలశ్వేత;
శృంగ పర్వతములు నింగి ముట్టి

5.2-19.1-ఆటవెలది

యుండు; రెండువేల యోజనంబుల దాఁకఁ
బఱపు గలిగి పూర్వపశ్చిమాయ
తంబు దక్షిణోత్తరంబును విస్తార
మగుచు మిగుల రమ్యమై నరేంద్ర!

5.2-20-వచనము

ఇట్లు పూర్వపశ్చిమంబులు లవణసాగరాంతంబులై యున్న సీమాపర్వతంబుల యందు నీలశ్వేతశృంగవ త్పర్వతంబులు నిడివిని యథాక్రమంబుగా దశమాంశ న్యూనప్రమాణ యోజనంబులు గలవిగా నుండు; వీని మధ్య ప్రదేశంబున రమ్యక హిరణ్మయ కురువర్షంబు లను నామంబులు గల వర్షంబులుండు; వాని విస్తారంబులు నవ సహస్ర యోజనంబులు గలిగి లవణ సముద్రాంతంబులై

క్రమంబున నీలాది పర్వతదీర్ఘ పరిమాణంబుల నుండు; ఇలావృత వర్షంబునకు దక్షిణంబున నిషధ హేమకూట హిమవత్పర్వతంబు లను సీమాపర్వతంబులును, బూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును, దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబును నగుచు, నా నీలాదిపర్వతంబుల తీరున నుండు; ఆ గిరుల మధ్యప్రదేశంబున హరివర్ష కింపురుషవర్ష భారతవర్షంబు లను నామంబులు గల వర్షంబు లుండు; ఆ యిలావృతవర్షంబునకుఁ బశ్చిమంబున మాల్యావత్పర్వతంబును, బూర్వభాగంబున గంధమాధనంబును, సీమాపర్వతంబులు; పూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబును నగుచు నీలపర్వత నిషధపర్వతంబులం గదిసి, ద్విసహస్ర యోజనంబుల విస్తారంబై యుండు; మాల్యవత్పర్వతంబు పశ్చిమసముద్రాంతంబై కేతుమాలవర్షంబును, గంధమాధనపర్వతంబునకుఁ బూర్వభాగంబున సముద్రాంతం బగుచు భద్రాశ్వవర్షంబును, మేరువునకుం దూర్పున మందరపర్వతంబును, దక్షిణంబున మేరు మందర పర్వతంబులును, బడమటి పార్శ్వంబుల నుత్తరమునం గుముదపర్వతంబులు నను నామంబులు గలిగి యయుత యోజనోన్నతంబులయి మేరునగం బను మధ్యోన్నత మేధి స్తంభంబునకుం జతుర్ముఖంబుల హ్రస్వస్తంభములుం బోలె నుండు; ఆ చతుస్తంభంబుల యందును బర్వతశిఖరంబులఁ వెలుఁగొందు కేతువులబోలె చూత జంబూ కదంబ న్యగ్రోధంబు లను వృక్షరాజంబులు గ్రమంబున నొండొంటికి నేకాదశశత యోజనాయతంబును శత యోజన విస్తారంబును గలిగి యుండు; మఱియు నా పర్వత శిఖరంబులం గ్రమంబునం బయో మధ్విక్షు రస మృష్ట జలంబులు గలిగి శత యోజన విస్తారంబు లయిన సరోవరంబులు దేజరిల్లు; నందు సుస్నాతు లగు వారలకు యోగైశ్వర్యంబులు స్వభావంబునం గలుగు మఱియు నందన చైత్రరథ వైభ్రాజిక సర్వతోభద్రంబు లను నామంబులుగల దేవో ద్యానంబు లా పర్వతశిఖరంబుల వెలుఁగొందుచుండు; నందు దేవతాగణంబులు

దేవాంగనలం గూడి గంధర్వుల గీతనృత్యంబులు గనుంగొనుచు విహరింతురు; అంత.

5.2-21-ఉత్పలమాల

మందరపర్వతంబు తుది మామిడిపం డ్లమృతోపమానమై
మందర శైల శృంగ సుసమానములై గిరిమీఁద నట్టి మా
కందఫలామృతంబు గలఁగం బడి జాఱి మహాప్రవాహమై
యం దరుణోదనామమున నద్భుతమై విలసిల్లు నెంతయున్.

5.2-22-చంపకమాల

కడు మధురంబునన్ సురభిగంధముచే నరుణప్రకాశతన్
వడిగొని మందరాచలము వంతలచెంతల జాఱి యంతలోఁ
దొడితొడి నా యిలావృతముఁ దోఁచుచు వింతగఁ బూర్వవాహియై
యడరుఁ దరంగసంతతుల నందఱి నచ్చటఁ జేయు ధన్యులన్.

5.2-23-ఆటవెలది

ఆనదీజలంబు లాడిన యచ్చటి
యంబికానుచరుల యంగగంధ
మంది పవనుఁ డంత మనుజేశ! పది యోజ
నములు జుట్టుఁ బరిమళముల నింపు.

5.2-24-ఆటవెలది

మేరు మందరముల మీఁద జంబూఫలం
బులు మహాగజోపములుగ వ్రాలి
యవిసి యంతఁ దద్రసామృతం బల్లన
యమ్మహానగంబునందుఁ బొడమి.

5.2-25-కంద పద్యము

అనుపమ మగు జంబూనది
యను పేరను వెలసి లీల నరుగుచు నంతన్
ఘనత నిలావృత వర్షము
పనుపడఁ దడుపుచును ధరణి బ్రవహించుఁ దగన్

5.2-26-ఉత్పలమాల

ఆ నదినీటఁ దోఁగి పదనై యటు మృత్తని లార్క సంగతిం
బూని కడున్ విపాకమునఁ బొందుచు శుద్ధసువర్ణజాతి జాం
బూనద నామ మొంది సురముఖ్యుల కెల్లను భూషణార్థమై
మానుగ వన్నె మించి కడు మంచిదియై విలసిల్లు నెంతయున్.

5.2-27-వచనము

మఱియు సుపార్శ్వ నగాగ్రంబునందుఁ బంచవ్యామ పరీణాహ బంధురంబు లగు నైదు మధుధారా ప్రవాహంబులు పంచముఖంబుల వెడలి సుపార్శ్వనగ శృంగంబులం బడి యిలావృత వర్షంబు పశ్చిమభాగంబుఁ దడపుచుం బ్రవహించు; ఆ తేనియ ననుభవించువారల ముఖమారుత సుగంధంబు శత యోజన పర్యంతంబు పరిమళించు.

5.2-28-సీస పద్యము

కుముద పర్వత శిఖాగ్రమున నుత్పన్నమై;
కనుపట్టు వటతరు స్కంధమునను
నుదయించునట్టి పయో దధి ఘృత మధు;
గుడ విశిష్టాన్నంబు లుడుగ కెపుడు
నంబర శయ్యాసనాభరణాది వ;

స్తువులఁ గోరికలు దీర్చుచును గుముద
పర్వతాగ్రంబునఁ బడి యిలావృతవర్ష;
మున జనులకు నెల్ల భోగ్యములను

5.2-28.1-ఆటవెలది

వదల కొసఁగు; వారి వళిపలితంబులు
దలఁగు దుష్టగంధములును బాయు
మరణభయము ముదిమి పొరయ దెన్నడును శీ
తోష్ణబాధ జెందకుండు నధిప!

5.2-29-ఆటవెలది

దేవదానవులును దివ్యమునీంద్ర గం
ధర్వు లాదిగాఁగఁ దగిలి యాశ్ర
యించి యుందు; రా గిరీంద్ర మూలమునందు
హర్షమంది ఘన విహార లీల.

5.2-30-వచనము

నరేంద్రా! కురంగ కురర కుసుంభ వైకంకత త్రికూట శిశిర పతంగ రుచక నిషధ
శితివాస కపిల శంఖాదులయిన పర్వతంబులు మేరుపర్వతకర్ణికకుఁ
గేసరంబులయి పరివేష్టించి యుండు; నా మేరు నగేంద్రంబునకుఁ
బూర్వభాగంబున జఠర దేవకూటంబులును, బశ్చిమంబునం బవన
పారియాత్రంబులు నను పర్వతంబులు నాలుగు, దక్షిణోత్తరంబు లొండొంటికి
నష్టాదశసహస్ర యోజనంబుల నిడుపును బూర్వపశ్చిమంబులు ద్విసహస్ర
యోజనంబుల వెడల్పును నగుచు దక్షిణంబునఁ గైలాస కరవీరంబులు
నుత్తరంబున ద్రిశృంగ మకరంబు లను నామంబులు గల పర్వతంబులు

నాలుగును, బూర్వపశ్చిమంబుల నష్టాదశసహస్ర యోజనంబుల నిడుపును దక్షిణోత్తరంబుల ద్విసహస్ర యోజనంబుల వెడల్పు నగుచు నగ్నిపురుషునకుం బ్రదక్షిణం బగు పరిస్తరణంబుల చందంబున మేరువునకుం బ్రదక్షిణంబుగా నష్ట నగంబులు నిలిచి యుండు; మేరుశిఖరంబున దశసహస్ర యోజనంబుల నిడుపు నంతియ విస్తారంబు నగుచు సువర్ణమయం బైన బ్రహ్మపురంబు దేజరిల్లు చుండు; నా పట్టణంబునకు నష్టదిక్కుల యందును లోకపాలుర పురంబు లుండు.

5.2-31-కంద పద్యము

పరమేష్ఠి పట్టణంబున
హరి మున్ను త్రివిక్రమణము లందన్ సర్వే
శ్వర చరణాగ్ర నఖాహతిఁ
బరువడి నూర్ధ్వాండ మంతఁ బగిలె నరేంద్రా!

5.2-32-వచనము

ఇట్లు చరణనఖస్పర్శం జేసి భేదింపబడ్డ యూర్ధ్వకటాహ వివరంబు వలన నంతఃప్రవేశంబు జేయుచున్న బాహ్యజలధార శ్రీహరిపాదోస్పర్శం జేయుచుఁ జనుదెంచి, సకలలోకజనంబుల దురితంబులు వాపుచు భగవత్పాదియను పేరం దేజరిల్లుచు దీర్ఘకాలంబు స్వర్గంబున విహరించు విష్ణుపదంబున నుత్తానపాద పుత్త్రుండును బరమ భాగవతుండును నైన ధ్రువుండు దన కులదేవత యైన శ్రీహరి పాదోదకంబుఁ బ్రతిదినంబును భక్తియోగంబున నిమీలితనేత్రుండై యానందబాష్పంబుల రోమాంచితగాత్రుండై యత్యాదరంబున నేఁడును శిరంబున ధరియించుచు నున్నవాఁడు; యతనికి నధోభాగంబున నుండు మండలాధిపతు లైన సప్తర్షులును హరిపాదోదక ప్రభావంబు నెఱింగి తాము పొందు తపస్సిద్ధి యాకాశగంగాజలంబుల స్నాతు లగుటయే యని సర్వభూతాంతర్యామి యగు

నీశ్వరుని యందు భక్తి సలిపి యితరపదార్థాపేక్ష జేయక మోక్షార్థి ముక్తిమార్గంబు బహుమానంబు జేయు తెఱంగున బహుమానయుక్తంబుగాఁ దమ జటాజూటంబుల యందు నేడును ధరియించుచుండుదురు.

5.2-33-సీస పద్యము

అంత నసంఖ్యంబు లైన దివ్యవిమాన;
 సంకులంబుల సువిశాలమైన
దేవమార్గంబున దిగి వచ్చి చంద్రమం;
 డలముఁ దోఁచుచు మేరునగ శిఖాగ్ర
మునను నా బ్రహ్మదేవుని పట్టణమునకు;
 వచ్చి యందులఁ జతుర్ద్వారములను
వరుసతో దీర్ఘప్రవాహంబు లగుచును;
 బ్రవహించి యమల ప్రభావములను

5.2-33.1-ఆటవెలది

నరుగు లవణసాగరాంతంబులుగ నాల్గు
మోములందు నాల్గు నామములను
దన్నుఁ గన్నవారిఁ దన వారిఁదోగిన
వారి కెల్ల నమృతవారి యగుచు.

5.2-34-వచనము

ఇట్లు సీత యను పేర వినుతి నొందిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మసదన పూర్వద్వారంబున వెడలి కేసరావలయంబుఁ దడుపుచు గంధమాదనాద్రికిం జని భద్రాశ్వవర్షంబుం బావనంబు జేయుచుఁ బూర్వలవణసాగరంబునం బ్రవేశించు; చక్షు వను పేరం దేజరిల్లెడు దీర్ఘప్రవాహంబు పశ్చిమద్వారంబున వెడలి

మాల్యవత్పర్వతంబు నుత్తరించి కేతుమాలవర్షంబుం బవిత్రంబు జేయుచుఁ బశ్చిమ లవణార్ణవంబునం గలయు; భద్ర యనుపేర వెలుఁగొందిన యతుల ప్రవాహం బుత్తరద్వారంబున వెడలి కుముద నీల శ్వేతాఖ్య పర్వత శిఖరంబులం గ్రమంబునఁ బ్రవహించుచు శృంగ నగరంబునకుం జని మానసోత్తరంబు లగు నుత్తర కురుభూములఁ బవిత్రంబు జేయుచు నుత్తర లవణ సాగరంబుఁ జేరు; నలకనంద యనం బ్రఖ్యాతి గాంచిన యమ్మహానదీ ప్రవాహంబు బ్రహ్మ సదన దక్షిణద్వారంబున వెడలి యత్యంత దుర్గమంబు లైన భూధరంబులఁ గడచి హేమకూట హిమకూట నగంబుల నుత్తరించి యతివేగంబునఁ గర్మక్షేత్రంబగు భారతవర్షంబుఁ బావనంబు జేయుచు దక్షిణ లవణాంబుధిం గలయు; నంత.

5.2-35-సీస పద్యము

జగతిలో మేరు వాదిగఁ బర్వతములకుఁ;
 బుత్రిక లై నట్టి పుణ్యతీర్థ
ములు వేలసంఖ్యలు గలవు; జంబూద్వీప;
 మందు భారతవర్ష మరయఁ గర్మ
భూమి దక్కిన వర్షముల దివంబున నుండి;
 భువికి వచ్చినవారు పుణ్యశేష
ములు భుజించుచు నుండ్రు; భూస్వర్గమనఁ దగు;
 నా వర్షముల నుండునట్టి వార

5.2-35.1-ఆటవెలది

లయుతసంఖ్య వత్స రాయువు లయుత మా
తంగబలులు దేవతాసమాను
లతుల వజ్రదేహు లధిక ప్రమోదితు
లప్రమత్తు లార్యు లనఘు లధిప!

5.2-36-వచనము

మఱియు సురతసుఖానందంబున మోక్షంబు నైనం గైకొనక సకృత్ప్రసూతు లగుచు ననవరతంబును ద్రేతాయుగకాలంబు గలిగి ప్రవర్తింతురు; ఈ యష్ట వర్షంబులయందు దేవతాగణంబులు దమ భృత్యువర్గంబు లత్యుపచారంబులు జేయుచుండ నెల్ల ఋతువుల యందుం గిసలయ కుసుమ ఫల భరితంబులైన లతాదుల శోభితంబు లగు వనంబులు గల వర్ష నిధి గిరిద్రోణుల యందును, వికచ వివిధ నవ గమలా మోదితంబు లగు రాజహంస కలహంసలు గల సరోవరంబుల యందును జలకుక్కుట కారండవ సారస చక్రవాకాది వినోదంబులు గలిగి మత్తాళిఝుంకృతి మనోహరంబులై నానావిధంబు లయిన కొలంకుల యందును దేవాంగనల కామోద్రేకజంబు లయిన విలాస హాస లీలావలోకనంబులం దివియంబడిన మనోదృష్టులు గలిగి దేవగణంబులు విచిత్ర వినోదంబులఁ దగిలి యిచ్ఛావిహారంబులు సలుపుచుండుదురు.

5.2-37-కంద పద్యము

ఈ నవవర్షంబుల యం
దా నారాయణుఁడు వచ్చి యనవరతము లో
కానుగ్రహమునకై సు
జ్ఞానం బీఁ దలఁచి లీలఁ జరియించుఁ దగన్.

5.2-38-సీస పద్యము

వసుధ నిలావృత వర్షాధిపతి యైన;
 పురహరుం డా వర్షమున వనంబు
నందు నుండుటకు నా యంబికాశాప వ;
 శంబున నా వనస్థలములందు
నెవ్వరు వచ్చిన నింతులై యుందు రా;

వనమందుఁ బార్వతి యనుదినంబు
నంగనాజన సహస్రార్బుదంబులతోడ;
ననమలోచనుఁ గొల్చు నతుల భక్తి

5.2-38.1-ఆటవెలది

నట్టి శివునిఁ గోరి యా యిలావృతవర్ష
మునఁ జరించు జనులు మోదమునను
గదిసి తత్ప్రకాశకములైన మంత్ర తం
త్రములఁ బూజ జేసి తలఁతు రెపుడు.

5.2-39-కంద పద్యము

భద్రాశ్వవర్షమందుల
భద్రశ్రవు డనెడి పేరఁ బరఁగుచుఁ దపనీ
యాద్రిసమ ధైర్యుఁ డగుచు స
ముద్రాంతంబైన జగతిఁ బోలుపుగ నేలున్.

5.2-40-కంద పద్యము

ఆ నరవరునకుఁ బ్రియతముఁ
డైన హయగ్రీవమూర్తి ననవరతంబున్
ధ్యానస్తోత్రజపాను
ష్ఠానాదులఁ బూజచేసి సజ్జను లంతన్.

5.2-41-ఆటవెలది

తత్ప్రకాశకృత్ప్రధాన మంత్రార్థ సం
సిద్ధిఁ జేసి ముక్తిఁజెంది రప్పు

డట్టి వర్షమందు నా హయగ్రీవునిఁ
దలఁచి కొలిచి మిగుల ధన్యు లగుచు.

5.2-42-సీస పద్యము

హరివర్ష పతి యైన నరహరి ననిశంబు;
నందున్న జనులు మహాత్ము లయిన
దైత్యదానవ కులోత్తములు ప్రహ్లాదాది;
వృద్ధులఁ గూడి సంప్రీతితోడ
సుస్నాతులై భక్తిఁ జూచుచు నుందురు;
రమ్య దుకూలాంబరములు దాల్చి
తత్ప్రకాశక మంత్రతంత్రజపస్తోత్ర;
పఠన సుధ్యానతపః ప్రధాన

5.2-42.1-తేటగీతి

మైన సత్పూజలనుజేసి యచల బుద్ధి
శ్రీ నృసింహునిఁ జేరి పూజించి యతని
కరుణ నొందుచు నతుల ప్రకాశు లగుచు
భుక్తి ముక్తులఁ గైకొండ్రు భూపవర్య!

5.2-43-వచనము

మఱియుఁ గేతుమాల వర్షంబునందు భగవంతుండు శ్రీదేవికి సంతోషంబు నొసంగుటకుఁ గామదేవరూపంబున నుండును; అమ్మహాపురుషుని యస్త్రతేజః ప్రకాశంబునఁ బ్రజాపతి దుహితలగు రాత్ర్యధి దేవతల గర్భంబులు సంవత్సరాంతంబున నిర్జీవంబు లై స్రవించును; ఆ కామదేవుండును దన గతి విలాసలీలావిలోకన సుందర భ్రూమండల సుభగ వదనారవింద కాంతులంజేసి

శ్రీరమాదేవిని రమింపం జేయు; భగవన్మాయారూపిణి యగు శ్రీదేవియుఁ బ్రజాపతి పుత్త్రికలును బుత్త్రులు నైన రాత్రులం బగళ్ళం గూడి కామదేవుని స్తోత్రపఠన పూజాధ్యానాదులం బూజించుచుండు; మఱియును.

5.2-44-కంద పద్యము

విమలమతిఁ జిత్తగింపుము
రమణీయంబైన విమల రమ్యక మను వ
ర్షమునకు నధిదేవత దా
నమరంగా మత్స్యరూపుఁడగు హరి దలపన్.

5.2-45-ఆటవెలది

అట్టి వర్షమునకు నధిపతి యగుచున్న
మనువు పుత్త్రపౌత్త్ర మంత్రివరులఁ
గూడి మత్స్యమైన కుంభినీధరుఁ జిత్త
మతుల భక్తియుక్తిఁ బ్రీతిఁ గొలుచు.

5.2-46-ఆటవెలది

తత్ప్రకాశ కృత్ప్రధాన మంత్రస్తోత్ర
ములను ధర్మకర్మములను హోమ
ములను జనులు చేసి పుణ్యులై భుక్తి ము
క్తులను బొందుచుండు రెలమితోడ.

5.2-47-కంద పద్యము

వినుము; హిరణ్మయ వర్షం
బునకుం గూర్మావతారమును దాల్చిన యా

వనజోదరుఁ డధిదేవత
యనఘుఁడు పితృపతి మహాత్ముఁ డర్యముఁడు నృపా!

5.2-48-కంద పద్యము

ఆ వర్షమందు నర్యముఁ
డా వర్షజనంబుగూడి హరిఁ జిత్తములో
భావించి సంస్తవంబులు
గావించుచుఁ గాంతు రతని కైవల్యంబున్.

5.2-49-కంద పద్యము

ఉత్తర కురుభూములఁ దను
హత్తుకొని వరాహదేవుఁ డధిపతియైనన్
సత్తుగ భూసతి యతనిం
జిత్తములో నిలిపి పూజ చేయుచు నుండున్.

5.2-50-కంద పద్యము

ఆ వర్షమందులను బ్రజ
లా విపుల వరాహమూర్తి ననవతరంబున్
సేవించి కొలిచి సంస్తుతిఁ
గావించుచుఁ గాంతు రంతఁ గైవల్యంబున్.

5.2-51-కంద పద్యము

అరయఁగ సీతాలక్ష్మణ
పరివృతుఁడై వచ్చి రామభద్రుఁడు గడిమిం
బరఁగు నధిదేవతగఁ గిం
పురుష మహావర్షమునకు భూపవరేణ్యా!

5.2-52-ఆటవెలది

అట్టి రామభద్రు నంజనీసుతుఁడు గిం
పురుషగణముఁ గూడి పూజ చేసి
తత్ప్రకాశకప్రధాన మంత్రస్తోత్ర
పఠనములను దగను ప్రాప్తి జేయు.

5.2-53-సీస పద్యము

భారతవర్షాధిపతియైన బదరికా;
శ్రమమున నున్న నారాయణుండు
భూనాథ! యా మహాత్ముని నారదాదులు;
భారతవర్షంబు ప్రజలఁ బ్రేమ
బాయక చేరి యుపాస్తి చేయుచు సాంఖ్య;
యోగంబు నుపదేశ ముచితవృత్తి
నంది యందఱును గృతార్థులై యట్టి నా;
రాయణదేవు నారాధనంబు

5.2-53.1-ఆటవెలది

చేసి యాత్మఁ జాలఁ జింతించి తత్ప్రకా
శకము లయిన మంత్ర సంస్తవములఁ
బూజ చేసి ముక్తిఁ బొందుచు నుండుదు
రచలమైన భక్తి ననుదినంబు,

5.2-54-కంద పద్యము

భారతవర్షము నందుల
సారాంశములైన పుణ్య శైలంబులు గం

భీరప్రవాహములుఁ గల
వారయ నెఱిఁగింతు వాని నవనీనాథా!

5.2-55-వచనము

మలయపర్వతంబును, మంగళప్రస్థంబును, మైనాకంబును, త్రికూటంబును, ఋషభపర్వతంబును, గూటరంబును, గోల్లంబును, సహ్యపర్వతంబును, వేదగిరియును, ఋష్యమూకపర్వతంబును, శ్రీశైలంబును, వేంకటాద్రియును, మహేంద్రంబును, వారిధరంబును, వింధ్య పర్వతంబును, శుక్తిమత్పర్వతంబును, ఋక్షగిరియును, పారియాత్రంబును, ద్రోణపర్వతంబును, చిత్రకూటంబును, గోవర్ధనాద్రియును, రైవతకంబును, గుకుంభంబును, నీలగిరియును, గాకముఖంబును, నింద్రకీలంబును, రామగిరియును నాదిగాఁ గల పుణ్య పర్వతంబు లనేకంబులు గలవా పర్వతపుత్రిక లైన చంద్రవటయు, దామ్రపర్ణియు, నవటోదయుఁ, గృతమాలయు, వైహాయసియుఁ, గావేరియు, వేణియుఁ, బయస్వినియుఁ, బయోదయు, శర్కరావర్తయుఁ, దుంగభద్రయుఁ, గృష్ణవేణియు, భీమరథియు, గోదావరియు, నిర్వింధ్యయుఁ, బయోష్ణయుఁ, దాపియు, రేవానదియు, శిలానదియు, సురసయుఁ, జర్మణ్వతియు, వేదస్మృతియు, ఋషికుల్యయుఁ,ద్రిసమయుఁ, గౌశికయు, మందాకినియు, యమునయు, సరస్వతియుఁ, దృషద్వతియు, గోమతియు, సరయువును, భోగవతియు, సుషుమయు, శతద్రువును, జంద్రభాగయు, మరుద్వృథయు, వితస్తయు, నసిక్నియు, విశ్వయు నను నీ మహానదులును, నర్మద, సింధువు, శోణ యను నదంబులును నైన మహా ప్రవాహంబు లీ భారతవర్షంబునఁ గలవు; అందు సుస్నాతులైన మానవులు ముక్తిం బొందుదురు; మఱియు నీ భారత వర్షంబున జన్మించిన పురుషులు శుక్ల లోహిత కృష్ణవర్ణ రూపంబు లగు త్రివిధ కర్మంబులంజేసి క్రమంబుగ దేవ మనుష్య నరక గతులను త్రివిధ గతులం

బొందుదురు; వినుము; రాగద్వేషాది శూన్యుండు, నవాఙ్మానసగోచరుండు, ననాధారుండు నగు శ్రీవాసుదేవమూర్తి యందుఁ జిత్తంబు నిలిపి భక్తియోగంబున నారాధించెడు మహాత్ముల విద్యాగ్రంథి దహనంబు గావించుట జేసి పరమ భాగవతోత్తములు వొందెడు నుత్తమగతిం జెందుదురు; కావున భారత వర్షంబు మిగుల నుత్తమం బని మహాపురుషు లిట్లు స్తుతించు చుండుదురు;

5.2-56-ఉత్పలమాల

భారతవర్ష జంతువుల భాగ్యము లేమని చెప్పవచ్చు? నీ
భారతవర్షమందు హరి పల్కఱుఁ బుట్టుచు జీవకోటికిన్
ధీరతతోడఁ దత్త్వ ముపదేశము చేయుచుఁ జెల్మి జేయుచు
న్నారయ బాంధవాకృతిఁ గృతార్థులఁ జేయుచునుండు నెంతయున్.

5.2-57-కంద పద్యము

తన జన్మ కర్మములనుం
గొనియాడెడివారికెల్లఁ గోరిన వెల్లం
దనియఁగ నొసఁగుచు మోక్షం
బనయముఁ గృపచేయుఁ గృష్ణు డవనీనాథా!

5.2-58-వచనము

ఇట్లు భారత వర్షంబునందుల జనంబులకు నెద్దియు నసాధ్యంబు లేదు; నారాయణ స్మరణంబు సకల దురితంబుల నడంచు; తన్నామస్మరణ రహితంబులైన యజ్ఞ తపో దానాదులు దురితంబుల నడంప లేవు; బ్రహ్మకల్పాంతంబు బ్రదికెడి యితర స్థానంబునం బునర్జన్మ భయంబున భీతిల్లుచు నుండుటకన్న భారతవర్షంబు నందు క్షణమాత్రంబు మనంబున సర్వసంగపరిత్యాగంబు చేసిన పురుషశ్రేష్ఠునకు శ్రీమన్నారాయణ పదప్రాప్తి యతి

సులభంబుగ సంభవించుం; గావున నట్టి యుత్తమంబగు నీ భారతవర్షంబె కోరుచుండుదురు; మఱియు నెక్కడ వైకుంఠుని కథావాసన లేకుండు, నే దేశంబున సత్పురుషులైన పరమభాగవతులు లేకుండుదు, రే భూమిని యజ్ఞేశ్వరుని మహోత్సవంబులు లేక యుండు, నది సురేంద్రలోకంబైన నుండ దగదు; జ్ఞానానుష్ఠాన ద్రవ్యకలాపంబుల చేత మనుష్యజాతిం బొంది తపంబున ముక్తిం బొందకుండెనేని మృగంబుల మాడ్కి నతండు దనకుం దానె బంధనంబు నొందు భారతవర్షంబునందుఁ బ్రజలచేత శ్రద్ధాయుక్తంబుగా ననుష్ఠింపంబడిన యజ్ఞంబులయందు వేల్వంబడు హవిస్సులను బెక్కు నామంబులం బుండరీకాక్షుం డంది తనమీఁది భక్తి యధికంబుగాఁ జేయు; నట్టి భారతవర్షంబు నందలి ప్రజమీఁదం గరుణించి సర్వేశ్వరుం డిహపర సౌఖ్యంబుల నొసంగుచుండు; జంబూద్వీపంబున సగరాత్మజు లశ్వమేధాశ్వంబు నన్వేషింపం బూని భూఖననంబు చేయుటంజేసి స్వర్ణప్రస్థ చంద్రశుక్లావర్తన రమణక మందేహారుణ పాంచజన్య సింహళ లంకాద్వీపంబు లన నెనిమిది యుపద్వీపంబులు గలిగె.

5.2-59-సీస పద్యము

లక్ష యోజనముల లవణాబ్ధి పరివృత;
 మగుచు జంబూద్వీప మతిశయిల్లు;
విను రెండు లక్షల విస్తృతముగను ప్ల;
 క్షద్వీప ముండు నా క్షార సాగ
రముఁ జుట్టి; యందుల రమ్యమై యొప్పెడు;
 వృక్షంబు ప్లక్షంబు విదితముగను;
దనరు నా ద్వీపంబు దరునామ మహిమచే;
 మిగులఁ బ్లక్షం బన మించి రహిని;

5.2-59.1-ఆటవెలది

నందు సంచరించు నట్టి వారల కగ్ని
దేవుఁ డమరు నాది దేవతయుఁగ;
నందులోన నా ప్రియవ్రత పుత్రుండు
నిధ్మజిహ్వుఁడగు మహీవరుండు.

5.2-60-వచనము

నరేంద్రా! యా యిధ్మజిహ్వుం డా ప్లక్షద్వీపంబు నేడు వర్షంబులుగ విభజించి యందు నా వర్షనామధారులుగా నుండు తన పుత్రు లగు శివ యశస్య సుభద్ర శాంత క్షేమాభయామృతు లనియెడు నేడుగుర నేడు వర్షంబుల కధిపతులం గావించి తపంబునకుం జనియె; ఆ వర్షంబుల యందు మణికూట వజ్రకూట నింద్రసేన జ్యోతిష్మద్ధూమ్రవర్ణ హిరణ్యగ్రీవ మేఘమాల లను నామంబులు గల సప్త కులపర్వతంబులును, నరుణయు నృమణయు నాంగీరసయు సావిత్రియు సుప్రభాతయు ఋతంభరయు సత్యంభరయు నన సప్తమహానదులును, నా నదులయందు సుస్నాతు లగుచు గత పాపు లైన హంస పతం గోర్ధ్వాయన సత్యాంగు లను నామంబులు గల చాతుర్వర్ణ్యంబును గలగి యుండు; నందుఁ బురుషులు సహస్ర వత్సర జీవులును దేవతాసములును దృష్టిమాత్రంబునం గ్లమస్వేదాది రహితంబగు నపత్యోత్పాదనంబు గలవార లగుచు వేద త్రయాత్మకుండును, స్వర్గద్వార భూతుండును, భగవత్స్వరూపియు నగు సూర్యుని వేదత్రయమ్మున సేవింపుదురు; ప్లక్షద్వీపం బాదిగా మీఁదటి ద్వీపపంచకంబు నందలి పురుషులకు నాయు రింద్రియ పటుత్వంబులును దేజో బలంబులును దోడనె జనియించుచుండు.

5.2-61-కంద పద్యము

ప్లక్షద్వీపము ద్విగుణిత
లక్షేక్షురసాబ్ధి చుట్టిరా విలసిల్లు

న్నిక్షురసోదద్విగుణం
బక్షయముగ శాల్మలీ మహాద్వీప మిలన్.

5.2-62-వచనము

అందు శాల్మలీ వృక్షంబు ప్లక్షాయామంబై తేజరిల్లు; నా వృక్షరాజంబు నకు నధోభాగంబునం బతత్త్రిరాజుగా నుండు గరుత్మంతుండు నిలుకడగా వసించు; నా శాల్మలీ వృక్షంబు పేర నా ద్వీపంబు శాల్మలీ ద్వీపం బన విలసిల్లు; ఆ ద్వీపపతియైన ప్రియవ్ర తాత్మజుండగు యజ్ఞబాహువు దన పుత్రులగు సురోచన సౌమనస్య రమణక దేవబర్హ పారిబర్హాప్యాయ నాభిజ్ఞాతు లనియెడు వారి పేర నేడు వర్షంబుల నేర్పఱచి యా వర్షంబుల యం దేడ్వురఁ గుమారుల నభిషిక్తులం జేసె; నా వర్షంబుల యందు స్వరస, శతశృంగ, వామదేవ, కుముద, ముకుంద, పుష్పవర్ష, శతశ్రుతు లను పర్వత సప్తకంబును ననుమతియు, సినీవాలియు, సరస్వతియుఁ, గుహువును, రజనియు, నందయు, రాకయు నను సప్త మహానదులును గలవు; నందు శ్రుతధర, విద్యాధర, వసుంధ, రేధ్మధర సంజ్ఞలగు నా వర్షపురుషులు భగవత్స్వరూపుండు, వేదమయుండు, నాత్మస్వరూపుండు నగు సోముని వేదమంత్రంబులచే నారాధింపుదు; రా ద్వీపంబు లక్షచతుష్టయపరిమిత యోజన విస్తృతం బయిన సురాసముద్రంబుచే నావృతంబై తేజరిల్లు; నందు.

5.2-63-సీస పద్యము

భూనాథ! యా సురాంభోధికిఁ జుట్టుగా;
 నుండు కుశద్వీప మూర్వీమీఁదఁ;
దోరమై తా ద్విచతుర్లక్ష యోజనం;
 బులను విస్తారమై పొలుపు మిగుల;
నందుఁ గుశస్తంభ మనిశంబు దేవతా;

కల్పితం బైనట్టి కాంతిచేత
దిక్కులు వెలిఁగించు ద్వీపంబునకుఁ దన;
పేరను సత్కీర్తి పెంపు జేయు

5.2-63.1-తేటగీతి

నట్టి దీవికి నధిపతి యగు ప్రియవ్ర
త తనయుండు హిరణ్యరేతసుఁ డనం ద
నరెడి భూపతి తన సుతనామములను
వర్షములఁ జేసె నత్యంత హర్షమునను

5.2-64-వచనము

ఇట్లు హిరణ్యరేతసుండు వసుదాన, దృఢరుచి, నాభి, గుప్త, సత్యవ్రత, విప్ర, వామదేవు,లను నామంబులుగల పుత్రుల,నామంబుల సప్త వర్షంబులం గావించి యా కుమారులనందు నిలిపి తాను దపంబు నకుం జనియె; నా వర్షంబునందు బభ్రు చతుశ్శృంగ కపిల చిత్రకూట దేవానీకోర్ధ్వరోమ ద్రవిణంబులను నామంబులు గల సప్తగిరులును, రసకుల్యయు, మధుకుల్యయు, శ్రుతవిందయు, మిత్రవిందయు, దేవగర్భయు, ఘృతచ్యుతయు, మంత్రమాలయు నను సప్త మహానదులును గల వా నదీజలంబులఁ గృతమజ్జను లగుచు భగవంతుండగు యజ్ఞపురుషునిఁ గుశల కోవిదాభియుక్త కులక సంజ్ఞలు గల వర్షపురుషు లారాధించుచుందురు.

5.2-65-సీస పద్యము

ఆ కుశద్వీపంబు నరికట్టుకొని యుండు;
నెనిమిదిలక్షల ఘన ఘృతాబ్ధి;
యా ఘృతసాగరం బవ్వల షోడశ;

లక్ష యోజనముల లలిత మగుచు
నుండుఁ గ్రౌంచద్వీప; మురీశ! యందు మ;
ధ్యప్రదేశంబున నట్టి దీని
పేరుగాఁ దనపేరఁ బెద్దగాఁ జేసిన;
క్రౌంచాద్రి గల; దా నగంబు మున్ను

5.2-65.1-ఆటవెలది

షణ్ముఖుండు దివ్యశరమున ఘననితం
బంబు దూయ నేయఁ బాలవెల్లి
గరిమఁ దడుపుచుండు వరుణుండు రక్షింప
నందు మిగుల భయము నొందకుండె.

5.2-66-వచనము

నరేంద్రా యా క్రౌంచద్వీపపతి యగు ఘృతపృష్ఠుండు దన కుమారుల నా పేళ్ళుగల యామోద, మధువహ, మేఘపృష్ఠ, సుదామ, ఋషిజ్య, లోహితార్ణ, వనస్పతు లను వర్షంబుల కభిషిక్తులం జేసి పరమ కల్యాణ గుణ యుక్తుం డయిన శ్రీహరి చరణారవిందంబుల సేవించుచు దపంబు నకుం జనియె; నా వర్షంబుల యందు శుక్ల వర్ధమాన భోజ నోపబర్హణానంద నందన సర్వతోభద్రంబు లను సప్త సీమాపర్వతం బులును నభయయు, నమృతౌఘయు, నార్యకయు, తీర్థవతియుఁ, దృప్తిరూపయుఁ, బవిత్రవతియు, శుక్లయు నను సప్తనదులును గలవు; అందులఁ బవిత్రోదకంబు లనుభవించుచు గురు ఋషభ ద్రవిణక దేవక సంజ్ఞలు గలిగి వరుణదేవుని నుదకాంజలులం బూజించు చున్న చాతుర్వర్ణ్యంబు గలిగి యుండు.

5.2-67-సీస పద్యము

జగతీశ! వినుము; క్రౌంచద్వీపమును జుట్టి;
 యుండు షోడశలక్ష యోజనముల
విస్తారమై పాలవెల్లి; యందునను శా;
 కద్వీప మతుల ప్రకాశ మొందు;
దండిమై ముప్పదిరెండులక్షల యోజ;
 నముల విస్తారమై యమరి యుండు;
నందుల శాకవృక్షామోద మా ద్వీప;
 మును సుగంధంబునఁ బెనఁగఁ జేసి

5.2-67.1-తేటగీతి

యంతఁ దనపేర దీవి ప్రఖ్యాత మగుటఁ
జేసి యందుల మిగులఁ బ్రసిద్ధికెక్కె;
నందు మేధాతిథియుఁ గర్త యగుచు నుండెఁ
దవిలి వేడుకఁ దనదు నందనులఁ జూచి.

5.2-68-వచనము

మఱియు; నా ప్రియవ్రతపుత్త్రుం డయిన మేధాతిథి దన పుత్త్రుల పేరం గల పురోజవ మనోజవ వేపమాన ధూమ్రానీక చిత్రరథ బహురూప విశ్వచారంబు లను సంజ్ఞలు గల సప్త వర్షంబుల యందు వారలకుఁ బట్టంబు గట్టి శ్రీహరి పాదసేవ జేయుచుఁ దపోవనంబునకుం జనియె; నా శాకద్వీపంబునందు నీశానోరుశృంగ బలభద్ర శతకేసర సహస్రస్రోతో దేవపాల మహానస నామంబులు గల సీమాగిరులును, ననఘాయు ర్ద్భయస్సృ ష్ట్యపరాజిత పంచపదీ సహస్రస్సృతి నిజధృతు లను సప్త నదులును గల; వా నదీజలంబు లుపయోగించి యచ్చటి వారలు ప్రాణాయామంబు జేసి విధ్వస్త రజస్తమో గుణులయి పరమసమాధిని

వాయురూపంబైన భగవంతుని సేవింతురు; ఋతువ్రత సత్యవ్రత దానవ్రత సువ్రత నామంబులు గల చాతుర్వర్ణ్యం బందు గలిగి యుండు.

5.2-69-సీస పద్యము

అట్టి శాకద్వీప మరికట్టి తత్ప్రమా;
 ణంబున దధిసముద్రంబు వెలుఁగు;
నందుకుఁ బరివృతంబయి పుష్కరద్వీప;
 మిలఁ జతుష్షష్టిలక్షల విశాల;
మమ్మహాద్వీపమం దయుత కాంచన పత్ర;
 ములు గల్గి కమలగర్భునకు నాస
నంబగు పంకేరుహంబుండు; నా ద్వీప;
 మధ్యంబునను నొక్క మానసోత్త

5.2-69.1-ఆటవెలది

రం బనంగఁ బర్వతం; బుండుఁ దనకుఁ బూ
ర్వాపరముల నుండునట్టి వర్ష
ములకు రెంటి కట్లు నిలిచిన మర్యాద
నగ మనంగఁ జాలఁ బొగడ నెగడు.

5.2-70-వచనము

ఇట్లు దనకు లోపలి వెలుపలి వర్షంబులు రెంటికి మర్యాదాచలంబునుం బోలె నున్న మానసోత్తర పర్వతం బయుత యోజన విస్తారంబును నంతియ యౌన్నత్యంబునుం గలిగి యుండు; నా నగంబునకు నలుదిక్కుల యందు నాలుగు లోకపాలుర పురంబులుండు; నా మానసోత్తరపర్వతంబు తుద సూర్యరథచక్రంబు సంవత్సరాత్మకం బయి యహోరాత్రంబుల యందు మేరు

ప్రదక్షిణంబు జేయు; నందు నా పుష్కరద్వీపాధిపతియగు వీతిహోత్రుండు రమణక ధాతక నామంబులు గల పుత్రుల నిరువుర వర్షద్వయంబునం దభిషిక్తులం జేసి తాను బూర్వజు లేగిన తెఱంగున భగవత్కర్మశీలుం డగుచుఁ దపంబునకుం జనియె; అంత.

5.2-71-కంద పద్యము

మనుజేశ్వర; యా వర్షం
బున నప్పుడు సంచరించు పురుషులు పద్మా
సను దగ సకర్మ కారా
ధన చేయుదు రచల బుద్ధి తాత్పర్యమునన్.

5.2-72-కంద పద్యము

ధరణీవల్లభ! విను పు
ష్కర మను ద్వీపమున లేరు చాతుర్వర్ణ్యల్
పరగఁగ భేదము లేకే
సరసత సము లగుదు రందు సకల జనములున్.

5.2-73-వచనము

మఱియు; పుష్కరద్వీపంబు చతుష్షష్ఠిలక్ష యోజన విస్తారం బైన శుద్ధోదక సముద్ర ముద్రితం బగుచుండు; నవ్వల లోకాలోకపర్వతం బుండు; శుద్ధోదక సముద్ర లోకాలోకపర్వతంబుల నడుమ రెండుకోట్ల యోజన విస్తారంబయిన నిర్జన భూమి దర్పణోదర సమానంబై దేవతావాస యోగ్యంబుగా నుండు; నా భూమిం జేరిన పదార్థంబు మరలఁ బొంద నశక్యంబుగా నుండు; అటమీఁద లోకాలోకపర్వతం బెనిమిది కోట్ల యోజనంబులు సువర్ణభూమియు సూర్యాది ధ్రువాంతంబు లగు జ్యోతిర్గణంబుల మధ్యంబున నుండుటంజేసి లోకాలోకపర్వతం

బనందగి యుండు; పంచాశత్కోటి యోజనవిస్తృతం బగు భూమండల మానంబునకు దురీయాంశ ప్రమాణంబుగల యా లోకాలోక పర్వతంబు మీఁద నఖిల జగద్గురువగు బ్రహ్మచేతఁ జతుర్దిశల యందు ఋషభ పుష్కరచూడ వామ నాపరాజిత సంజ్ఞలుగల దిగ్గజంబులు నాలుగును లోకరక్షణార్థంబు నిర్మితంబై యుండు; మఱియును.

5.2-74-సీస పద్యము

తనదు విభూతులై తనరిన యా దేవ;
 బృంద తేజశ్శౌర్య బృంహణార్థ
మై భగవంతుండు నాదిదేవుండును;
 నైన జగద్గురుం డచ్యుతుండు
సరిలేని ధర్మ విజ్ఞాన వైరాగ్యాదు;
 లయిన విభూతుల నలరి యున్న
యట్టి విష్వక్సేను డాదిగాఁ గలుగు పా;
 ర్షదులతోఁ గూడి ప్రశస్తమైన

5.2-74.1-తేటగీతి

నిజవరాయుధ దోర్దండ నిత్య సత్త్వుఁ
డగుచు నా పర్వతంబుపై నఖిలలోక
రక్షణార్థంబు కల్పపర్యంత మతఁడు
యోగమాయా విరచితుఁడై యొప్పుచుండు.

5.2-75-వచనము

ఇట్లు వివిధమంత్ర గోపనార్థం బా నగాగ్రంబున నున్న భగవంతుండు దక్క లోకాలోకపర్వతంబునకు నవ్వల నొరులకు సంచరింప నశక్యంబయి యుండు;

బ్రహ్మాండంబునకు సూర్యుండు మధ్య గతుండై యుండు; నా సూర్యునకు నుభయ పక్షంబుల యందు నిరువదేను కోట్ల యోజన పరిమాణంబున నండకటాహం బుండు; నట్టి సూర్యునిచేత నాకాశదిక్స్వర్గాపవర్గంబులును నరకంబులును నిర్ణయింపంబడు; దేవ తిర్యఙ్మనుష్య నాగ పక్షి తృణ గుల్మలతాది సర్వజీవులకును సూర్యుం డాత్మ యగుచు నుండు.

5.2-76-కంద పద్యము

కర మనురాగంబున నీ
ధరణీమండలము సంవిధానం బెల్ల
న్నెఱిఁగించితి నింతియ కా
దెఱిఁగించెద దివ్యమాన మెల్ల నరేంద్రా!

5.2-5-భగణ విషయము

5.2-77-ఆటవెలది

కమలజాండ మధ్యగతుఁడైన సూర్యుండు
భరితమైన యాతపంబుచేత
మూఁడు లోకములను ముంచి తపింపంగఁ
జేసి కాంతి నొందఁజేయుచుండు.

5.2-78-వచనము

ఇట్లు భాస్కరుం డుత్తరాయణ దక్షిణాయన విషువు లను నామంబులు గల మాంద్య తీవ్ర సమానగతుల నారోహణావరోహణ స్థానంబుల యందు దీర్ఘ హ్రస్వ సమానంబులుగాఁ జేయుచుండు.

5.2-79-ఆటవెలది

మేషతులల యందు మిహిరుం డహోరాత్ర
మందుఁ దిరుగు సమవిహారములను;
బరఁగఁగ వృషభాది పంచరాసులను నొ
క్కొక్క గడియ రాత్రి దక్కి నడచు.

5.2-80-ఆటవెలది

మించి వృశ్చికాది పంచరాసులను నొ
క్కొక్క గడియ రాత్రి నిక్కి నడచు;
దినములందు నెల్ల దిగజారు నొక్కొక్క
గడియ నెలకుఁ దత్ప్రకారమునను.

5.2-81-వచనము

మఱియు; నివ్విధంబున దివసంబు లుత్తరాయణ దక్షిణాయనంబుల వృద్ధిక్షయంబుల నొంద నొక్క యహోరాత్రంబున నేకపంచాశదుత్తరనవ కోటి యోజనంబుల పరిమాణంబు గల మానసోత్తర పర్వతంబున సూర్యరథంబు దిరుగుచుండు; నా మానసోత్తరపర్వతంబు నందుఁ దూర్పున దేవధాని యను నింద్రపురంబును, దక్షిణంబున సంయమని యను యమ నగరంబును, పశ్చిమంబున నిమ్లోచని యను వరుణ పట్టణంబును, నుత్తరంబున విభావరి యను సోముని పుటభేదనం బును దేజరిల్లుచుండు; నా పట్టణంబుల యందు నుదయ మధ్యాహ్న స్తమయ నిశీథంబు లనియెడు కాలభేదంబులను, భూత ప్రవృత్తి నిమిత్తం బచ్చటి జనులకుఁ బుట్టించు చుండు; సూర్యుం డెపు డింద్ర నగరంబున నుండి గమనించు నది యాదిగాఁ బదియేను గడియలను రెండుకోట్ల ముప్పదియేడులక్షల డెబ్బదియైదువేల యోజనంబులు నడచు; నివ్వింధంబున నింద్ర యమ వరుణ సోమ పురంబుల మీఁదఁ జంద్రాది గ్రహ నక్షత్రంబులం గూడి సంచరించుచుం బండ్రెండంచులు, నాఱు గమ్ములును, మూఁడు దొలులుం గలిగి

సంవత్సరాత్మకంబయి యేకచక్రం బయిన సూర్యుని రథంబు ముహూర్త మాత్రంబున ముప్పది నాలుగులక్షల నెనమన్నూఱు యోజనంబులు సంచరించు.

5.2-82-సీస పద్యము

ఇనురథంబున కున్న యిరుసొక్కటియు మేరు; శిఖరంబునందును జేరి యుండు;
నొనరఁ జక్రము మానసోత్తర పర్వతం; బందులఁ దిరిగెడు నా రథంబు
నిరుసున నున్న రెం డిరుసులు దగులంగఁ; బవన పాశంబుల బద్ధ మగుచు
ధ్రువమండలంబు నందుల నంటియుండఁగా; సంచరించుచునుండు సంతతంబు;

5.2-82.1-తేటగీతి

నట్టి యరదంబు ముప్పదియాఱులక్ష
లందు నంటిన కాడిఁయు నన్ని యోజ
నముల విస్తారమై తురంగముల కంధ
రములఁ దగులుచు వెలుఁగొందు రమణతోడ.

5.2-83-వచనము

ఆ రథంబునకు గాయత్రీచ్ఛందం బాదిగా సప్తచ్ఛందంబులు నశ్వంబులై సంచరించు; భాస్కరునకు నగ్రభాగంబున నరుణుండు నియుక్తుండై రథంబు గడపుచుండు; వెండియు నంగుష్టపర్వమాత్ర శరీరంబులుగల యఱువదివేల వాలఖిల్యాఖ్యు లగు ఋషివరులు సూర్యుని ముందట సౌరసూక్తంబుల స్తుతియింప, మఱియు ననేక మునులును గంధర్వ కిన్నర కింపురుష నాగాప్సరః పతంగాదులును నెలనెల వరుస క్రమంబున సేవింపం, దొమ్మిదికోట్ల నేబఁది యొక లక్ష యోజనంబుల పరిమాణంబు గల భూమండలంబు నం దొక క్షణంబున సూర్యుండు రెండువేలయేబది యోజనంబులు సంచరించుచు, నొక

యహోరాత్రంబు నందె యీ భూమండలం బంతయు సంచరించు" ననిన శుకయోగీంద్రునకుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె.

5.2-84-కంద పద్యము

మునివర! మేరుధ్రువులకు
నొనరఁ బ్రదక్షిణము దిరుగుచుండెడు నజుఁ డా
యినుఁ డభిముఖుఁడై రాసుల
కనుకూలత నేగు నంటి; వది యెట్లొప్పున్.

5.2-85-కంద పద్యము

అని పలికిన భూవరునిం
గనుగొని శుకయోగి మిగులఁ గరుణాన్వితుఁడై
మనమున శ్రీహరిఁ దలఁచుచు
విను మని క్రమ్మఱఁగ నిట్లు వినిపించెఁ దగన్.

5.2-86-వచనము

నరేంద్రా! యతి వేగంబునఁ దిరుగుచుండు కులాల చక్రంబు నందు జక్ర భ్రమణంబునకు వేఱైన గతి నొంది బంతిసాగి తిరిగెడు పిపీలకాదుల చందంబున నక్షత్రరాసులతోడం గూడిన కాలచక్రంబు ధ్రువమేరువులం బ్రదక్షిణంబు దిరుగునపు డా కాలచక్రంబు నెదుర సంచరించు సూర్యాదిగ్రహంబులకు నక్షత్రాంతరంబుల యందును రాశ్యంతరంబుల యందు నునికి గలుగుటం జేసి సూర్యాది గ్రహంబులకుఁ జక్రగతి స్వగతులవలన గతిద్వయంబు గలుగుచుండు; మఱియు నా సూర్యుం డాదినారాయణమూర్తి యగుచు లోకంబుల యోగక్షేమంబులకు వేదత్రయాత్మకంబై కర్మసిద్ధి నిమిత్తంబై దేవర్షి గణంబులచేత వేదాం తార్థంబుల ననవరతంబు వితర్క్యమాణం బగుచున్న తన స్వరూపంబును

ద్వాదశ విధంబులుగ విభజించి వసంతాది ఋతువుల నాయా కాలవిశేషంబుల యందుఁ గలుగఁ జేయుచుండు; నట్టి పరమ పురుషుని మహిమ నీ లోకంబున మహాత్ములగు పురుషులు దమతమ వర్ణాశ్రమాచారముల చొప్పున వేదోక్త ప్రకారంబుగా భక్త్యతిశయంబున నారాధించుచు క్షేమంబు నొందుచుందు; రట్టి యాదినారాయణమూర్తి జ్యోతిశ్చక్రాంతర్వర్తియై స్వకీయ తేజఃపుంజదీపితాఖిల జ్యోతిర్గణంబులు గలవాడై ద్వాదశరాసుల యందు నొక సంవత్సరంబున సంచరించుచుండు; నట్టి యాదిపురుషుని గమన విశేషకాలంబును లోకు లయన ఋతు మాస పక్ష తిథ్యాదులచే వ్యవహరించుచుందురు; మఱియు నప్పరమపురుషుం డా రాసుల యందు షష్ఠాంశ సంచారంబు నొందిన సమయంబును ఋతు వని వ్యవహరింపుదు; రా రాసుల యందు నర్థాంశ సంచారమ్మున రాశిషట్కభోగల బొందిన తఱి యయనం బని చెప్పుదురు; సమగ్రంబుగా రాశుల యందు సంచార మొందిన యెడల నట్టి కాలంబును సంవత్సరం బని నిర్ణ యింపుదు; రట్టి సమగ్రరాశి సంచారంబునందు శీఘ్రగతి మందగతి సమగతు లనియెడు త్రివిధగతి విశేషంబులవలన వేఱుపడెడు నా వత్సరంబును సంవత్సరంబు పరివత్సరం బిడావత్సరం బనువత్సరం బిద్వత్సరం బని పంచవిధంబులఁ జెప్పుదురు; చంద్రుండు నీ తెఱంగున నా సూర్యమండలంబు మీఁద లక్షయోజనంబుల నుండి సంవత్సర పక్ష రాశి నక్షత్ర భుక్తులు గ్రహించుచు నగ్రచారియై శీఘ్ర గతిం జరించునంత వృద్ధిక్షయరూపంబునం బితృగణంబులకుఁ బూర్వ పక్షాపరపక్షంబులచేత నహోరత్రంబులఁ గలుఁగఁ జేయుచు సకలజీవ ప్రాణంబై యొక్క నక్షత్రంబు త్రింశన్మూహూర్తంబు లనుభవించుచు షోడశ కళలు గలిగి మనోమయాన్నమ యామృతమయ దేహుండై దేవ పితృ మనుష్య భూత పశు పక్షి సరీసృప వీరుత్ప్ర భృతులకుఁ బ్రాణాప్యాయనశీలుం డగుటంజేసి సర్వసముం డనంబడు.

5.2-87-కంద పద్యము

చందురునకు మీఁదై యా
నందంబున లక్ష యోజనంబులఁ దారల్
క్రందుకొని మేరు శైలం
బంది ప్రదక్షిణము దిరుగు నభిజిద్భముతోన్.

5.2-88-సీస పద్యము

అట మీఁదఁ దారల కన్నిటి కుపరి యై;
రెండులక్షల శుక్రుఁ డుండి భాస్క
రుని ముందఱం బిఱుఁదను సామ్యమ్మృదు శీఘ్ర;
సంచారములను భాస్కరుని మాడ్కిఁ
జరియించుచుండును జనులకు ననుకూలుఁ;
డై వృష్టి నొసఁగుచు నంతనంతఁ
జతురత వృష్టి విష్కంభక గ్రహశాంతి;
నొనరించువారల కొసఁగు శుభము;

5.2-88.1-తేటగీతి

లుండు నా మీఁద సౌమ్యుండు రెండులక్ష
లను జరించుచు రవిమండలంబుఁ బాసి
కానఁబడినను జనులకు క్షామ డాంబ
రాది భయములఁ బుట్టించు నతుల మహిమ

5.2-89-సీస పద్యము

ధరణీతనూజుఁ డంతటిమీఁద రెండుల;
క్షల నుండి మూఁడు పక్షముల నొక్క

రాశి దాఁటుచు నుండుఁ; గ్రమమున ద్వాదశ;
రాసుల భుజియించు రాజసమున;
వక్రించియైన నవక్రత నైనను;
దఱచుగాఁ బీడలు నరుల కొసఁగు;
నంగారకుని టెంకి కావల రెండుల;
క్షల యోజనంబుల ఘనత మించి

5.2-89.1-ఆటవెలది

యొక్క రాశినుండి యొక్కొక్క వత్సరం
బనుభవించుచుండు నమరగురుఁడు
వక్రమందు నైన వసుధామరులకును
శుభము నొసఁగు నెపుడు నభినవముగ.

5.2-90-కంద పద్యము

సురగురునకు మీఁదై భా
స్కరసుతుఁ డిరు లక్షలను జగములకు బీడల్
జరపుచుఁ ద్రింశన్మాసము
లరుదుగ నొక్కొక్క రాశియందు వసించున్.

5.2-91-కంద పద్యము

ప్రాకటముగ రవి సుతునకు
నేకాదశలక్షలను మహీసురులకు నీ
లోకులకు మేలు గోరుచుఁ
జోకగ మునిసప్తకంబు సొంపు వహించున్.

5.2-92-కంద పద్యము

మునిసప్తకమున కెగువం
దనరుచు నా మీఁదఁ ద్రియుతదశలక్షలఁ బెం
పున శింశుమారచక్రం
బనఁగా నిన్నిఁటికి నుపరి యగుచుండు నృపా!

5.2-93-సీస పద్యము

ఆ శింశుమారాఖ్యమగు చక్రమున భాగ;
వతుఁడైన ధ్రువుఁ డింద్ర వరుణ కశ్య
పప్రజాపతి యమప్రముఖులతోఁ గూడి;
బహుమానముగ విష్ణుపదముఁ జేరి
కణఁక నిచ్చలుఁ బ్రదక్షిణముగాఁ దిరుగుచుఁ;
జెలఁగి యుండును గల్పజీవి యగుచు;
ననఘుఁ డుత్తాన పాదాత్మజుఁ డార్యుఁడు;
నయిన యా ధ్రువుని మహత్త్వ మెల్లఁ

5.2-93.1-తేటగీతి

దెలిసి వర్ణింప బ్రహ్మకు నలవిగాదు
నే నెఱింగినయంతయు నీకు మున్న
తెలియఁ బలికితిఁ; గ్రమ్మఱఁ దలఁచికొనుము
జితరిపువ్రాత! శ్రీపరీక్షిన్నరేంద్ర!

5.2-94-వచనము

మఱియు నా ధ్రువుండు గాలంబుచేత నిమిషమాత్రం బెడలేక సంచరించు జ్యోతిర్గ్రహ నక్షత్రంబులకు నీశ్వరునిచేత ధాన్యాక్రమణంబునఁ బశువులకై యేర్పఱిచిన మేధిస్తంభంబు తెఱంగున మేటిగాఁ గల్పింపంబడి ప్రకాశించుచుండు;

గగనంబు నందు మేఘంబులును శ్యేనాది పక్షులును వాయువశంబునం గర్మసారథులై చరించు తెఱంగున జ్యోతిర్గణంబులును బ్రకృతిపురుష యోగ గృహీతాశులై కర్మనిమిత్తగతి గలిగి వసుంధరం బడకుందురు.

5.2-95-కంద పద్యము

పొందుగ జ్యోతిర్గణముల
నందఱ నా శింశుమారమందుల నుండం
గొందఱు దఱచుగఁ జెప్పుచు
నుందురు; వినిపింతు, విను మనూనచరిత్రా!

5.2-96-కంద పద్యము

తల క్రిందై వట్రువ యై
సలలితమగు శింశుమార చక్రము నందున్
నెలకొని పుచ్ఛాగ్రంబున
నిలిచి ధ్రువుం డుండు నెపుడు నిర్మల చరితా!

5.2-97-వచనము

మఱియు; నా శింశుమార చక్రపుచ్ఛంబునఁ బ్రజాపతియు నగ్నీంద్ర ధర్ములును, బుచ్ఛమూలంబున ధాతృవిధాతలును, గటిప్రదేశంబున ఋషిసప్తకంబును, దక్షిణావర్తకుండలీభూతభూత శరీరంబునకు నుదగయన నక్షత్రంబులును, దక్షిణపార్శ్వంబున దక్షిణాయన నక్షత్రంబులును, బృష్ఠంబున దేవమార్గంబును, నాకాశగంగయు నుత్తర భాగంబునఁ బునర్వసు పుష్యంబులును, దక్షిణభాగంబున నార్ద్రాశ్లేష లును, దక్షిణ వామ పాదంబుల నభిజి దుత్తరాషాఢలును, దక్షిణ వామ నాసారంధ్రంబుల శ్రవణ పూర్వాషాఢలును, దక్షిణ వామ లోచనంబుల ధనిష్ఠా మూలలును, దక్షిణ వామ కర్ణంబుల

మఘాదృష్ట నక్షత్రంబులును, వామ పార్శ్వంబున దక్షిణాయనంబును, దక్షిణ పార్శ్వంబునఁ గృత్తికాది నక్షత్ర త్రయంబును, నుత్తరాయణంబును, వామ దక్షిణ స్కంధంబుల శతభిగ్జ్యేష్ఠలును, నుత్తర హనువున నగస్త్యుండును, నపర హనువున యముండును, ముఖంబున నంగారకుండును, గుహ్యంబున శనైశ్చర్యుండును, మేఢ్రంబున బృహస్పతియును, వక్షంబున నాదిత్యుండును, నాభిని శుక్రుండును, మనంబునం జంద్రుండును, స్తనంబుల నాశ్వినులును, ప్రాణాపానంబుల బుధుండును, గళంబున రాహువును, సర్వాంగంబులఁ గేతుగ్రహంబును, రోమంబులఁ దారలును నుండు; నది సర్వదేవతామయంబైన పుండరీకాక్షుని దివ్యదేహంబు ధ్రువునింగా నెఱుంగుము.

5.2-98-సీస పద్యము

ఇట్టి దివ్యశరీర మెవ్వఁడు ప్రతిదినం;
బందు సంధ్యాకాల మతులభక్తి
మనమందు నిలిపి యేమఱక మిక్కిలి ప్రయ;
త్నంబున నియతుఁడై తత్త్వబుద్ధి
మౌనవ్రతంబునఁ బూని వీక్షించుచు;
నీ సంస్తవంబు దానెంతొ ప్రేమ
జపియించి కడుఁ బ్రశస్తమును మునీంద్ర సే;
వ్యమును జ్యోతిస్స్వరూపమున వెలుఁగు

5.2-98.1-ఆటవెలది

విపుల శింశుమార విగ్రహంబునకు వం
దనము వందనంబు లనుచు నిలిచి
సన్నుతించెనేని సకలార్థసిద్ధులఁ
బొందు మీఁద ముక్తిఁ జెందు నధిప!

5.2-99-కంద పద్యము

ఇనమండలంబునకుఁ గ్రిం
దను దశసాహస్ర యోజనంబుల స్వర్భా
నుని మండలంబు గ్రహమై
ఘనముగ నపసవ్యమార్గగతి నుండు నృపా!

5.2-100-కంద పద్యము

అసురాధముఁడగు రాహువు
బిసరుహసంభవుని వరము పెంపున నెంతో
పసయగు నమరత్వంబున
నసమానంబైన గ్రహవిహారముఁ బొందెన్

5.2-101-సీస పద్యము

జననాథ! రాహువు జన్మకర్మంబులు;
 వినిపింతు ముందఱ విస్తరించి
యయుత యోజన విస్తృతార్క మండలము ద్వి;
 షట్సహస్ర విశాల చంద్రమండ
లముఁ బర్వకాలంబులను త్రయోదశ సహ;
 స్ర విశాలమై మీఁద రాహు గప్పు
నది చూచి యుపరాగ మనుచును బలుకుదు;
 రెల్ల వారును స్వధర్మేచ్ఛు లగుచు;

5.2-101.1-ఆటవెలది

నంతలోన నినశశాంక మండలములఁ
గరుణఁ బ్రోవఁదలచి హరిసుదర్శ

నంబు వచ్చునను భయంబున నై దాఁ
గడియలకును రాహు నడఁకి తొలఁగు.

5.2-102-కంద పద్యము

నరవర! యా రాహువునకు
సరసత నా క్రింద సిద్ధ చారణ విద్యా
ధరు లయుత యోజనంబులఁ
దిరముగ వసియించి లీలఁ దిరుగుదు రచటన్.

5.2-103-కంద పద్యము

పరికింప సిద్ధ విద్యా
ధరులకుఁ బదివేలు క్రింద దరలక యక్షుల్
మఱియును భూతప్రేతలు
జరియింతురు రాక్షసులు పిశాచులు గొలువన్.

5.2-104-ఆటవెలది

వారి క్రిందఁ దగిలి వాయువశంబున
మలయుచుండు మేఘమండలంబు
మేఘమండలంబు మీఁ దగుచుండు భూ
మండలంబు క్రిందనుండు నధిప!

5.2-6-పాతాళ లోకములు

5.2-105-వచనము

అట్టి భూమండలంబు క్రింద యోజనాయుతాంతరంబున నండకటాహాయామంబు గలిగి క్రమంబున నొండొంటికిం గ్రిందగుచు నతల వితల సుతల రసాతల తలాతల

మహాతల పాతాళలోకంబు లుండు; నట్టి బిల స్వర్గంబుల యందు నుపరి స్వర్గంబున కధికం బైన కామ భోగంబుల నైశ్వర్యానందంబులను సుసమృద్ధ వనోద్యాన క్రీడా విహార స్థానంబు లననుభవించుచు దైత్య దానవ కాద్రవేయాది దేవయోనులు నిత్య ప్రముదితానురక్తు లగుచుఁ గళత్రాపత్య సుహృద్బంధు దాసీదాస పరిజనులతోఁ జేరుకొని మణిగణ ఖచితంబులగు నతిరమణీయ గృహంబులయందు నీశ్వరునివలనం జేటు లేని కాయంబులు గలిగి వివిధ మాయావిశేష వినిర్మిత నూతన కేళీసదన విహరణమండప విచిత్రోద్యానాదుల యందుఁ గేళీవినోదంబులు సలుపుచుఁ జరియింతురు; అంత.

5.2-106-సీస పద్యము

అట్టి పాతాళంబులందును మయకల్పి; తములగు పుటభేదనముల యందు
బహురత్ననిర్మిత ప్రాకార భవన గో; పుర సభా చైత్య చత్వరవిశేష
ముల యందు నాగాసురుల మిథునములచే; శుక పిక శారికానికర సంకు
లముల శోభిల్లు కృత్రిమ భూములను గల; గృహములచే నలంకృతము లగుచు

5.2-106.1-ఆటవెలది

కుసుమచయ సుగంధి కిసలయ స్తబక సం
తతులచేత ఫలవితతులచేత
నతులరుచిర నవలతాంగనాలింగిత
విటపములను గలుగు విభవములను.

5.2-107-వచనము

మఱియు మానసేంద్రియంబుల కానందకరంబులైన నానావిధ జలవిహంగమ మిథునంబులు గలిగి నిర్మలజలపూరితంబులై మత్స్యకుల సంచార క్షుభితంబులైన కుముద కువలయ కహ్లార లోహిత శతపత్రాదికంబులఁ

దేజరిల్లెడు సరోవరంబులుగల యుద్యానవనంబుల యందుఁ గృతనికేతనులై స్వర్గభూముల నతిశయించిన వివిధ విహారంబులు గలిగి యహోరాత్రాది కాలవిభాగ భయంబులు లేక మహాహిప్రవరుండయిన శేషుని శిరోమణి దీధితులచే నంధకారోపద్రవంబు లేక యెల్లప్పుడు దివసాయమానంబుగా నుండు; నా లోకంబు నందు నఖిల జనులు దివ్యౌషధి రస రసాయనంబుల ననవరతంబు నన్నపానంబులుగా సేవించుటం జేసి యచ్చటివారలకు నాధివ్యాధులును, వలితపలితంబులును, జరారోగంబులును, శరీరవైవర్ణ్యంబులును, స్వేదదౌర్గం ధ్యంబులును, గలుగక పరమకల్యాణమూర్తు లగుచు హరిచక్రభయంబు దక్క నన్యంబగు మృత్యుభయంబు నొందక యుందురు; అదియునుం గాక.

5.2-108-తేటగీతి

అట్టి పాతాళలోకంబునందు విష్ణు
చక్ర మెప్పుడేనిని బ్రవేశంబు నొందు
నప్పుడెల్లను దైత్యకులాంగనలకు
గర్భసంపద లందంద కరఁగుచుండు.

5.2-109-చంపకమాల

అతలమునందు నమ్మయుని యాత్మజుఁడైన బలాసురుండు స
మ్మతిఁ జరియించు షణ్ణవతి మాయలఁ గూడి వినోద మందుచుం
గుతలములందు నేఁడు నొక కొందఱు నచ్చటి మాయఁ జెంది సం
తతముఁ జరించుచుండుదురు దప్పక మోహనిబద్ధ చిత్తులై.

5.2-110-వచనము

అట్టి బలుని యావలింతలను స్వైరిణులు కామినులు పుంశ్చలు లను స్త్రీ గణంబులు జనియించి; రా కామినీ జనంబులు పాతాళంబుఁ బ్రవేశించిన పురుషునికి హాటకరసం బనియెడు సిద్ధరసఘుటిక నిచ్చి రససిద్ధునిం గావించి యతనియందు స్వవిలాసావలోక నానురాగ స్మిత సల్లాపోపగూహ నాదుల నిచ్చా విహారంబులు సలుపుచుండ నా పురుషుండు మదాంధుండై తానె సిద్ధుండ ననియును నాగాయుత బలుండ ననియును దలంచి నానావిధ రతిక్రీడలఁ బరమానందంబు నొందుచుండు.

5.2-111-సీస పద్యము

హాటకేశ్వరుఁడైన యంబికాధీశుండు;
 వితలంబునందుల వేడ్క నిలిచి
తనదు పార్షద భూతతతులతో బ్రహ్మాస;
 ర్గోపబృంహణమున నొక్కచోటఁ
బార్వతీ సంభోగపరుఁ డగుచుండఁగా;
 వారల వీర్యంబువలనఁ బుట్టి
నట్టిది హాటకి యనియెడు నది యని;
 లాగ్నులు భక్షించి యందు నుమియ

5.2-111.1-తేటగీతి

నదియు హాటక మను పేర నతిశయిల్లి
వన్నె మీఱుచు శుద్ధ సువర్ణమయ్యె
నా సువర్ణంబు నా లోకమందు నున్న
జనుల కెల్లను వినుత భూషణము లయ్యె.

5.2-112-సీస పద్యము

ఆ క్రింది సుతలంబు నందు మహాపుణ్యుఁ;
డగు విరోచనపుత్రుఁడైన యట్టి
బలిచక్రవర్తి యా పాకశాసనునకు;
ముద మొసంగఁగఁగోరి, యదితి గర్భ
మున వామనాకృతిఁ బుట్టి యంతటఁ ద్రివి;
క్రమ రూపమునను లోకత్రయంబు
నాక్రమించిన దానవారాతిచేత ముం;
దటన యీఁబడిన యింద్రత్వ మిట్లు

5.2-112.1-ఆటవెలది

గలుగువాఁడు పుణ్యకర్మసంధానుండు
హరిపదాంబుజార్చ నాభిలాషుఁ
డగుచు శ్రీరమేశు నారాధనము చేయు
చుండు నెపుడు నతి మహోత్సవమున.

5.2-113-వచనము

నరేంద్రా! సకలభూతాంతర్యామియు దీర్ఘభూతుండును నయిన వాసుదేవుని యందుఁ జిత్తంబు గలిగి యిచ్చిన భూదానంబునకు సాక్షాత్కరించిన మోక్షంబు ఫలం బగుం; గాని పాతాళస్వర్గ రాజ్యంబులు ఫలంబులు గానేరవు; అయిన నెవ్వరికిని మోక్షంబు సాక్షాత్కృతంబు గాకుండుటంజేసి లోకప్రదర్శనార్థంబు పాతాళ స్వర్గరాజ్యంబుల నిచ్చె; క్షుత పతన ప్రస్ఖలనాదు లందును వివశుండైన యెడల నామస్మరణంబు చేయు పురుషుండు గర్మబంధంబువలన విముక్తుం డగుచు సుజ్ఞానంబునం బొందు; నట్టి వాసుదేవుం డాత్మజ్ఞాన ప్రపోషణంబు జేయు మాయామయంబు లైన భోగైశ్వర్యంబుల నెల్ల నెట్లొసంగు ననవలదు;

భగవంతుండు యాచనజేసి సకల సంపదలఁ జేకొని శరీరమాత్రావశిష్టునిం జేసి వారుణ పాశంబులం గట్టి విడిచినప్పుడు బలీంద్రు డిట్లనియె.

5.2-114-సీస పద్యము

పరమేశ్వరునకు నెప్పటి పదార్థములందు;
 దృష్ణ లేకుండుట దెలిసినాఁడ
నింద్రాదులెల్ల నుపేంద్రునిఁ బ్రార్థించి;
 యడిగిరి గాని శ్రీహరికిఁ గోరి
కలు లేవు; మిక్కిలి గంభీరమగు మహా;
 కాల స్వభావంబు గలుగుచుండు
నరయంగ మన్వంతరాధిపత్యమును లో;
 కత్రయంబును నెంత గాన తలప

5.2-114.1-ఆటవెలది

మత్పితామహుండు మానవంతుండు ప్ర
హ్లాద విభునిఁ జూచి హర్షమంది
యెద్దియైనఁ గోరు మిచ్చెద ననుటకు
నంతలోన నీశ్వరాజ్ఞఁ దెలిసి.

5.2-115-వచనము

ఇట్లు కృతార్థుండై పిత్ర్యం బయిన రాజ్యంబు నొల్లక పరమేశ్వరు దాస్యంబ కోరె, నా ప్రహ్లాద చరిత్ర కథనావసరమ్మున నీ తండ్రికిని నీకును విశేషంబుగా నే పురుషుండు భగవదనుగ్రహంబుఁ బొంద నోపు" నని పుండరీకాక్షుం డానతిచ్చిన వాక్యంబులు వక్ష్యమాణ గ్రంథంబున విస్తరించెద; నా బలిచక్రవర్తి గృహద్వారంబున నఖిలలోకగురుం డయిన శ్రీమన్నారాయణుండు గదాపాణియును

నిజజనానుకంపితుండును శంఖచక్రాద్యాయుధ ధరుండును, నగుచు నిప్పుడును దేజరిల్లుచుండు; నట్టి బలిద్వారంబున లోకంబుల గెలువ నిచ్చగొన్న దశగ్రీవుం డుల్లంఘిత శాసనుండై ప్రవేశంబు గావింప నయ్యాది పురుషుండు దన పాదాంగుష్ఠంబున యోజనాయు తాయుతంబులం బాఱం జిమ్మె; వినుము.

5.2-116-కంద పద్యము

ఆ సుతలమునకుఁ గ్రిందై
భాసిల్లుఁ దలాతలంబు; ప్రభు వందు మయుం
డా సురపుర నిర్మాతగ
వాసిగఁ బొగడొంది యేలు వసుధాధీశా!

5.2-117-చంపకమాల

పురహరుచే రమేశ్వరుఁడు భూతహితార్థముగాఁ బురత్రయం
బరుదుగ నీఱు జేసె; శరణాగతు నా మయుఁ గాచి యెంతయుం
గరుణఁ దలాతలంబునకుఁ గర్తగ నిల్పిన నున్నవాఁడు శ్రీ
ధరుని సుదర్శనంబునకుఁ దప్పి విముక్తభయుండు గాఁ దగన్.

5.2-118-కంద పద్యము

తలఁపఁగ నా క్రింద మహా
తలమునఁ గద్రువవధూటి తనయులు సర్పం
బులు గలవు పెక్కు శిరములు
నలరంగాఁ గ్రోధవశగణావళి యనఁగన్.

5.2-119-వచనము

మఱియును గుహక తక్షక కాళియ సుషేణాది ప్రధాను లయిన వార లతుల శరీరంబులు గలిగి యాదిపురుషుని వాహనం బైన పతగరాజ భయంబున

ననవరతంబు నుద్వేజితు లగుచు స్వకళత్రా పత్య సుహృద్బాంధవ సమేతు లయి యుండుదు; రా క్రింద రసాతలంబున దైత్యులు దానవులు నగు నివాత కవచ కాలకేయు లను హిరణ్యపుర నివాసులగు దేవతాశత్రువులు మహా సాహసులును దేజోధికులును నగుచు సకల లోకాధీశ్వరుండైన శ్రీహరితేజంబునం బ్రతిహతులై వల్మీకంబు నందు నడంగి యున్న సర్పంబుల చందంబున నింద్రదూత యగు సరమచేఁ జెప్పబడెడు మంత్రాత్మక వాక్యంబులకు భయంబు నొందు చుండుదురు.

5.2-120-కంద పద్యము

ఇందుకులోద్భవ! వినుమా
క్రిందటి పాతాళమునను గ్రీడించుచు నా
నందము నొందుచు నుండును
సందడిఁబడి నాగకులము చతురత తోఁడన్.

5.2-121-వచనము

ఇట్లు వాసుకి ప్రముఖులైన శంఖ కుళిక మహాశంఖ శ్వేత ధనంజయ ధృతరాష్ట్ర శంఖచూడ కంబళాశ్వతర దేవదత్తాదు లయిన మహానాగంబు లైదు నేడు పది నూఱు వేయి శిరంబులు గలిగి ఫణామణికాంతులం జేసి పాతాళ తిమిరంబును బాపుచుందురు.

5.2-122-సీస పద్యము

పాతాళలోకంబు పాఁతున శేషుండు;
వెలయంగ ముప్పదివేల యోజ
నంబుల వెడలుపునను దోఁకఁ జుట్టగా;
జుట్టుక యుండు; విష్ణుని మహోగ్ర

మైన శరీరంబు; దానై యనంతాఖ్య;
సంకర్షణుం డుండు సంతతంబు;
నట్టి యనంత నామాభిధానుని మస్త;
కమున సిద్ధార్థంబు కరణి ధరణి;

5.2-122.1-ఆటవెలది

యంత నా విభుండు నఖిలలోకంబుల
సంహరింపఁగోరి చండకోప
వశత సృజనఁ జేయు వరుస నేకాదశ
రుద్రమూర్తు లనెడు రౌద్రమతుల.

5.2-123-ఆటవెలది

అట్టి రుద్రమూర్తు లతుల త్రినేత్రులు
నఖిలశూల హస్తు లగుచు నుందు;
రందు నున్న ఫణికులాధిపుల్ శేషుని
పాదపంకజముల భక్తిఁ జేరి.

5.2-124-ఆటవెలది

నమ్రు లగుచు ననుదినంబును మౌళి ర
త్నములచేతఁ గడు ముదంబు నొంది
కోరికలు దలిర్ప నీరాజనంబుల
నిచ్చుచుందు రెపుడు మచ్చికలను.

5.2-125-వచనము

మఱియు; నా సంకర్షణమూర్తిం జేరి నాగకన్యకలు కోరికలు గల వార లగుచు నొప్పెడి శరీర విలాసంబులం జేసి యగరు చందన కుంకుమ పంకంబు

లనులేపనంబులు చేయుచు సంకర్షణమూర్తి దర్శన స్పర్శనాదులను నుద్బోధిత మకరధ్వజావేశిత చిత్తంబుల గలిగి చిఱునవ్వు లొలయ నధికాభిలాషం జేసి స్మితావలోకనంబుల సవ్రీడితలై యవలోకించుచుండ ననంత గుణంబులు గల యనంతదేవుం డుపసంహరింపం బడిన క్రోధంబు గలిగి లోకంబులకు క్షేమంబు గోరుచు సురాసుర సిద్ధ గంధర్వ విద్యాధర ముని గణంబులనవరతంబు ధ్యానంబు జేయ సంతత సంతోషాతిశయంబున మ్రాఁగన్ను బెట్టుచు, సలలిత గీతావాద్యంబుల నానందంబు నొందుచుఁ దన పరిజనంబుల నతిస్నేహంబున నవలోకించుచు నవతులసీగంధ పుష్పరసామోదిత మధుకరవ్రాత మధుర గీతంబులు గల వైజయంతీవనమాలికల ధరియించుచు నీలాంబర ధరుండును హలధరుండును నగుచు నితండు మహేంద్రుండో? హరుండో? యనుచు జనంబులు పలుకుచుండఁ గాంచనాంబర ధరుం డై ముముక్షువులు ధ్యానంబులు చేయ నధ్యాత్మ విద్యా యుక్తం బయిన యానంద హృదయ గ్రంథిని భేదించు నట్టి శేషుని స్వాయంభువుండగు నారదుండు తుంబురు ప్రభ్రుతు లగు ఋషిశ్రేష్ఠులతోఁ జేరుకొని కమలాసనుని సభాస్థానమునందు నిట్లు స్తుతియించుచుండు.

5.2-126-సీస పద్యము

ఒలిమై నెవ్వని లీలావినోదముల్;
 జన్మ సంరక్షణ క్షయములకును
హేతువు లగుచుండు, నెవ్వని చూపుల;
 జనియించె సత్త్వరజస్తమంబు
లెవ్వని రూపంబు లేకమై బహువిధం;
 బులను జగత్తులఁ బ్రోచుచుండు,

నెవ్వని నామంబు లెఱుఁగక తలఁచిన;
యంతన దురితంబు లుఁడఁగుచుండు,

5.2-126.1-తేటగీతి

నట్టి సంకర్షణాఖ్యుండు నవ్యయుండు
నైన శేషుని వినుతి జేయంగఁ దరమె?
తలఁప నెప్పుడు వాఙ్మనంబులకు నింక
మూఁడు లోకంబులందును భూతతతికి.

5.2-127-ఆటవెలది

మఱియుఁ బెక్కుగతుల మాటోఁటి వారలఁ
బ్రోవ దలఁచి శేషమూర్తి సాత్త్వి
కస్వభావ మొందెఁ గడఁకతో నట్టి శే
షునకు మ్రొక్కుచుందు ననుదినంబు.

5.2-128-వచనము

మఱియు; నా శేషుని నెవ్వండేని నాకస్మికంబుగ నయినను నార్తుం డగుచు నయినను స్మరించినమాత్రన యఖిల పాపంబులం బాసి సకలశ్రేయస్సులం బొందు; నట్టి శేషునినే ముముక్షువు లాశ్రయించి ధ్యానం బొనర్చి భవబంధ నిర్ముక్తు లగుదురు; అతని ఫణంబుల యందు భూగోళం బణుమాత్రం బగుచు నుండు; నతని మహామహిమలు గణుతింప సహస్రజిహ్వాలు గల పురుషుండైన నోపం డని పలుకు చుందు; రా యనంతుండు పాతాళంబున నుండి సకల లోకహితార్థంబు భూమిని ధరియించు" నని లోకతిర్యఙ్మనుష్య గతులను లోకస్థితియును శుకయోగీంద్రుండు వినిపించి "యింక నేమి వినిపింతు నెఱింగింపు" మనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె.

5.2-129-కంద పద్యము

మునివర! లోకచరిత్రం

బనుపమము మహావిచిత్ర మగునట్లుగ నా

కును వినిపించితి వంతయుఁ

బనుపడి నా చిత్తమందుఁ బాయక నిలిచెన్.

5.2-130-వచనము

అనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

5.2-131-ఆటవెలది

జంతుజాలములకు శ్రద్ధలు త్రిగుణాత్మ

కములు గాన వారి కర్మగతుల

తారతమ్యములును దగిలి యున్నియు వివి

ధంబు లగుచు సంతతంబు నుండు.

5.2-132-వచనము

నరేంద్రా! ప్రతిషిద్ధలక్షణంబగు నధర్మం బాచరించు నరుని శ్రద్ధ విపరీతంబుగాఁ బ్రవర్తిల్లు నట్టివానికిఁ గలిగెడి కర్మఫలంబును విపరీతంబుగనే యుండుం గావున ననాద్యవిద్యాకామప్రవర్తనల వలనఁ బెక్కు తెఱంగులఁ గలిగెడి కర్మగతుల సంగ్రహంబుగ నెఱింగించెద" ననిన శుకునితోఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె.

5.2-133-ఆటవెలది

మునివరేణ్య! నరకములు ముజ్జగంబుల

యందొ? యంతరాళమందొ? వెలినొ?

యదియుఁ గాక దేశమందుండు భూవిశే

షముల యందొ? తెలుపు సంతసమున.

5.2-134-వచనము

అనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

5.2-7-నరక లోక విషయములు

5.2-135-కంద పద్యము

ఎడతెగక ముజ్జగంబుల
కడపల నయ్యామ్యదిశను గదలక నిలుచుం
గడు ఘోరములుగ నరకము
లడరంగా నంతరాళమందుల నధిపా!

5.2-136-వచనము

మఱియును; దక్షిణంబున నగ్నిష్వాత్తాది పితృగణంబులు దమ గోత్రజులకు మేలుగలుగుట కొఱకు సత్యంబులగు నాశీర్వాదంబుల నొసంగుచుండుదు; రచ్చటి పితృపతి యగు శమనుండు దన లోకంబునకుం జనుదెంచు జంతువుల కర్మంబులకుం దగిన ఫలంబుల నిచ్చి శిక్షించుచు నుండు; నందుఁ దామిస్రంబును నంధతామిస్రంబును రౌరవంబును మహారౌరవంబును గుంభీపాకంబును కాలసూత్రంబును నసిపత్రవనంబును సూకర ముఖంబును నంధకూపంబును గ్రిమిభోజనంబును సందంశంబును దప్తోర్మియు వజ్రకంటకశాల్మలియు వైతరణియుఁ బూయోదంబును బ్రాణరోధంబును విశసనంబును లాలాభక్షంబును సారమేయాదనంబును నవీచిరయంబును రేతఃపానంబును నను నేకవిశంతి మహానరకంబులును; మఱియును క్షారకర్దమంబును రక్షోగణభోజనంబును శూలప్రోతంబును దందశూకంబును నవటనిరోధనంబును నపర్యావర్తనంబును సూచీముఖంబును నన సప్తవిధ

నరకంబుల తోడం గూడి యష్టావింశతి నరకంబులు గల వని కొందఱు నొడువుదురు; అందు.

5.2-137-కంద పద్యము

పరపుత్రకళత్రంబులఁ
బరికింపక యపహసించు పాపాత్ముఁడు దు
ష్కరపాశబద్ధుఁడై యమ
పురుషులచే నధిక బాధఁ బొందుచు నుండున్.

5.2-138-వచనము

మఱియు; నవ్విధంబున బాధితుం డగుచుఁ దామిస్రనరకంబునం బడి యనశనాద్రిపాతన దండతాడన తర్జనాది బాధలం జెంది కడు భయంబున మూర్ఛలం బొందుచుండు.

5.2-139-కంద పద్యము

పరకాంత నెవ్వఁడేనిం
బురుషుం డుండంగ మొఱఁగి పొందిన యమకిం
కరు లతనిఁ బట్టి వడిఁ ద
త్తఱమునఁ బడవైతు రంధతామిస్రమునన్.

5.2-140-వచనము

నరేంద్రా! యెవ్వఁడేనిం గుటుంబపోషణార్థంబు పరులకు ద్రోహంబు జేయు నా నరుండు రౌరవాదినరకంబునం బడు; నెవ్వం డిహలోకంబు నందు స్వేచ్ఛావిహారంబున సంచరించుచుఁ బరోపద్రవ పరాఙ్ముఖంబు లయి యుండు పశుపక్షి మృగాదుల బాధించు నాయా మృగంబులు రురురూపంబులఁ దాల్చి యట్టి పాపజనుల నానావిధ యాతనల బాధించుటం జేసి మహా రౌరవ

రౌరవనరకంబు లనంబడు; నెవ్వండేని దేహపోషణార్థంబు మూషకాదుల బిలనిరోధంబు జేసి వధించు, నా నిష్కరుణుం డైన పురుషునిం గుంభీపాకనరకంబుల యందుఁ గల తప్తతైలంబులం బెక్కు బాధలం బొందింతురు.

5.2-141-సీస పద్యము

తల్లిదండ్రులకును ధరణిసురులకును;
నహితంబు జేసిన యట్టివాడు
కాలసూత్రం బను కడుఁ దీవ్ర నరకంబు;
నందును నందంద యయుత యోజ
నాయత పాత్రాదు లందుల సూర్యుఁ డా;
మీఁద గ్రిందను వహ్ని మిగుల మండ
నత్యంత క్షుత్పిపాసాదులచేతను;
బాధితుం డగుచుండుఁ బాయ కెపుడుఁ

5.2-141.1-ఆటవెలది

బరువు పెట్టుచున్నఁ బడియున్న నిలిచినఁ
గదలకున్నఁ జాల నొదిగి యున్న
బాధఁ బొందుచుండఁ బశురోమముల లెక్క
వరుస నపరిమేయ వత్సరములు.

5.2-142-వచనము

మఱియు వేదమార్గంబు విడిచి పాషాండమార్గంబు లాచరించు పురుషుని నసిపత్రవనంబు నందు యమకింకరులు తఱట్ల నడచుచుఁ బరిహాసించుచుం

దోలునెడ నా యసిపత్త్రంబు లిరుగెలంకుల శరీరంబుఁ ద్రెంచుచుండ నడుగడుగున బిట్టు మొఱపెట్టుచుండ బాధించుచుండుదురు.

5.2-143-కంద పద్యము

దండింప దగని వారల
దండించిన విప్రవరుల తనువులు ముట్టం
దండించిన దుర్మతులం
దండింతురు కాలసూత్ర నరకము లందున్.

5.2-144-ఆటవెలది

మఱియు నట్టి దుష్టమానవుఁ గింకరుల్
విఱిచి చెఱకుఁగోల విఱిచినట్లు
బాధపెట్టుచుండఁ బడి మూర్ఛఁ జెందుచు
మొఱలు పెట్టుచుండు భూపవర్య!

5.2-145-వచనము

నరేంద్రా! యెవ్వండేని నీశ్వరకల్పితవృత్తి గల జంతువుల హింసించు నట్టివాని నంధకూపం బను నరకంబునం బడ వైచిన నందు నతండు దొల్లి తాను జేసిన భూత ద్రోహంబున నచ్చట వివిధ క్రూర పక్షి మృగ పశు సర్ప మశక మత్కుణ మక్షికాదులచేత హింసంబొందుచు మహాంధకారంబునందు నిద్రానుభవ సుఖలేశంబును లేక కుశరీరంబు నందుల జీవుండునుం బోలె మృతప్రాయుండై యుండు; అంత.

5.2-146-కంద పద్యము

తన కలిమి నెవ్వఁడేనియుఁ
దన బాంధవవరులఁగూడి తగఁ గుడువక తా

నును వాయసంబు భక్షిం
చిన మాడ్కిం దిన్నవాని శీఘ్రమె యచటన్.

5.2-147-కంద పద్యము

క్రిమిభోజన మనియెడి నర
కమునం బడి క్రిములె కూడుగాఁ గుడుచుచుఁ దాఁ
గ్రిమి యగుచు లక్ష పరిమా
ణముఁ గల క్రిమిగుండ మందు నాఁటుక యుండున్.

5.2-148-వచనము

మఱియు నీ భూలోకంబున నెవ్వఁడేని నవిపన్నుండై చౌర్యవృత్తిచే బ్రాహ్మణాదుల హిరణ్యరత్నాది ద్రవ్యంబుల నపహరించు, నట్టి పురుషుని నగ్ని వర్ణంబులగు నయఃపిండంబుల నగ్ని తప్తంబు లగు శూలంబుల నతని శరీరంబునం దివియుచుండుదురు; మఱియును మదనాతురు లగుచు స్త్రీపురుషు లగమ్యాగమనంబు జేసిరేని నట్టి వారిని యమలోకంబున నతితీక్ష్ణ కశాతాడితులం జేసి యగ్నిమయంబు లయిన యుక్కు ప్రతిమల నాలింగనంబు చేయింతురు.

5.2-149-ఆటవెలది

సర్వజంతుజాల సంగమ మొందెడు
వానిఁ బట్టి కట్టి వజ్ర దంష్ట్ర
కములు గలుగునట్టి ఘనతర శాల్మలీ
తరువులందుఁ జేర్చి దంతు రెపుడు.

5.2-150-ఆటవెలది

పార్థివేంద్ర! నరుఁడు పాషండదర్శనుఁ
డగుచు ధర్మమార్గ మడఁచెనేని
వాఁడు నరకమందు వైతరణీనది
నుడుగ కెపుడుఁ బొరలి పడుచునుండు.

5.2-151-వచనము

మఱియు నట్టి వైతరణీనది యందు జలగ్రాహంబులు దిగిచి భక్షింపం బ్రాణంబులు నిర్గమింపఁ దన పాపంబు లుచ్చరించుచు విణ్మూత్ర పూయ శోణిత కేశ నఖాస్థి మేదోమాంస వసా వాహిని యందుఁ దప్తుం డగుచునుండు; విప్రుండు శూద్రకామినులం బొంది శౌచాచారంబులం బాసి గతలజ్జుండై పశువుంబోలె జరియించెనేని నతండు నరకంబునుం బొంది యందుఁ బూయ విణ్మూత్ర లాలా శ్లేష్మ పూర్ణార్ణవమందు ద్రొబ్బంబడి యతి భీభత్సితంబు లగు నా ద్రవ్యంబుల భుజియించుచుండు.

5.2-152-కంద పద్యము

శునకములఁ బెంచి యెవ్వం
డనయంబును వేఁట సలిపి యాత్మార్థముగా
వనమృగములఁ జంపును నా
మనుజాధము నస్త్రములను మర్దింతు రొగిన్.

5.2-153-ఆటవెలది

ద్రవ్యలోభమునను దంభార్థమై పశు
వులను జంపి జన్నములను జేయు
వానిఁబట్టి యమునివారలు గోయుచు
నుందు రెపుడు మిగుల సందడిలుచు.

5.2-154-వచనము

కామమోహితుండై యెవ్వండేనిఁ దన భార్యచేత రేతఃపానంబు చేయించు నా పాపాత్ముని రేతోప్రదంబునం ద్రోచి యా రేతంబునె పానంబు జేయింపుదురు; రాజపుత్రు లైనను జోరు లైనను ధనికుల గ్రామంబులపైఁ బడి యందు గృహదాహంబు జేయువారలను విషాదుల వలన నన్యులఁ జంపెడు వారలను వజ్రదంష్ట్రలు గల వింశత్యుత్తర సప్తశత శునకంబు లెడతెగక తిగిచి భక్షించుచుండు.

5.2-155-సీస పద్యము

లంచంబుఁ గొని సాక్షి వంచించి యనృతంబు;
 పలికెడు పాపాత్ముఁ బట్టి కట్టి
యంత మానకవీచి యను నరకమునందు;
 శతయోజనోన్నత శైల శిఖర
మునఁ దలక్రిందుగా నునిచి యధోముఖం;
 బుగఁ బడద్రోబ్బిన బొబ్బలిడుచుఁ
గల్లోలములు లేని కమలాకరముఁబోలెఁ;
 జదరమై యున్న పాషాణ మందుఁ

5.2-155.1-తేటగీతి

బడిన యంతన దేహంబు పగిలి పెక్కు
తునకలై పాసి యది గూడుకొనుచునుండ
దండి యాకులతను బొందుచుండుఁ గాని
చావులేకుండు నా దుష్ట జంతువునకు.

5.2-156-ఆటవెలది

సోమయాజి భార్యఁ గామించి పొందిన
వానిఁ గపట మద్యపాన సోమ
పాన మనుదినంబుఁ బానంబు జేయు వి
ట్క్షత్రియులను బట్టి సంభ్రమమున.

5.2-157-ఆటవెలది

ఱొమ్ముఁ దొక్కి మోము ఱిమ్మపట్టఁగ మోది
యనలముఖమునందు నగ్నివర్ణ
ముగను గాఁచి వక్త్రమున నిండఁగా నుక్కు
నీరు పోతు రేచి నిష్ఠురముగ.

5.2-158-వచనము

మఱియు; నీచవర్ణుండు నిష్ట సలుపుచుఁ దపోదాన విద్యాచారంబులఁ బెద్దల కవమానంబు జేయువాఁడు క్షారకర్దమంబను నరకంబు నందు నధోముఖుం డగుచు బాధలంబొందు; స్త్రీ పురుషు లెవ్వరేని శరీరరక్షణార్థంబు పశువుల మానవుల బలి యిచ్చిరేని; వారల నిరయంబునందు యమకింకరులు సురియలం దునిమి తద్రక్తంబు పానంబు జేయుచుం బాఱాడుచుందురు; గ్రామారణ్యంబులయందు జంతువుల శూలప్రోతంబులం గావించి హింసించుచు హర్షించుచున్న వారలను శూలసూత్రంబను నరకంబు నందు శూలప్రోతులం జేసిన క్షుత్పిపాసా పరవశులగుచుండఁగంక గృధాదులుదీక్ష్ణతుండాగ్రంబులం దిగిచి భక్షించుచుండు మఱియు ధూర్తస్వభావంబున జంతు పీడనంబుఁ గావించెడు పాపాత్ముల దందశూకం బను నరకంబు నందు పైవ నైదు నేడు ముఖంబుల సర్పంబులు గఱచుచుండు.

5.2-159-ఆటవెలది

ఎనయ దొడ్డిలోన నిండ్లలో నైనను
బశు పతంగ హరిణ పంక్తి నెల్లఁ
బట్టి హింసజేయు పాపాత్ము విషవహ్ని
ధూమశిఖల ద్రొబ్బుదురు నృపాల!

5.2-160-కంద పద్యము

తన యింటికి వచ్చిన మను
జుని నతిథిం గ్రోధదృష్టిఁ జూచిన వానిం
గనుఁగవల వజ్రదంష్ట్రలఁ
దనరిన యా కంక గృధ్రతతి భక్షించున్.

5.2-161-మత్తేభ విక్రీడితము

ధనవంతుండగు మానవుండు గడఁకన్ ధర్మోపకారంబులన్
ఘనతం జేయక యుండెనేని యమలోకంబందు సూచీముఖం
బను నా దుర్గతిఁ బట్టి త్రోఁచి నిధిగా పై యున్న భూతం బటం
చును బాశంబులఁ బట్టి కట్టి వడితో నొప్పింతు రత్యుగ్రులై.

5.2-162-ఆటవెలది

నరవరేణ్య! యిట్టి నరకముల్ యమలోక
మందుఁ గలవు మఱి సహస్ర సంఖ్య;
లందు శమనదూత లనిశంబు బాధింతు
రవని ధర్మదూరు లయిన నరుల.

5.2-163-ఆటవెలది

ధర్మవంతులెల్ల దప్పక స్వర్గంబు
నందు భోగసమితిఁ బొందుచుందు;

రెలమిఁ బుణ్యపాపముల శేషములవల్లఁ
బుట్టుచుండు రవనిఁ బుణ్యచరిత.

5.2-164-వచనము

నరేంద్రా! మోక్షమార్గంబు మున్నె వినిపించితి; నిప్పుడు నీ కెఱింగించిన వెల్లను బ్రహ్మాండకోశంబునం జతుర్దశ కోశంబులుఁ గల వని పురాణంబులు పలుకుచుండు; నట్టి బ్రహ్మాండంబు శ్రీ మన్నారాయణుని స్థూలశరీరం బగుటంజేసి బ్రహ్మాండం బెవ్వరు వర్ణింతు రెవ్వరు విందురు వారలకు సకల శ్రేయస్సులుం గలుగు; నీశ్వర స్థూలశరీరంబుఁ దెలిసిన వారికి శ్రద్ధాభక్తులంజేసి సూక్ష్మదేహంబు నెఱుంగవచ్చు; భూ ద్వీప వర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళ దిఙ్నరక తారాగణ లోకసంస్థితంబైన సకల జీవనికాయ్యంబై యద్భుతంబైన శ్రీహరి స్థూలశరీరప్రకారంబు వినిపించితి" నని

5.2-8-పూర్ణి

5.2-165-చంపకమాల

జలజభవాది దేవ ముని సన్నుత తీర్థపదాంబుజాత! ని
ర్మల నవరత్న నూపుర విరాజిత! కౌస్తుభ భూషణాంగ! యు
జ్జ్వల తులసీ కురంగ మదవాసనవాసిత దివ్యదేహ! శ్రీ
నిలయ శరీర! కృష్ణ! ధరణీధర! భాను శశాంకలోచనా!

5.2-166-కంద పద్యము

శ్రీ తరుణీ హృదయస్థిత!
పాతకహర! సర్వలోకపావన! భువనా
తీతగుణాశ్రయ! యతి వి
ఖ్యాత! సురార్చిత పదాబ్జ! కంసవిదారీ!

5.2-167-మత్తకోకిలము

దండితారిసమూహ! భక్తనిధాన! దాసవిహార! మా
ర్తాండమండల మధ్యసంస్థిత! తత్త్వరూప! గదాసి కో
దండ శంఖ సుదర్శనాంక! సుధాకరార్క సునేత్ర! భూ
మండలోద్ధరణార్త పోషణ! మత్తదైత్య నివారణా!

5.2-168-గద్యము

ఇది శ్రీ సకల సుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్య ప్రణీతంబైన శ్రీమద్భాగవత మహాపురాణంబునందు భరతాత్మజుం డైన సుమతికి రాజ్యాభిషేకంబును, పాషండదర్శనంబును, సుమతి పుత్ర జన్మ విస్తారంబును, గయుని చరిత్రంబును, గయుని సంస్తుతియు, భూ ద్వీప వర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళ దిఙ్నరక తారాగణ సంస్థితియు నను కథలు గల పంచమస్కంధంబు నందు ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము.

- - - 0 - - -